

**T.C.
ULUDAG ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
PSİKOLOJİK DANIŞMA VE REHBERLİK BİLİM DALI**

**SUÇA YÖNELMİŞ VE YÖNELMEMİŞ
14–18 YAŞ ARASI ERGENLERİN EMPATİ DÜZEYLERİNİN
VE ANA-BABA TUTUMLARININ
İNCELENMESİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Aynur YILMAZ

BURSA 2009

**T.C.
ULUDAG ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
PSİKOLOJİK DANIŞMA VE REHBERLİK BİLİM DALI**

**SUÇA YÖNELMİŞ VE YÖNELMEMİŞ
14–18 YAŞ ARASI ERGENLERİN EMPATİ DÜZEYLERİNİN
VE ANA-BABA TUTUMLARININ
İNCELENMESİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Jale ELDELEKLİOĞLU

Aynur YILMAZ

BURSA 2009

ÖZET

SUÇA YÖNELMİŞ VE YÖNELMEMİŞ 14-18 YAŞ ARASI ERGENLERİN EMPATİ DÜZEYLERİNİN VE ANA-BABA TUTUMLARININ İNCELENMESİ

Aynur YILMAZ

Uludağ Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Jale ELDELEKLİOĞLU

Jüri Üyeleri: Prof. Dr. Şermin KÜLAHOĞLU

Prof. Dr. Asude BİLGİN

Araştırmanın genel amacı, suçlu ve suçlu olmayan ergenlerin ana-baba tutumları ve empati düzeylerini incelemektir. Bu araştırma 2007-2008 yıllarında Bursa 1. ve 2. Çocuk Mahkemesinde ve diğer mahkemelerde yargılanan 83 suçlu ve ilköğretim ve liseye devam eden 100 suçlu olmayan 14-18 yaş arası toplam 183 ergen ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu, Kuzgun ve Eldeleklioğlu (2005) tarafından geliştirilen “Ana-baba Tutum Ölçeği” ve Davis (1980) tarafından geliştirilen ve Duru (2002) tarafından Türkçeye uyarlaması yapılan “Kişilerarası Tepkisellik Ölçeği” kullanılmıştır. Ana-Baba Tutum Ölçeği Demokratik, Koruyucu-İstekçi, Otoriter alt ölçeklerinden ve Kişilerarası Tepkisellik Ölçeği Perspektif Alma, Fantezi, Empatik İlgil ve Kişisel Sıkıntı alt ölçeklerinden oluşmaktadır. Bu araştırmada suça yönelme ve yönelmeme açısından Ana-Baba Tutum Ölçeği ve Kişilerarası Tepkisellik Ölçeğinden alınan puanlar arasında anlamlılık olup olmadığını belirlemek için bağımsız örneklem için t testi kullanılmıştır. İstatistiksel anlamlılık seviyesi .01 ve .05 olarak alınmıştır. Bulgular tablolar halinde özetlenmiştir.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre; suça yönelmiş ve yönelmemiş ergenlerin Ana-Baba Tutum Ölçeği ve Kişilerarası Tepkisellik Ölçeği puan ortalamaları arasında farklılıklar olduğu saptanmıştır. Ana-baba tutum ölçeği (anne) ve Ana-Baba

Tutum Ölçeği (baba) için koruyucu-istekçi ve demokratik ana-baba tutumu açısından anlamlı farklılık olduğu ancak otoriter tutum için anlamlı farklılık olmadığı görülmüştür.

Bu sonuçlar; empatinin ergenin suça yönelmesinde doğrudan ya da dolaylı olarak etkili olduğunu göstermektedir. Kişilerarası tepkisellik ölçeğinden elde edilen puanlar suça yönelmiş ve yönelmemiş ergenler arasında farklılık olduğunu göstermektedir. Suça yönelmiş ergenlerin puanlarının suça yönelmemiş ergenlere oranla daha düşük olması, suça yönelmede empati düzeyinin önemli bir faktör olduğunu göstermektedir.

ANAHTAR KELİMELELER

Suç, Çocuk Suçluluğu, Ana-Baba Tutumları, Empati.

SUMMARY

A RESEARCH ON THE PARENTAL ATTITUDE AND LEVEL OF EMPATHY OF THE 14-18 AGE ADOLESCENTS INCLINED AND NOT INCLINED TO INCUR GUILT

Aynur YILMAZ

Uludağ University

Institute of Social Sciences

Educational Sciences Main Branch

Psychological Counseling and Guidance Branch

Master Thesis

Counselor: Assist. Prof. Dr. Jale ELDELEKLİOĞLU

Jury Members: Prof. Dr. Şermin KÜLAHOĞLU

Prof. Dr. Asude BİLGİN

The general aim of this research is to investigate the parental attitudes and empathy levels of delinquent and nondelinquent adolescents. This study was carried out on a total 183 adolescents in the age of 14-18 years old including 83 delinquent adolescents and 100 nondelinquent adolescents which is tried in Bursa 1. And 2. Child Court and other courts and the students attending primary and high school in 2007-2008. In order to measure the parental attitudes of delinquent and nondelinquent adolescents “Parental Attitude Scale” developed by Kuzgun and Eldeleklioğlu (2005) and to measure adolescents level of empathy “Interpersonal Reactivity Index” developed by Davis (1980) and adopted to Turkish by Duru (2002) and Personal Information Sheet, which was developed by researcher are used as a means of gathering data. The Parental Attitude Scale has subscales named Democratic, Protective-Demanding and Authoritarian and The Interpersonal Reactivity Index has Perspective Taking (PT), Fantasy (FS), Empathic Concern (EC), Personal Distress (PD) subscales. In this study, data analysis is carried out through “t test” for independent samples to determine the meaningful difference between the point taken from The Parental Attitude Scale and Interpersonal Reactivity Index in terms of crime attitude. In statistical meaningfulness level is taken as .01 and .05. Findings are summarized in tables.

As a result of the research it is concluded that there are differences among delinquent and nondelinquent adolescents’ average points taken from The Parental Attitude

Scale and The Interpersonal Reactivity Index. It is found that there are meaningful differences in The Parental Attitude scale (father-mother) for only democratic parental attitude and protective-demanding parental attitude. And for Interpersonal Reactivity Index for both delinquent and nondelinquent adolescents it is seen that there is a meaningful difference.

The findings show that empathy level of the adolescent directly or indirectly effect adolescent's tendency for crime. In addition to this, the points taken from Interpersonal Reactivity Index by delinquent and nondelinquent adolescents show differences. And it means that empathy is an important factor for crime attitude.

KEY WORDS

Crime, Juvenile Delinquency, Parental Attitudes, Empathy

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın hazırlanmasında ve yürütülmesinde, ilgili konunun seçiminde yardımcı olan, her türlü yardım, destek, ilgi ve deneyimleriyle çalışmalarına ışık tutan danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Jale ELDELEKLİOĞLU'na teşekkür ederim. Ayrıca uygulamalar esnasında yardımını esirgemeyen arkadaşım psikolog Duygu NOYAN ve diğer iş arkadaşlarıma, verilerin toplanması sırasında uygulamalara katılan ilköğretim ve ortaöğretim öğrencileri ile yardımcı olan öğretmenler, okul yönetimine ve eğitim hayatım boyunca her zaman maddi ve manevi desteğini esirgemeyen aileme her türlü destek ve teşvikleri için sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Bursa 2009

Aynur YILMAZ

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
SUMMARY.....	v
ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar VE SEKİLLER LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR.....	xi

BÖLÜM I

1. GİRİŞ.....	1
1.1. Suç Nedir?.....	2
1.2. Suç Teorileri.....	4
1.2.1. Biyolojik Teoriler.....	4
1.2.2. Psikolojik Teoriler.....	7
1.2.3. Sosyolojik Teoriler.....	13
1.3. Çocuk Suçluluğu.....	17
1.3.1. Çocuk ve Ergen.....	17
1.3.2. Çocuk Suçluluğunun Tanımı ve Kapsamı.....	19
1.3.3. Çocuk Suçluluğunun Nedenleri.....	21
1.3.4. Çocuk Mahkemeleri.....	29
1.4. Empati.....	32
1.4.1. Empatinin Tanımı.....	32
1.4.2. Empatinin Bileşenleri.....	35
1.4.3. Empati ile İlgili Kavramlar.....	36
1.5. Anne Baba Tutumları.....	38
1.5.1. Otoriter Ana-Baba Tutumu.....	40
1.5.2. Demokratik Ana-Baba Tutumu.....	41
1.5.3. Koruyucu Ana-Baba Tutumu.....	42
1.6. Araştırma Problemi.....	44
1.7. Araştırmanın Amacı.....	45
1.8. Araştırma Soruları.....	45
1.9. Denenceler.....	45
1.10. Araştırmanın Önemi.....	46
1.11. Sınırlılıklar.....	47
1.12. Tanımlar.....	48
1.13. İlgili Literatür.....	49

BÖLÜM II

2.YÖNTEM.....	63
2.1. Araştırma Modeli.....	63
2.2. Araştırma Grubu.....	63
2.3. Veri Toplama Araçları.....	64
2.4. Uygulama.....	66
2.5. Verilerin Analizi.....	66

BÖLÜM III

3. BULGULAR.....	68
3.1. Araştırmaya Katılan Ergenlerin Sosyo-Demografik Özellikleri.....	68
3.2. KATÖ ve ABTÖ'den elde Edilen Bulgular.....	82
3.3. İkili Karşılaştırmalar.....	85

BÖLÜM IV

4. TARTIŞMA VE YORUM.....	91
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	95
6. KAYNAKLAR.....	98
7. EKLER.....	116

TABLO LİSTESİ

Tablo Sayfa

Tablo 3.2. Ergenlerin Cinsiyete Göre Dağılımları.....	63
Tablo 3.1.1. Ergenlerin Yaş Gruplarına Göre Dağılımları.....	68
Tablo 3.1.2. Ergenlerin Sınıflarına Göre Dağılımları.....	69
Tablo 3.1.3. Ergenlerin Okul Başarılarına Göre Dağılımları.....	70
Tablo 3.1.4. Ergenlerin Çalışma Durumlarına Göre Dağılımları.....	70
Tablo 3.1.5. Ergenlerin Madde Kullanma Durumlarına Göre Dağılımları.....	71
Tablo 3.1.6. Ergenlerin Mahkemede Dosya Sayılarına Göre Dağılımları.....	72
Tablo 3.1.7. Ergenlerin Annelerinin Eğitim Durumlarına Göre Dağılımları.....	73
Tablo 3.1.8. Ergenlerin Babalarının Eğitim Durumlarına Göre Dağılımları.....	74
Tablo 3.1.9. Ergenlerin Anne-Babalarının Evlilik Durumlarına Göre Dağılımları.....	76
Tablo 3.1.10. Ergenlerin Kardeş Sayılarına Göre Dağılımları.....	77
Tablo 3.1.11. Ergenlerin Evde Yaşayan Kişi Sayılarına Göre Dağılımları.....	78
Tablo 3.1.12. Ergenlerin Yaşadıkları Evlerin Ait Olma Durumlarına Göre Dağılımları...	79
Tablo 3.1.13. Ergenlerin İnsanlara Güvenme Durumlarına Göre Dağılımları.....	79
Tablo 3.1.14. Ergenlerin Hayatlarından Memnuniyet Durumlarına Göre Dağılımları.....	80
Tablo 3.1.15. Ergenlerin İşledikleri Suçlara Göre Dağılımları.....	81
Tablo 3.2.1. KATÖ ve ABTÖ İçin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	82
Tablo 3.3.1. KATÖ ve Alt Ölçekleri İçin Bağımsız Örnelem t-testi.....	85
Tablo 3.3.2. Ana Baba Tutum Ölçeği (Anne) için Bağımsız Örnekleme t-testi.....	88
Tablo 3.3.3. Ana Baba Tutum Ölçeği (Baba) Bağımsız Örnekleme t testi.....	89

Şekiller

Şekil 1.1. Psikanalitik Teoride Suçun Ortaya Çıkışı.....	10
Şekil 1.2. Sosyal Çözülme.....	22

KISALTMALAR

P: Anlamlılık

\bar{X} : Aritmetik Ortalama

N: Öğrenci Sayısı

Ss: Standart Sapma

std hata: Standart Hata

Sd: Serbestlik Derecesi

ABTÖ: Ana-Baba Tutum Ölçeği

KATÖ: Kişilerarası Tepkisellik Ölçeği

T.C.K.: Türk Ceza Kanunu

BÖLÜM I

GİRİŞ

Çocuklar toplumu oluşturan ve toplumun geleceğini sağlayacak olan temel unsurdur. Çocukların zarar görmesi, toplumun geleceğini tehlikeye atacaktır. Bu nedenle çocukların fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal açıdan sağlıklı gelişmesi istenmektedir. Ancak son yıllarda yaşanan teknolojik gelişmeler nedeniyle, toplumsal değişiklikler daha hızlı yaşanmaktadır. Başta ekonomik, sosyal ve siyasal alanlar olmak üzere, birçok alanda yaşanan toplumsal değişimler; geleneksel aile ilişkileri, akran grupları, okul ve çalışma hayatı gibi toplumsallaşma ortamları üzerinde önemli etkiye sahiptir. Çocuğun başka insanlarla, toplum kuralları ve kurumları ile ilişkilerinin nasıl olacağı, toplumsallaşmanın yaşandığı yıllara dayanmaktadır. Çocuk, ilk sosyalleşmenin yaşandığı aile ortamı, arkadaş, okul ve genişleyen çevresi ile topluma uyum sağlar. Bu uyum sürecinde, ailede, okulda, arkadaş çevresinde yaşanabilecek olumsuz durumlar çocuğun sağlıklı sosyalleşmesini, topluma sağlıklı bir şekilde uyum sağlamasını olumsuz olarak etkilemektedir. Son yıllarda karşılaşılan en önemli sorunlardan biri, çocuk suçluluğudur. Gerek okullarda gerekse okul dışındaki alanlarda, çocukların şiddete, saldırganlığa, kamu düzenini bozucu davranışa özetle suça yönelmeleri büyük oranda artmıştır. Yaşanan bu durum “Suça Yönelmiş Çocuk” kavramının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Suça yönelmiş çocuk ya da çocuk suçluluğu olarak ifade ettiğimiz bu kavram, farklı şekillerde tanımlanmaktadır.

Çocuk suçluluğu genel olarak, “Bir çocuktaki anti-sosyal eğilimlerin yasa müdahalesini gerektirecek duruma dönüşmesi” olarak tanımlanırken (Evrin 1970: akt. Akalın 1999), Türk hukuk sisteminde suçlu çocuk kavramı, “bir ceza hukuku normunu ihlal etmiş, 18 yaşından küçük kimse” olarak tanımlanmaktadır (Konanç 1989). Çocuk suçluluğu tanımlamasında farklı yaş aralıkları belirtilse de genel olarak ergenlik dönemi çocuk suçluluğu ile ilişkilidir. İnsanların, özellikle gençlik dönemindeki ergenlerin, yıkıcı ya da yıkıcı olma potansiyeli taşıyan davranışlarına sıklıkla rastlanmaktadır (Binder 1988). Ergenlik dönemi, çocukluk ile gençlik dönemi arasında, bireyin kendini,

kimliğini sorguladığı önemli bir geçiş dönemidir. Bu dönem bir geçiş dönemi olduğundan, bireyin ailesinin yerini arkadaş çevresi almaktadır. Bu dönemdeki hızlı bedensel, toplumsal ve duygusal gelişimle baş etmeye çalışan ergenin desteklenmeye ve başkalarıyla bağlantı kurmaya ihtiyaçları vardır (Yörükoğlu 1998). Aile, okul, arkadaş ve toplumsal yetersizlikler, bireyin sağlıklı gelişmesini engellemekte ve ergenin kolaylıkla suça yönelmesine neden olabilmektedir. Yine toplumsal değerlerin sürekli ve hızlı değişimi, ahlak kurallarının yarattığı karmaşa, düzensiz kentleşme, ekonomik bunalımlar, suça yönelen çocukların sayısının artmasında etkili olmaktadır. Zamanla kazanılan olumsuz davranışların uygun ortam bulduğunda kendini göstermesi olarak nitelendirilen çocuk suçluluğunun yok edilmesinde, toplumlara büyük görev ve sorumluluklar düşmektedir (Balo 1995:189).

Çocuk suçluluğunun anlaşılabilmesi için suç kavramının daha ayrıntılı bir şekilde incelenmesi gerekmektedir. Aşağıda suç kavramına ve suçu açıklayan teorilere yer verilmiştir.

1.1. Suç Nedir?

Suç, insanın var oluşundan günümüze değin süregelen bir sorundur. Bireyler birbirleriyle ilişkide bulunarak toplumsal grupları; bu gruplar ise toplumu oluşturmaktadır. İnsan sosyal bir varlıktır ve toplum içinde yaşamını devam ettirmektedir. Toplumsal yaşamın temel niteliklerinden biri düzendir ve düzen toplumsal norm ve kurallara uyulduğu sürece varlığını devam ettirmektedir. Bu norm ve kurallar toplumdaki topluma, kültürden kültüre farklılık gösterse de, temelde önemli olan bireylerin bu kurallara uygun davranışlar sergilemesidir. Bu toplumsal kurallara uymayan davranışlar suç ya da sapkın davranış olarak adlandırılmaktadır. Ancak insan, zaman zaman toplumsal yaşam için tehlike oluşturan bazı davranışlar, fiiller sergilemiş ve halen de sergilemektedir. Toplumsal yaşam için tehdit ve tehlike oluşturan bu suç davranışı farklı kaynaklarda farklı birçok tanıma sahip olsa da suç, en genel anlamıyla bireyleri sosyal, psikolojik, fizyolojik açıdan olumsuz etkileyebilecek tüm fiiller olarak ifade edilebilir.

Dönmezer (1994: 48), hukuksal açıdan suç kavramını, “topluma zarar verdiği ya da tehlikeli olduğu kanun koyucu tarafından kabul edilen ve belirtilen eylem” olarak tanımlamıştır.

Sebük (1942), Erem (1962), Dönmezer (1994) ve Yücel (1986) suç kavramını hukuki açıdan tanımlamışlardır. Buna göre suç; toplumsal yaşam için gerekli olan yasalara aykırı davranıştır.

Suç kavramı, yüzyıllar boyunca toplumların korku ile karışık ilgilerini yönelttikleri, nedenleri üzerinde durdukları ve karşı önlemler aldıkları toplumsal bir sorun olmuştur (Hancı 1995). Evrensel bir olgu olan suç, tarihin en eski devirlerinden itibaren var olmuştur ve ileride de var olmaya devam edecektir. İnsanlarda ihtiraslarla birlikte toplum halinde yaşamının ortaya çıkardığı çeşitli sosyal çelişkiler, uyumsuzluklar buldukça suç da var olmaya devam edecektir (Dönmezer 1994). Suç, insanoğlunun gruplar halinde yaşamasından bu yana var olagelen bir sorundur (Uluğtekin 1991). Suç sapıcı bir eylemdir fakat sapıcı eylemlerden, kanun koyucu tarafından seçilmiş ve bir ceza müeyyidesi ile karşılanmış olanıdır (Dönmezer 1994).

Suç, (*Crime, Delinquency*) toplum halinde yaşayan bireyler arasında bazılarının öteki bireylerle çatışması sonucu ortaya çıkan sapma davranışıdır (Yavuzer 1996). İnsanlıkla beraber ortaya çıktığı kabul edilen suç; sosyolojik, psikolojik, biyolojik, sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel kaynakları ile çok boyutlu ve genel bir kavramdır (Özsan 1991). Ceza Hukuku'na göre suç, yasanın cezalandırdığı harekettir.

Buna göre suç; hukuk kurallarının yasakladığı ve yapılmasının ya da yapılmamasının cezai yaptırıma bağlandığı eylem olarak tanımlanabilmektedir (Yılmaz 1992).

Sutherland suçun üç unsurundan bahsetmiştir:

- a. Bütün grup veya grup içinde, siyasal bakımdan önemli olan küçük bir alt grup tarafından takdir olunan bir değer,
- b. Toplumun diğer bir parçasını teşkil eden küçük grubun, kültürel bakımdan diğer grup ile ihtilaf halinde bulunması dolayısıyla, söz konusu değeri ya hiç takdir etmemesi veya az takdir etmesi ve böylece o değeri tehlikeye sürüklemesi,
- c. Değeri takdir etmeyenlere karşı usulünce uygulanan cebir yoluna başvurulmasıdır (Dönmezer 1994).

Suçluluğa; psikolojik, sosyolojik, ekonomik ya da hukuksal yaklaşımlar sergilenmiş ve farklı tanımlamalar yapılmış olsa da, hepsinde ortak olan nokta suçun,

normalden sapan bir davranış olmasıdır. Bu sapkın davranış, dönemden döneme, yerden yere ya da kültürden kültüre farklılık gösterir. Ancak yasalar, hükümetler bu sapkın davranışları engellemek için dayatmaları kullanırlar ve bu dayatmalar toplumsal normları güçlendirir. Suçlar, bu yasaların izin vermediği eylemlerdir (Giddens 2000).

Suç; biyoloji, psikiyatri, psikoloji, din, hukuk ve sosyoloji gibi farklı disiplinlerin ilgi odağı olmuş ve çeşitli şekillerde araştırılmıştır. Bu araştırma ve incelemeler suç kavramının farklı şekillerde tanımlanmasına ve suçlulukla ilgili farklı birçok yaklaşımın oluşmasına neden olmuştur. Suçluluk üzerine yapılan ilk çalışmalarda daha çok bireylere ait biyolojik ve psikolojik faktörler üzerinde durulmuştur. Ancak daha sonraki çalışmalarda, bireyin içinde yaşadığı toplumun da suç, sapma davranışı üzerinde etkili olabileceği düşünüldüğünden çalışmalarda daha çok bireyin toplumsal çevresi öne çıkmaya başlamıştır. Suç davranışını anlamaya, tanımlamaya yönelik birçok teori mevcuttur. Aşağıda suç teorilerine ayrıntılı olarak değinilmiştir.

1.2. Suç Teorileri:

Suç Teorileri farklı başlıklar altında incelenmektedir. Suçluluğun nedenlerine ilişkin açıklamalardan bazıları, suç davranışlarının biyolojik kökenlerine, bazıları psikolojik nedenlere, bazıları da toplumun gençlere yeterli ve kabul edilebilir fırsatlar sağlamadığına dikkat çeker (Adams ve Gullotta 1989). Bu çalışmada suç teorileri aşağıda belirtildiği şekilde 3 genel başlık altında incelenmektedir. Bunlar;

- Biyolojik Teoriler
- Psikolojik Teoriler
- Sosyolojik Teorilerdir.

Biyolojik yaklaşımlar yasaları çiğneyen çocukların suç nedenlerini kalıtımsal özellikler ile ilişkilendirirken, psikolojik yaklaşımlar, temelde sapmış bireyin psikolojik patolojisi ile sosyolojik teoriler ise sosyal yapı ile açıklamaya çalışırlar (Gibbons 1970).

1.2.1. Biyolojik Teoriler

Suç davranışını anlamaya yönelik olan ilk yaklaşımlardan biri, biyolojik teorilerdir. Bu teoriler, suçlu kişilerin genetik, fizyolojik ve yapısal farklılıkları nedeniyle suç işlemeye yatkın olduklarını ve suçluların biyolojik ve genetik bakımdan

genel nüfusa oranla daha aşağı durumda olduklarını ve suçluların davranışlarının biyolojik bozukluklar sonucunda oluştuğunu savunmaktadır (Sokullu-Akıncı 2007; Kaner 1993). Suçlu bireylerin sahip oldukları bedensel özellikleri ve mizaçları bu kişileri suça yöneltmektedir (Gibbons 1970).

Suç davranışlarının tüm biyolojik açıklamaları içinde en ünlüsü Lombrosso'nun açıklamalarıdır. Lombrosso, "Suç İşleyen Birey" (1876) adlı çalışmasında doğuştan suçlu bireyden bahseder. O suçla ilgili teorilerini ilk kez orduda doktor olarak görevde bulunduğu sırada, düzene uymayan ve uyan askerler üzerinde yaptığı araştırmalar sonucunda geliştirmiştir. Düzene uymayan askerler üzerinde bazı anormallikler tespit ederken uyan askerlerde dikkate değer anormallikler tespit etmemiştir. Lombrosso'ya göre bu anormallikler (stigmata /damga) suç üzerinde doğrudan bir etkiye sebep olmamakla birlikte, dejenerasyonun, geriye dönüşün işaretidir. Suçluların, fiziksel tipolojileri nedeniyle normal nüfustan daha fazla suç işlemediklerini, ancak suça daha fazla eğilimi olan gruplardan gelmeleri nedeniyle daha çok suç işlediklerini ileri sürmüştür (Haskell ve Yablonsky 1974: akt. Kaner 1993). Lombrosso 4 tip suçlu gruptan bahsetmiştir. Bunlar (akt. Saran 1968):

- a. Doğuştan suçlular
- b. Deli suçlular
- c. İhtiras (hırs) sebebiyle suçlu olanlar
- d. Tesadüfi suçlular.

Lombrossa'ya göre suç, organizma koşullarının bir ürünüdür. Bazı insanlar suçlu olarak doğarlar. Doğuştan suçlunun fiziki, biyolojik ve psikolojik anomalileri vardır. Bu anomaliler onları iradeleri dışında suç işlemeye yöneltir (Dönmezer 1994). Lombrosso, suçlunun biyolojik bakımdan anormal, doğuştan dejenere olduğunu ve ilkelliğe, vahşi insana dönüş gösterdiğini ifade etmektedir. 1876'da suçluların eğimli alın, çıkıntılı çene, kalın kaslar ve aşırı kıl gibi fiziksel özelliklerinin olduğunu belirtmiştir. Ancak daha sonra bir cezaevi hekimi olan Charles Goring, suçlu tipinin tanımının yalnızca kafatası ve beden yapısı incelemesi ile yapılamayacağını kanıtlamıştır (Dönmezer 1994).

Biyolojik görüş savunucularından William Sheldon, beden yapısıyla bireyin davranışı arasındaki ilişkiyi araştırmış ve sonuç olarak "davranış, yapının bir işlevidir"

düşüncesini ortaya atmıştır. Sheldon, fiziksel özellikler ile mizaç arasında ilişki olduğunu ve vücudun fiziksel yapısının davranışın birincil belirleyicisi olduğunu ileri sürmektedir. Sheldon insanları beden yapılarına göre ektomorf, endomorf, mezomorf ve dengeli tip olmak üzere dört gruba ayırmıştır (Hall ve Lindzey 1978; Kaner 1993).

- a. Endomorflar: Şişman, boyun eğen ve fiziksel etkinliklere ilgi duymayanlar,
- b. Mezomorflar: Kalın kemikli, kasları gelişmiş, atletik yapılı, fiziksel olarak aktif, kendini zorla kabul ettiren ve cüretkar tiplerdir.
- c. Ektomorflar: İnce, uzun ve içe dönüktürler.

Sheldon'un bu çalışmasına Glueckler dördüncü olarak "Dengeli Tipi" eklemiştir. Bu tipler, dikkat çekici belirli özellikleri olmayan karışık tiplerdir. Sheldon 200 suçlu üzerinde yaptığı araştırmada, suçluların %60'ının mezomorf tipte olduklarını saptamıştır (Haskell ve Yablonsky 1974. akt: Kaner 1993). Sheldon, yaptığı çalışmalar sonucunda fiziksel olarak daha aktif, kendini dışa vuran mezomorfların, daha itaatkar endomorflara ve daha içe-dönük, çekinik ektomorflara oranla suçlu grup içinde daha fazla bulunduğunu ortaya koymuştur (Hall ve Lindzey 1978).

Biyolojik teoriler içinde en iyi bilineni Gluecklerin teorileridir. Onlar yaptıkları çalışmada, suçlular arasında atletik, adaleli, mezomorfik tip erkek çocuklara suçlu olmayanlara göre daha çok rastlamışlardır. Yasaları ihlal edenlerin %60.1'inde suç işlemeyenlerinde %30.7'sinde mezomorfik tipe rastlamışlardır (İçli 1991).

Antropolog Ernst Hooton, 14.000'i Amerika'daki cezaevinde bulunan 17.076 kişi üzerinde yaptığı çalışmada suçlularda aşağıda belirtilen özelliklerin bulunduğunu sonucuna varmıştır.

- a. İnce dudaklar,
- b. Dar ve eğimli alın,
- c. Zayıf ve ince yanaklar,
- d. İnce boyun,
- e. Düşük omuzlar
- f. Kepçe kulaklar

Suçlu ve suçlu olmayan bireyleri karşılaştıran Hooton, yapısal bakımdan aşağı durumda olan kişilerin çevrenin de etkisiyle daha da kötü oldukları ve suça yöneldiklerini belirtmiştir (Sokullu-Akıncı 2007).

Araştırmacılar 20. yüzyılda fiziksel özellikler yerine kromozomsal ve nörolojik anormallikler ile anti-sosyal davranışlar arasındaki ilişkileri incelemeye başlamışlardır. Ancak bulgular çelişkilidir ve sonuca ulaşamamıştır. J.Q.Wilson ve Hernstein genetik

ve ailesel özelliklerin suç davranışındaki rolünü, ikizlerle yaptıkları çalışmalarla ortaya koymaya çalışmışlardır. Suçluluk için, tek yumurta ikizlerinde çift yumurta ikizlerinde olduğundan daha yüksek uygunluk oranlarının söz konusu olduğu söylenebilmektedir (Polat 2004). Ancak günümüzde ikizler ile ilgili yapılan son araştırmalar suçlu davranış ile genetik etkiler arasında anlamlı ilişkiler bulunmasına rağmen güçlü bir ilişkiden söz edilmemektedir (Rowe ve Osgood 1984; Polat 2004). Yapılan son araştırmalar suçlu davranış ile ilgili olarak, kişilik, öğrenme, güdülenme, bilgi işleme ve böylece de dürtüsellik, saldırganlık gibi faktörlerin rolleri araştırılmış ve özellikle de psikopat kişiliğe odaklanılmıştır (Polat 2004).

Biyolojik kuramlar suçluluğu beden yapısı, kalıtım, kromozom bozuklukları ve zeka gibi etmenlerle açıklamaya çalışmışlardır. Her birey fiziksel bazı özellikleri kalıtımla getirmektedir. Bunun yanı sıra, yine her bireyde bir takım özellikler ve eğilimler çevresel faktörler sonucu oluşmaktadır. Kalıtsal faktörler sosyal davranışa neden olan bir dizi etkinin ancak ilk basamağını oluşturur. Oldukça karmaşık bir süreç olan sosyal davranış, hiç kuşku yok ki sosyal ve psikolojik faktörlerden de etkilenmektedir (Kaner 1993).

Suçlu açıklamaya yönelik olan diğer bir yaklaşım da psikolojik teorilerdir. Psikolojik teoriler biyolojik teorilerden farklı olarak görünen bireysel özelliklerden görünmeyen bireysel özelliklere, bireyin zihnine yönelmişler ve suç kavramını bu çerçevede açıklamaya çalışmışlardır.

1.2.2. Psikolojik Teoriler

Biyolojik teoriler suçluların yapısal, genetik ve fizyolojik özelliklerini açıklamaya çalışırken, psikolojik teoriler bedensel özelliklerden çok ruha yönelmişlerdir. Suçluluğun ortaya çıkışını ruhsal bozukluklar ile açıklayan psikolojik kökenli yaklaşımlar, genel olarak suçun kişilikteki problemlerden kaynaklandığını ve bir tepki olarak ortaya çıktığının savunmaktadır (Gibbons 1970). Psikolojik yaklaşımların üzerinde durduğu konu sapmış bireyin psikolojik patolojisidir (Erkan ve Erdoğan 2006). Bu teorilere göre suçlular hasta, uyumsuz, patolojik kişiler oldukları için suça yönelmektedirler (Gibbons, 1970 akt: Kaner 1992). Bu konuda yapılan ilk çalışmalarda zeka faktörü araştırılmıştır. Araştırmacılar, suçluların zeka düzeylerini belirlemeye yönelmişler ve düşük zekaya sahip kişilerin yüksek zekaya sahip olanlardan

daha çok suç işlediklerini savunmuşlardır. Ancak zaman içinde uygulanan testlerin yetersiz oldukları kanıtlanmıştır (Sykes 1978).

Kaner'e göre psikolojik teoriler insanların temelde kişilik özelliklerine odaklaşmakla birlikte sosyolojik, biyolojik, kültürel ve çevresel faktörlerin davranış üzerindeki etkilerini reddetmez; ancak bu faktörlerin etkilerini bireylerin yerleşmiş olan yapılarının içinde ele alırlar (Kaner 1992).

Psikolojik teoriler; psikanalitik teoriler, suçu psikopatiye dayandıran görüşler ve öğrenme teorileri olmak üzere üç başlık altında aşağıda özetlenmiştir.

1.2.2.1. Psikanalitik Teoriler

Psikanalitik teoriler, suç davranışını açıklamaya çalışmışlardır. Bu teorinin en önemli öncüsü, Sigmund Freud olmak üzere; Franz Alexander, Hugo Staub, Theodor Reik, August Aichhorn, Paul Reiwald, Eduard Negeli'dir (Demirbaş 2001). Psikanalitik ekole göre suç, önlenmiş, bastırılmış bir kompleksin sembolü olarak düşünülebilir (Yavuzer 2006). Bu ekolün öncüsü olan Sigmund Freud, erken çocukluk deneyimlerinin kalıcı izler bıraktığını ve suç davranışlarında etkili olduğunu savunur. Freud'cu teoriye göre, bir insanın aklında çözümleyemediği travma ve deneyimler bulunmaktaysa o kişide bazı bozukluklar görülebilmektedir. Suçluda oedipal dönemden kaynaklanan ve bilinçaltına itilmiş suçluluk duyguları mevcuttur ve kişi bu nedenle suça yönelebilmektedir. İnsan kişiliğini oluşturan bu üç unsurun dengesizce kontrolü ya da kontrolsüzlüğü bireyin suçluluğu da içeren antisosyal davranışlarda bulunmasına yol açabilmektedir (Demirbaş 2001).

Freud id, ego ve süperego gelişiminin yani kişiliğin gelişiminin bir dizi yaşam basamaklarından geçmesiyle oluştuğunu ifade eder. Yaşam dönmelerinin herhangi birinde oluşan bir travma, çocuğun kişiliğinde hasarlar yaratacak, böylece kökü derinlerde yatan sorunlar, uzun süreli psikolojik sorunlara neden olacaktır. Örneğin çocuklarını ihmal eden, reddeden, sevgiden yoksun bırakan, gereksinimlerine duyarlı olmayan ebeveynler çocuklarının süperegolarının gelişiminde başarısız olurlar. Bunun sonucunda id kişiliğe hakim duruma geçer. Bu durumda birey anlık hazlar peşinde koşabilir, başkalarının gereksinimlerine duyarlı olmayabilir, duygularla ilişkisini kesebilir. Saldırgan olabilir, psikotik semptomlar geliştirebilir. Suçluluğu içsel çatışmalara, duygusal sorunlara, bilinçdışı güvensizlik, yetersizlik ve aşağılık

duygularına bağlayan bu kuram, normal suçluların dinamiğini açıklayamamaktadır (Kaner 1993).

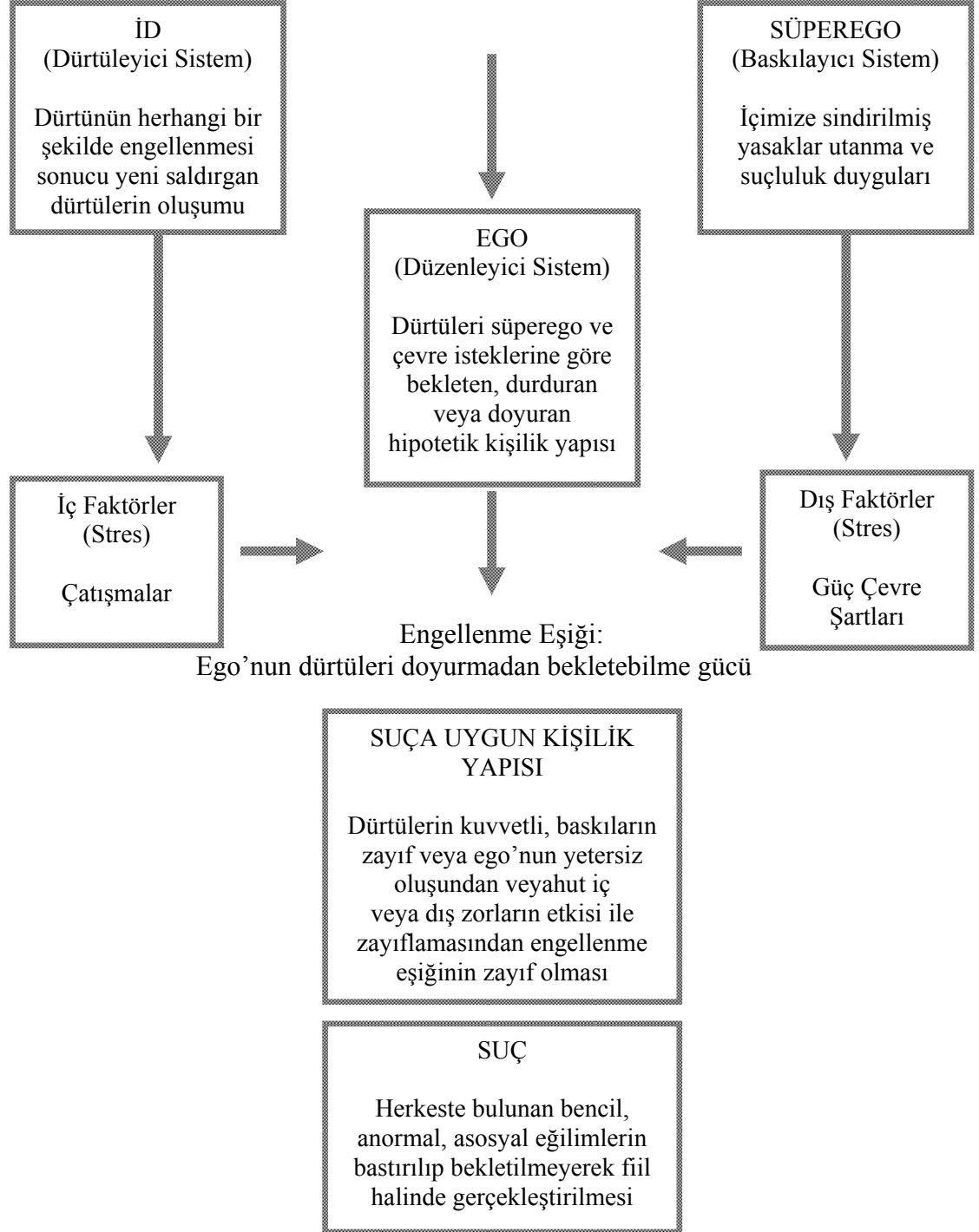
Psikanalitik teori suçluluğu id, ego ve süperego gelişiminde oluşan patolojik durumlarla açıklamaktadır. Bu durumlar aşağıdaki gibi özetlenmiştir (Haskell ve Yablonsky 1974).

1. Kriminal dürtülerin yani idin kontrol edilmesinde yetersizlik olduğunda ego ye da süperego gelişiminde bir hata vardır. Bu nedenle kriminal dürtüleri kontrol edebilme becerisi zayıflar. İdin kontrolündeki birey, kolaylıkla suça yönelebilmektedir.
2. Ego gelişimindeki bozukluklar antisosyal kişilik gelişimine neden olabilmektedir.
3. Süperego aşırı derecede geliştiğinde, idin taleplerinin karşılanmasına katı bir şekilde karşı çıkılır. Bu tip suçlu bireyler nevrotik olarak kabul edilirler.

Yeni Freud takipçileri ve diğer psikoanalitik okullar suçluluğu içsel çatışmalar, duygusal sorunlar, bilinçdışı güvensizlik, aşağılık ve yetersizlik duyguları ile açıklamaktadırlar.

Psikanalitik teoriye göre suç, bir değil birden fazla faktöre bağlı olarak oluşur. Saldırgan dürtülerin nispeten kuvvetli oluşu (id), baskı ve yasakların yetersizliği (süperego), bunlar ile çevre arasındaki uyumu sağlayacak ego'nun zayıflığı, iç veya dış faktörlerin (stres) etkisi ile sonradan zayıflayarak engellenme eşiğinin düşmesi sonucu suça yatkın kişilik yapısı Şekil 1'de de gösterildiği gibi gelişmektedir. Böyle bir kişilikte aslında herkeste var olan bencil, anormal, asosyal eğilimler bastırılıp, engellenmek yerine eyleme dönüşürler. Bunun sonucunda ise suç denilen yasa dışı, toplumsal norm ve kurallara uymayan davranış ortaya çıkmış olur (Savaşır 1990).

Şekil 1.1: Psikanalitik Teoride Suçun Ortaya Çıkışı

Franz Alexander (1935) suçluyu, gelecekte daha büyük ödüller elde edebilmek için şimdiki zevk ve hazlardan vazgeçemeyen kişi olarak tanımlamaktadır. Genetik ve

çocuklukta edinilen eğilimlerin yanında ailenin ve diğer sosyal güçlerin de suçluluğun ortaya çıkmasında katkıları olduğunu kabul etmektedir (Akt. Savaşır 1990).

1.2.2.1.1. Suçu Psikopatiye Dayandıran Görüşler

Suçu psikolojik açıdan açıklayan teorilerden biri de suç psikopatiye dayandıran görüşlerdir. Bu görüşe göre, psikopatlık kavramı çok eskiye dayanmaktadır ve “antisosyal kişilik” olarak ifade edilmektedir. Sosyalleşmemiş ve davranışları kendilerini toplumla sürekli çatışma haline getiren bireylere psikopat denilmektedir (Sokullu-Akıncı 2007). Antisosyal kişilik bozukluğunda (AKB) fiziksel kavgalar biçiminde kendini gösterebilen sinirlilik ve saldırganlık belirtisi uzun süreli bir davranışsal örüntüdür ve DSM-IV’de bu kişilik bozukluğunun ölçütleri arasında yer alır (Amerikan Psikiyatri Birliği 1995). Normal bireylere oranla daha sinirli ve saldırgan olan bu kişiler, heyecan verici olaylara, suça daha fazla yönelebilmektedirler.

Antisosyal kişiliğe sebep olan farklı faktörler vardır, ancak en önemli faktör aile faktörüdür. Buss ve Warren (2000), iki tür ailenin antisosyal kişiliğe-psikopatlığa neden olduğunu ileri sürmüştür. Bunlar: Soğuk ve mesafeli anne-baba ve tutarsız anne-babadır. Antisosyal kişilik tüm suçları açıklamak için yeterli değildir.

1.2.2.1.2. Öğrenme Teorileri

Psikolojik açıklamalardan bir diğeri de öğrenme teorilerinin açıklamalarıdır. Watson, Skinner, Rotter, Bandura, Akers ve Berkowitz suç davranışının gelişmesinde ve sürmesinde öğrenmenin önemini vurgularlar.

Skinner’da Edimsel Koşullanma Kuramı’nda; suç edimsel bir davranış olarak analiz edilir ve suçlu belli bir ödül ve ceza yaşantıları arka planı ile anlaşılabilir. Burgess ve Akers (1966) suç davranışının edimsel koşullanma prensiplerine göre öğrenilmiş olduğunu öne sürmüştür. Skinner ve izleyicileri suçu ortadan kaldırabilmek için kişilerin ancak toplumsal kurallar ve düzenlemelere uyduklarında ödül elde edebilecekleri, kurallara uymadıklarında ise ödül alamayacakları bir toplum düzeni oluşturulması gerektiğini ifade etmektedirler (Bartol 1999).

Davranışçılık Kuramının öncülerinden Watson ve diğer davranışçı kuramcılar, gözleme ve ölçme yapılamayacağından zihin ve zihinle ilgili bütün kavramların elenmesinin daha iyi olacağını, uyarın-tepki modelinin suç davranışını daha net bir şekilde açıkladığını savunmaktadırlar. Davranışın ardından verilen pekiştirici ya da

cezaların sonraki davranışları etkilediğini ve suç davranışının bu pekiştiriciler sayesinde öğrenildiğini, güçlendiğini ve yerleştiğini vurgulamaktadırlar.

Öğrenme de operant koşullama ilkelerini temel alan Hans Eysenck, kişinin biyolojik özellikleri ve eğitimi üzerinde vurgu yapmaktadır. Eysenck suçluluğu bireyin biyolojik yapısıyla, aldığı eğitimin etkileşiminin bir sonucu olarak görmektedir. Çocuğun yetersiz koşullanması ya da çocuğun koşullanmaya direnç göstermesi sonucunda suç ortaya çıkmaktadır (Trajanowitz ve Marach 1983. akt: Kaner 1993). Eysenck suçlulukla ilgili üç temel kişilik faktörü ileri sürmüştür.

- a) Dışa Dönükler: Dışa dönükler aktif, saldırgan, impulsif, sosyal, heyecanlı ve riske girmekten hoşlanan kişilerdir.
- b) İçe Dönükler: Aşırı duyarlı, kolay incinebilen, kaygılı, huzursuz, sessiz, düzenli bir yaşamları olan ve duygularını dışa vurmayan kişiler bu gruba girmektedirler.
- c) Psikotikler: Bu gruptakiler ise başkalarına uymayan, hostile, duyarsız, empati kuramayan, kaba, heyecan arayan, alışılmadık şeylerden hoşlanan, sorun yaratan ve yalnız kişilerdir (Siegel ve Sena 1981; West 1982).

Eysenck'in kuramını test etmek için pek çok araştırma yapılmıştır. Araştırmaların sonucunda, bu üç kişilik örüntüsünün yüksek olması ve nevrotik dışa dönüklük ile suç arasında anlamlı ilişkiler bulunmasına karşın, kuram yeterli desteği sağlayamamıştır (Siegel ve Sena 1981; West 1987)

Sosyal öğrenme teorisi, insan davranışını açıklarken uyaran-tepki bağının ve zihinsel süreçlerin önemini vurgulamaktadır. Sosyal öğrenme kuramcıları arasında Rotter, Bandura, Shuterland ve Akers'in teorileri, suç davranışını açıklamaktadır (Bartol 1999). Bandura (1977) dış ödül boyutuna vurgu yapmış ve davranışın başkalarının davranışlarının gözlemlenmesi yoluyla da öğrenebileceğini belirtmiştir. Akers (1977) sosyal öğrenme teorisine, taklit etme boyutunu eklemiştir. Taklit, model olarak alınan kişinin özelliklerinden etkilenen bir süreçtir.

Sosyal öğrenme kuramcıları, insan davranışlarının çoğunun kazanılmasında sosyal çevrenin en önemli faktör olduğunu ileri sürmektedirler. Suç davranışı, ilk olarak özdeşim ve gözlem yoluyla kazanılır, fakat davranışın korunup korunmadığı ödüle bağlı olarak açıklanmaktadır.

1.2.3 Sosyolojik Teoriler

Sosyolojik temele dayanan teoriler, suçun işlenmesinde çevresel faktörlerin etkisine vurgu yapmaktadır. Sosyal sınıf, aile ve akran grubu, politik, coğrafi ve çevresel yapıların suçlu davranış üzerinde büyük etkisi olduğunu savunurlar. Sosyolojik teoriler bireysel farklılıklar, psikolojik durum gibi değişkenler üzerinde durmamakla birlikte yalnızca dış faktörlere ağırlık verirler. Suça ilişkin sosyolojik kuramlarda, sosyal normlar, sosyal organizasyonlar, sosyal yapı, sosyal değişme, sosyal süreçler, sosyal çatışmanın sapmış davranışlarla ilişkisi ortaya konulmaya çalışılmıştır (İçli 1992).

Aşağıda suç davranışını sosyolojik teoriler kapsamında açıklayan sosyal organizasyonsuzluk kuramı, gerilim kuramı, alt-kültür kuramlarına değinilmektedir.

1.2.3.1. Sosyal Organizasyonsuzluk Kuramı

Ekolojik yaklaşım ya da Chicago okul olarak da adlandırılan sosyal organizasyonsuzluk kuramı, suç olgusunu; gelişme bölgeleri, suçluluk alanları gibi kavramsallaştırmalar üzerinden analiz etmektedir. Sosyal organizasyonsuzluk veya düzensizlik kuramının en önemli temsilcileri Shaw ve Mckay'dir. Kuramcılara göre yoksulluk, kültürel heterojenlik ve fiziksel hareketlilik gibi şehir özelliklerinin toplumda sosyal çözülmeye neden olmaktadır. Kuram, toplumda gerçekleşen bu sosyal çözülmelerin bireylerin toplumsal değerlere bağlılığını zayıflattığını ve böylelikle suça yöneldiklerini ileri sürmektedir (Ellis ve Walsh 2000; Sokullu-Akıncı 1999; Dönmezer 1994).

Shaw ve McKay yoksul kesimlerde ve gecekondu bölgelerinde suç oranında görülen farklılığı sosyal değerler ve sosyal kurumlar açısından incelemişler ve suçluluğun yüksek ve düşük olduğu bölgeler arasında sosyal değerler ve kurumlar açısından büyük farklılıklar olduğunu ifade etmişlerdir (Kaner 1993).

Kuramın diğer temsilcilerinden Sampson ve Groves, sosyal organizasyonsuzluğun göstergelerini şu şekilde belirtmişlerdir (Bohm 1997);

- a. Yerleşimcilerin düşük düzeyde bir ekonomik yapıya sahip olmaları,
- b. Aynı yerleşim yerinde çok farklı etnik grupların varlığı
- c. Yüksek düzeyde yerleşimci hareketliliği
- d. Ailelerin fonksiyonunu kaybetmesi

e. Kentleşme

1.2.3.2. Gerilim Kuramı

Kuram “Sosyal zorlama-Engellenme Kuramı” olarak da bilinmektedir. Merton’un gerilim kuramında, sosyal yapının bireylerin davranışlarına baskısı üzerinde durmaktadır. Kuramın temsilcisi Merton, suç analizinde toplumsal engellemelerin veya fırsatların engellenmesinin önüne set çekilmesinin sonuçlarına dikkat çekmektedir. Kuram, alt sınıfa mensup olan bireylerin, meşru amaçlarına yasal bir şekilde ulaşma imkanlarının engellenmiş olduğunu ileri sürmektedir. Toplumsal yapı içerisinde azınlıkları ve alt sınıfı oluşturan grup içerisinde bulunan birey, yasal yollardan iyi bir eğitime, sosyal statüye ulaşmada dezavantajlı durumda bulunmaktadır ve kişi bunlara ulaşmada yasal olmayan yollara başvurabilmektedir. Yasal olmayan yollara başvurma sonucunda suç davranışı oluşmaktadır (Kaner 1993).

Robert K. Merton, kişinin gerçekleştirilemeyen istek ve arzularına vurgu yapmaktadır. Bireyin gerçekleştirilemeyen istek ve arzuları kişilerde sapıcı davranışa ve topluma hakim olan ahlakın reddine, anomiyeye yol açabilmektedir (Demirbaş 2001).

Merton gerilim kuramında bireysel uyum tiplerinden oluşan bir model ileri sürmüştür. Model beş uyum tipini içermektedir ve aşağıdaki şekilde açıklanmıştır (Dönmezer 1994; Demirbaş 2001).

- *Uyumluluk*: Kültürel hedefler ve bu hedeflere ulaşmadaki yolları kabul vardır.
- *Yenilikçilik*: Toplum tarafından genel kabul gören hedefleri kabule rağmen, hedefe ulaşmada yasal imkanların sınırlılığı nedeni ile yasal olmayan yollara başvurma olarak ifade edilir.
- *Şekilcilik*: Ulaşılamayan hedefler terk edilir, fakat adetlere (*customs*) uyum sürdürülür.
- *Geri Çekilme*: toplum tarafından genel kabul gören hedef ve hedefe ulaşma yollarına yabancılaşan birey davranışdır. Bu davranış kalıpları arasında boş gezme, alkolizm, madde bağımlılığı gibi toplumu terk etme ve yabancılaşma sayılabilir.
- *İsyan*: Genel kabul gören hedef ve davranışları reddederek yeni yollara yönelme, alternatif yollar düzenleme olarak ifade edilebilir.

Bu teori sonraki gelişen kuramlar üzerinde önemli etkilere sahip olmasına rağmen, bireysel farklılıkları ihmal etmesi nedeniyle eleştirilmektedir.

1.2.3.3. Alt-kültür Kuramları:

Alt-kültür, toplumdaki belirli bir gruba özgü anlamlar, değerler ve davranış biçimleri olarak tanımlanmaktadır. Alt kültür teorileri genel olarak, çocuk veya genç çeteler içerisinde yer alan alt sınıfa mensup bireylerin, sapma ve suçluluk durumları üzerine odaklanmışlardır. Alt-kültür kuramları, suç olgusunu grup ve çete ortamında ortaya çıkan bir davranış tarzı olarak tanımlamaktadırlar. Bu nedenle alt-kültür kuramları suçluluğun; gruplar, çeteler, akranlar ve onları çevreleyen yaşamlardan güçlü bir şekilde etkilendiğini ileri sürer (Shoemaker 1990).

Cohen, Cloward ve Ohlin, Miller ve Wolfgang gibi isimler alt kültür teorilerinin önde gelen temsilcileridir. Cohen daha çok çete kültürünü incelemiştir. Cohen'ın geliştirdiği teoriye göre;

- a. Alt sınıfa mensup olan gençler, okulda görece daha çok başarısız olma eğilimini gösterirler,
- b. Alt sınıfa mensup bireylerin düşük okul performansları, suçlulukla ilintili bir faktördür,
- c. Çocukların düşük okul performansları çoğunlukla, okul sistemi içerisinde yer alan egemen orta sınıfın değerleri ile alt-sınıf sınıf gençliğinin değerleri arasındaki yaşanan çatışma ile ilişkilidir,
- d. Alt-sınıf erkek suçluluğu büyük ölçüde, bir çete bağlamında, kısmen pozitif bir benlik geliştirme aracı ve anti-sosyal değerleri besleyen bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır (Shoemaker 1990).

Özetle, Cohen'in teorisinde engellenme, bir suçluluk nedeni olarak görülmekte ve ele alınmaktadır. Cohen'e benzer şekilde suç davranışının statü engellenmesinden kaynaklandığını ileri süren alt-kültür kuramcılarında Cloward ve Ohlin "Ayrımcı Fırsatlar Teorisi'ni" ortaya koymuşlardır (Sutherland ve Cressey 1978) . Teoriye göre;

- a. Ekonomik arzuların bloke edilmiş olması bireylerde düşük bir benlik ve genel bir engellenme hissine yol açar.
- b. Bu engellemeler, özgül çete ortamlarında suçluluğa yol açar.

Alt-kültür kuramcılarında Miller ise alt-sınıfın değerler sistemi içinde bizzat suçluluğa ilişkin kültürel unsurlar bulunduğunu ifade etmiştir ve “Odak İlgiler” kavramını ortaya atmıştır.

Sokullu-Akıncı (2007), odak ilgileri şu şekilde belirtilmiştir;

a. Bela olma	d. Heyecan arama
b. Sert veya kaba olma	e. Kadercilik
c. Aç gözlü olma	f. Özerklik

Toplum içerisinde yaşayan birey çevresi tarafından kabul görmek, bir statüye, prestije sahip olabilmek için belirtilen bu özellikleri benimsemek zorundadır. Kişinin bu özellikleri benimsemesi suça yönelmesinde etkili olabilmektedir. Suçluluğu, alt sınıf kültüründe yerleşmiş olan değer ve tutumların bir ürünü olarak gören Miller, Shaw ve McKay'dan farklı olarak maddi kazanç ve sosyal ayrıcalık elde etmek için alt sınıfların olduğu bölgelerde oluşmaya başlayan denetlenmemiş genç grupların ve çetelerin eylemleri olarak görmektedir (Kaner 1993).

1.3. Çocuk Suçluluğu

1.3.1. Çocuk ve Ergen

Çocuk kavramı kullanıldığı alanlara göre farklı şekillerde tanımlanmıştır. Çocuk kavramı ile ilgili olarak yapılmış tanımlamaların ortak noktası, bu dönemin doğumla başlamasıdır ancak bitişi konusunda farklı anlayışlar mevcuttur. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin (1989) 1. Maddesinde çocuk kavramı şu şekilde tanımlanmıştır: “Daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, onsekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır”.

Sözlük anlamında çocuk; “anne karnında ya da bebeklik çağı ile ergenlik çağı arasındaki gelişme döneminde olan insan yavrusunu ifade etmektedir” (Püskülloğlu 2004). Çocukluk dönemi, bireyin gelecek yaşamını önemli derecede etkileyecek olan bir dönemdir. Çocuğun bu dönemde yaşadığı olaylar, onun kişiliğini şekillendirmektedir. Çocukluk döneminin ardından yetişkinliğe geçiş ergenlik ile beraber gerçekleşmektedir. Ergenlik dönemi bir geçiş dönemidir ve bu dönem; bireyin psikolojik, sosyal ve fiziksel yönlerden birçok farklılığı bir arada yaşadığı çalkantılı bir dönemdir. Ergenlik dönemi farklı şekillerde tanımlanmıştır ancak hepsinin ortak noktası, birey için bu dönemin stresli bir dönem olduğudur. Birey bu stresli dönemde bir yandan meydana gelen biyolojik, psikolojik değişikliklere uyum sağlamaya çalışırken, bir yandan da çocukluktan yetişkinliğe geçiş döneminde toplumun kendine yüklediği görev ve sorumlulukları yerine getirmeye çalışır. Onur (2001) ergenliği “bilişsel, toplumsal, fiziksel olgunlaşma dönemi” olarak tanımlamıştır. Birey bu olgunlaşma döneminde bazı görevleri yerine getirmek durumundadır. Havighurst (1972) bu görevleri aşağıdaki gibi ifade etmiştir.

- a. Bedensel özelliklerini kabul etmek ve bedenini etkili biçimde kullanmak.
- b. Eril ya da dişil bir toplumsal rolü gerçekleştirmek.
- c. Her iki cinsten yaşlıları ile yeni ve daha olgun ilişkiler kurmak.
- d. Ana babadan ve diğer yetişkinlerden duygusal bağımsızlığı gerçekleştirmek.
- e. Ekonomik bir mesleğe hazırlanmak.
- f. Evliliğe ve aile yaşamına hazırlanmak.
- g. Toplumsal bakımdan sorumlu bir davranışı istemek ve gerçekleştirmek.
- h. Davranışın rehberi olarak bir dizi değer ve bir ahlak sistemi kazanmak, bir ideoloji geliştirmek (akt. Onur 2001).

Morgan (1991), bu dönemde ergenin bedensel, ruhsal ve zihinsel yönden çok hızlı değiştiğini belirtmiştir. Bu dönemde belirgin ve hızlı fizyolojik, psikolojik ve sosyal gelişimlerin görüldüğü, çeşitli gelişimsel görevleri içeren ve çocukluktan yetişkinliğe geçişi ifade eden bir yaşam dönemidir (Renk ve Creasey 2003).

Atkinson (1995), ergenliği çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemi olarak tanımlar ve bireyin bu dönemde cinsel olgunluğa ulaştığını yine aileden ayrı bir birey olarak kendi kimliğini kazandığını ifade eder. Ericson'un psikosoyal gelişim evrelerinden beşincisi olan ego kimliği ya da rol karmaşası evresi 11–20 yaşlar arasında kapsar ve ergenlik döneminde kişinin karşı karşıya kalacağı soruna odaklanmaktadır. Bu dönemde birey beden imgesi, özsaygı, ruhsal durum, ana baba ve karşı cinsle ilişki (Atkinson 1999), okul başarısı, kardeş, mali sorunlar, meslek seçimi ve geleceği ile ilgili kararsızlıklar gibi sorunlarla karşı karşıya kalabilir (Öktem ve ark. 2000).

Ergenlik döneminde, aileden uzaklaşarak akranlarla daha fazla zaman geçirilmeye başlanır. Ergen, grup standartları doğrultusunda, ihtiyaç ve isteklerine doyum sağlamak amacıyla sürekli faaliyet girişimlerinde bulunur (Yavuzer 2007).

Ergenlik döneminin bireyin kişilik gelişiminde, gelecek yöneliminde ve çocukluktan yetişkinliğe geçişini etkileyen önemli bir dönemdir. Bu dönemde çocuğun yaşadığı yetersizlikler, aile ve akran grupları ile sağlıklı ilişkileri çocuğun suça yönelmesinde etkili olan faktörlerdir.

1.3.1.1. Yasalarda Çocuk:

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesine göre çocukluk dönemi şu şekilde tanımlanmıştır: Sonuçta sözleşmenin amaçları açısından belirli bir devletin yasaları uyarınca çocukluktan çıkış daha önceki yaşlarda gerçekleşmiş sayılmadığı sürece, çocukluk dönemi 18'inci yaş günü ile birlikte sona ermektedir.

Türk hukukunda çocuğun sorumluluğunu düzenleyen başlıca kanunlar 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu, 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu ve 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu'dur. Bunun yanında çocuklarla ilgili düzenleme getiren belli başlı özel ve genel kanunlarda mevcuttur.

5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu suça yönelmiş çocuklarla ilgili yasal yürütme de ve çocuk mahkemelerinde temel alınan kanundur. Çocuk Koruma Kanunu 1. Madde'sinde kanunun amacı; "Korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen

çocukların korunmasına, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasına ilişkin usûl ve esasları düzenlemek” olarak ifade edilmiştir.

Türk medeni hukukunda çocuğun hukuki durumunu tespit edebilmek için öncelikle Türk Medeni Kanunu’nda düzenlenmiş olan hak ve fiil ehliyetleri açısından durumun aydınlatılması gerekmektedir. Türk Medeni Kanunu’nun 8. maddesinde “Her insanın hak ehliyeti vardır, buna göre bütün insanlar, hukuk düzeninin sınırları içinde, haklara ve borçlara ehil olmada eşittirler” denilmektedir. Medeni Kanun her kişinin hak ehliyetine sahip olduğunu vurgularken bunun için sağ olarak doğma şartını aramıştır (Çelikel 1997).

Türk ceza hukukunda çocuk ile ilgili düzenlemeler başlıca Türk Ceza Kanunu, Ceza Muhakemesi Kanunu ve Çocuk Koruma Kanunu’nda yer almaktadır. “Küçüklük”, “ehliyetsizlik”, “çocukluk” olarak ta kullanılan “yaş küçüklüğü” Türk ceza hukukunda tüm diğer faktörler gibi (akıl hastalığı, sağır dilsizlik, zeka geriliği) kişinin işlediği suça karşı, isnat yeteneğini, kusurluluğunu ve ceza sorumluluğunu etkileyen en önemli faktörlerdendir (Polat 2004).

Çocuk ve ergen kavramlarının tanımlanmasının ardından aşağıda çocuk suçluluğu kavramı tanımı ve kapsamı incelenmektedir.

1.3.2. Çocuk Suçluluğunun Tanımı ve Kapsamı

Çocuk suçluluğu gerek ülkemizde gerekse diğer ülkelerde giderek artan önemli bir sorundur. Çocuğun suça yönelmesi ya da suça itilmesi olarak ifade edilen çocuk suçluluğu yabancı literatürde “Juvenile Delinquency” terimi ile ifade edilmektedir. Çocuk suçluluğu yaşı küçük çocuğun suça yönelmesi ya da suça itilmesi olarak tanımlanır.

Çocuk hakları sözleşmesinin ilk maddesine göre; ulusal yaslar uyarınca daha erken reşit olunmadıkça 18 yaşının altındaki her bireyin çocuk olduğunu belirtir. Yine hukuki açıdan bakıldığında ise “çocuk” sözcüğü ile henüz reşit olmamış ergenler, 11-18 yaş grubu bireyler ifade edilmektedir (Yavuzer 2001).

Çocuk suçluluğu, hem çocukluk hem de ergenlik döneminin büyük bölümünü kapsamaktadır. Çocuk gelişiminin ilk evrelerinde yaşamını çoğunlukla anti-sosyal nitelikte dürtülerle yönlendiren ve böylelikle doyum sağlayan bir varlıktır. Henüz toplumsallaşma sürecini tamamlamamıştır. Çocuklar kurallara niçin uyulacağını

bilmemektedirler. Aslında kurallar da onların doğal dürtüleriyle çelişmektedir (Yavuzer 2007). Bu gibi nedenlerle, çocukları sadece suçlu olarak görmek yanlıştır. Gerek doğal dürtüleri nedeni ile gerekse toplumsal etkenlerle çocuklar suça yönelebilmektedir. Yani suç işleyen çocuk yoktur, suça itilen çocuk vardır. Suça yönelen çocuk, ailedeki ve toplumdaki düzensizliklerin bedelini ödeyen, sonra da topluma ödeten çocuktur (Yörükoğlu 2007).

Batı literatüründe Çocuk Suçluluğu kavramı, kanuna karşı gelmiş 11-18 yaşları arasındaki çocukları kapsamaktadır. Türkiye’de çocuk suçluluğu kavramı, suçu işlediği sırada 18 yaşını tamamlamamış kişiler anlamında kullanılmaktadır (Demirbaş 2001). Çocuk suçluluğunu yetişkin suçluluğundan ayıran en önemli kriter, her ülkenin kendi kanunlarına göre belirlediği yaş sınırıdır.

Suçluluk üzerine yapılan tanımlamalar, temelde çocuk suçluluğunu da kapsamaktadır. Ancak çocuk suçluluğu kavramı bu genel tanımlamaları yaş faktörü ile sınırlandırmaktadır (Polat 2004). Çocuk suçluluğunu, yetişkinlik döneminde işlenen suçtan ayırt eden en önemli özellik, bu dönemin gelişiminde “problemlili evre” ya da “geçiş evresi” olarak adlandırılan ergenlik dönemine rastlamasıdır (Yavuzer 2007). Çocukluktan erişkinliğe geçişte kendisinde var olan bedensel, cinsel, duygusal ve bilişsel değişimlere uyum sağlamaya çalışan ve kendi kimliğini oluşturan ergenin etrafı bazı tehlikeler ile kuşatılmıştır (Öztürk 2007). Anne baba ilişkileri, akran grupları, kardeşler arası ilişkiler, dürtüsel davranışlar ergen için tehlike oluşturan risk faktörleridir.

Çocuk suçluluğu "Birleşmiş Milletler Çocukların Yargılanması İle İlgili Uyulması Gereken Standart Asgari Kurallar" (Beijing Kuralları) (1985) şu şekilde tanımlanmıştır: Kuralların amacı uyarınca, aşağıdaki tanımlamalar üye devletler tarafından kendi hukuk sistemleri ve kavramları uyarınca kullanılacaktır.

- a. Çocuk, ilgili hukuk sistemleri uyarınca, bir suçu işlemesi ile ilgili olarak yetişkinlerden farklı şekilde muamele edilen küçük veya gençlerdir.
- b. Suç, ilgili hukuk sistemleri uyarınca, kanuna göre cezalandırılabilir olan (ihmal veya hareket ile işlenen) her türlü davranıştır.
- c. Çocuk suçlu ise, suç işlediği ortaya çıkan veya suç işlediği iddia edilen küçük veya gençtir.

Çocukluk döneminde olduğu gibi ergenlik döneminde de çocuklar suça yönelebilmektedir. Ergenlik döneminin bazı özelliklerinin çocuğun suça yönelmesinde etkili olduğu düşünülmektedir. Bu dönem, çocuğun hızlı bir bedensel ve ruhsal gelişim dönemidir. Bu hızlı gelişmenin yarattığı dengesizliğin, bilgi ve deneyim eksikliğiyle de bir arada bulunması, gencin sosyal normlara uyum göstermesini büyük ölçüde zorlaştırır (Yavuzer 2007). Yine bu dönemde suça yönelme davranışını en fazla etkileyen nedenler yaşanan yer, kalabalık aile, madde kullanımı ve eğitim eksikliğidir (Semerci 2007). Bu evrede genç, duygusal, dengesiz, önseziden yoksun bir bireydir (Yavuzer 2007). Yine bu nedenler de ergenin suça yönelmesinde etkili olabilmektedir.

1.3.3. Çocuk Suçluluğunun Nedenleri

Bireyin doğumundan ölümüne hayatını içinde geçirdiği sosyal çevreler, onun kişiliğinin oluşumu ve bu kişiliğin dışarı yansımada oldukça önemlidir. İnsanlar içinde buldukları sosyal çevreden etkilenen ve bu sosyal çevreyi etkileyebilen varlıklardır. Birey iyi ya da kötü tüm davranışlarını içinde bulunduğu sosyal çevreden öğrenir. Öğrenmenin en yoğun yaşandığı dönem çocukluk yıllarıdır. Küçük yaştaki birey bulunduğu çevreden bu dönemde gelişim özellikleri nedeni ile daha fazla etkilenmektedir. Aile, okul, akran grubu, çalışma hayatı vb. gibi toplumsallaşmada önemli role sahip olan faktörler, toplumsallaşmanın en belirgin olduğu çocukluk döneminde bireyin kimliğini büyük oranda etkilemektedir.

Çocuk suçluluğunun nedenlerinin bilinmesi, suçlu çocuklar için özel bir statü yaratmanın gerekliliğini ortaya koymakta, diğer taraftan suçlu çocukların yeniden topluma kazandırılması için uygulanacak bireysel tedbirlerin gereklere cevap verecek biçimde saptanmasında, çocuk suçluluğunu engelleyecek toplumsal politikaların ortaya konması ve başarı ile uygulanmasında son derece önemli bir rol oynamaktadır (Bıyıklı 1972).

Çocukları suç işlemeye sevk eden faktörler, bazıları tarafından maddi ve manevi, bazıları tarafından dış ve iç, nihayet bazıları tarafından da kişisel ve çevresel olmak üzere sürekli iki temel grupta incelenmiştir. Birbirine yakın anlamlar taşıyan bu sınıflandırma şekillerinden, suçla uğraşanların, hemen hemen üzerinde birleştikleri 'bireysel ve çevresel nedenler' biçimindeki sistematik sınıflandırma şeklidir (Şensoy 1949). Çocuk suçluluğu her sosyo-ekonomik düzeyde, her ırk ve dinde görülmektedir.

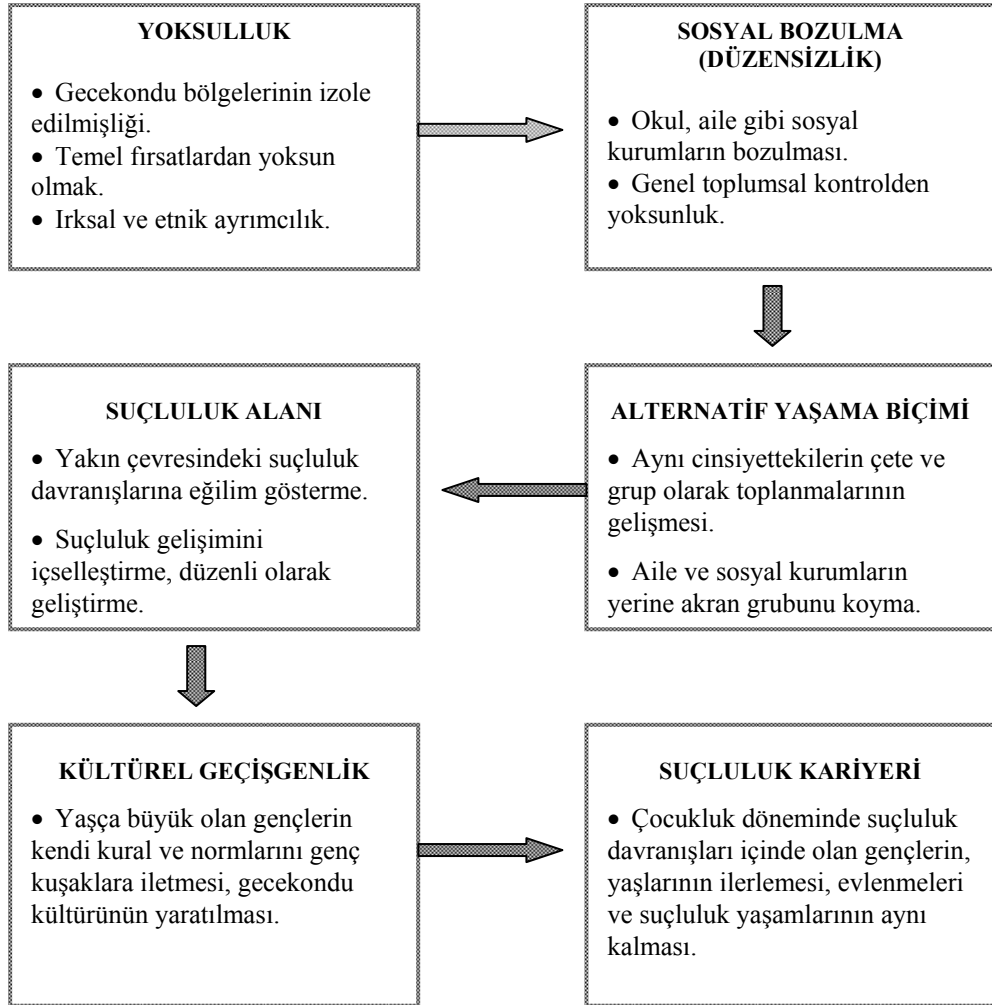
Hiçbir grup ya da bölge bundan bağımsız değildir (Kaner 1993). Ancak çocuk suçluluğuna neden olan farklı faktörler bulunmaktadır.

Sykes, suç nedeni için üç faktör ifade etmiş ve suçun, kişinin içinde ve sosyal çevrede faaliyette bulunan kuvvetlerin bir sonucu olduğunu belirtmiştir (akt: Polat 2004). Bu üç faktör şöyledir;

- a. Sosyal Çözülme
- b. Sosyal Anomi
- c. Alt Kültürler

Polat (2004), sosyal çözülmeyi Şekil 2 deki gibi belirtmiştir.

Şekil 1.2.: Sosyal Çözülme

Suçlu çocuk ve gençler, aykırı davranışları olan çocuklarla ilgili çeşitli sınıflandırmalar yapılmış ve buna göre yaklaşımlar sergilenmiştir. Suçlu çocuklar da bu sınıflandırma içinde yer almaktadır. Sınıflandırma 4 başlık altında incelenmiştir (Quay 1987; Hallahan ve Kauffman 1988. akt. Kaner 1993).

- a. **Toplumsallaşmamış Saldırganlık:** Açık saldırganlık, negativizm, başkalarının haklarına ve duygularına duyarsızlık, itaatsizlik, yıkıcılık ve güvenilmez oluş gibi özellikleri taşıyan bu kişiler en az değişebilen ve uyumları en zor olan kişilerdir.
- b. **Toplumsallaşmış Saldırganlık:** Kötü arkadaşlar, grup olarak hırsızlık, suçlu arkadaşlara sahip olma, okuldan ve evden kaçma, geç saatlere kadar dışarıda olma gibi özellikler taşımaktadırlar.
- c. **Dikkat Bozuklukları:** Kısa süreli dikkat, hayalcilik, impulsivite, verilen işi sürdürme de güçlük, aşırı hareketlilik ve suçlu olmayan ancak davranışları nedeniyle aykırı olarak nitelendirilme bu gruptaki bireylerin taşıdıkları özelliklerdir.
- d. **Kaygı-İçine Kapanma:** Aşırı duyarlılık, utangaçlık, çekingenlik, kaygı ve üzüntü gibi özellikleri olan bu grup aşırı derecede engellenmiş bireylerden oluşmaktadır. Yaşanan sürekli kaygı bireyleri stresli ortamlardan sürekli kaçarak suçlu etkinliklere neden olabilmektedir.

Çağımız toplumlarında çok önemli bir problem olan çocuk suçluluğunun nedenleri literatürde genellikle üç ana başlık altında toplanmaktadır. Bunlar:

1. Çocuğun yapısı, özellikleri ve yeteneklerine ilişkin etmenler
2. Çocuğun içinde yaşadığı ailenin yapısı, disiplini ve aile içi etkileşim
3. Çocuğun ve ailenin içinde yaşadığı sosyal çevre ve yaşam koşulları (Özkan 1994).

1.3.3.1. Bireysel Nedenler

Çocuğu suça iten bireysel nedenlerin başında, kalıtım ile ya da sonradan oluşmuş, kişilerdeki mevcut biyolojik ve psikolojik bozukluklar gelir. Suç nedeni olarak bu bozukluklar, çoğunlukla karşımıza tek başına değil, diğer nedenlerle birleşmiş olarak çıkar. Örneğin görme bozukluğundan muzdarip bir öğrencinin okuldan kaçmayı

alışkanlık haline getirmesi ve bünyesel aksaklık dolayısıyla aşağılık kompleksine kapılması olasılığı vardır. Organik hastalık ve sakatlıklardan ileri gelen aşağılık kompleksinin suç nedeni haline dönüşümü, çocuğun içinde yaşadığı çevrenin bu fiziki bozukluk karşısında takınacağı tavra bağlıdır (Bıyıklı 1972).

Bazı çalışmalar, suçluların suçsuzlara oranla daha dışa dönük, yıkıcı, umursamaz görüşleri altında güvensiz, kendilerine belli amaçlar koyamayan gençler olduklarını ileri sürmektedir (Glueck ve Glueck 1956). Bu gençler, duygularını yadsımakta, ihtiyaçlarının hemen karşılanmasını istemektedirler.

Kaplan (1985), suçluların başkaları ile yakın ilişki ve empati kurma güçlükleri olduğu üzerinde durmaktadır ve bu bireylerin özellikle empatik tepkileri genellemede ve sözeleştirmede ya da diğerlerinin acısını anlamada yetersiz olduklarını ileri sürmektedir.

Bireysel suç nedenlerinden bir diğeri, bireylerin sahip oldukları psikoz, nevroz, kleptomani gibi kişilik bozukluklarıdır. Kişilik bozukluğu olan bireyler tedavi edilmediği sürece bu rahatsızlıklarının niteliğine uygun suçlar işleyebilirler. Kleptomaların hırsızlık yapması, psikopatların şiddet suçları işlemesi bu türdendir (Göç 2006).

Bağımlılık yaratan maddelerin etkisindeki ya da zekâca geri bireyler de suç işlemeye açıktırlar. Zeka geriliği olan bireyler, başkalarının telkinlerine daha açık olmaları, iyiyi kötüden ayırt edebilecek durumda olmamaları, kendi kendilerini kontrol edememeleri nedeni ile kolaylıkla suça itilebilmektedirler (Akıncı ve Atakan 1968). Düşük zeka düzeyinin, suçluluğun oluşumundaki kısmi rolünün varlığını kabul ederken, bunu sadece zeka geriliğiyle suçluluk arasında aramak yerine, zeka geriliğiyle öğrenim yoksunluğu ve suçluluk üçlüsünün aralarındaki karmaşık ilişkinin tümünde aramak daha anlamlı olur (Mangır ve Silleli 1987).

Suçta yönelmede bireysel nedenler kadar çevresel nedenler de büyük önem taşımaktadır. Aşağıda suça yönelmede etkili olduğu düşünülen çevresel nedenler ifade edilmiştir.

1.3.3.2. Çevresel Nedenler

1.3.3.2.1. Aile Çevresi

Çocuğun dünyaya gelmesinden itibaren ilk karşılaştığı toplumsallaşma kurumu ailedir. Çocuk toplumsal yaşamda sergileyeceği davranışları, aile içerisinde anne ve babayı model alarak öğrenir. Çocuk toplumsallaşma etkileşimini üç etkiyle kavrar. Bunlar; “Model Alma-Taklit-Sosyal Pekiştirme” dir (Polat 2004). Dr. Simon aileyi, çocuğun maddi ve manevi ihtiyaçlarının sağlandığı, eğitiminin yönlendirildiği, en basit anlamda ana baba ve çocuklardan meydana gelen, üyelerinin birbirlerine sevgi bağları ile bağlı bulunduğu en küçük sosyal grup olarak tanımlar (Yüksel 1982).

Aile, çocuğun dengeli bir birey olması için ihtiyacı olan güven duygusunu aşılır. Aile çocuğun sorunlarına çözüm getirir, uygun davranış biçimlerini öğreterek toplumsallaşmasını ve toplumsal kurallara uyum sağlamasına yardımcı olur. Sosyal açıdan kabul edilmiş davranış biçimlerinin gelişimi için rehberlik eder ve çocuğun yeteneklerini geliştirerek okul ve güncel yaşamda başarılı olmasını sağlar. Aile içinde olumlu özdeşim yapacak modeller bulamayan çocuk sapan davranış gösterebilir (Yörükoğlu 2007).

Hawkins, Catalano ve Miller (1992), aile ortamına ilişkin risk faktörlerini, ailelerin çocuklarına karşı çok eleştirici olmaları, çocuklarına yeterince zaman ayırmamaları ve çocukların “istismar” ve “ihmal” edici bir aile ortamında yaşamaları olarak ifade etmişlerdir.

Aile, çocuğun toplumsallaşmasında en önemli ve en etkili görevi üstlenmiş olan bir toplumsal gruptur. Ailede gerçekleşen toplumsallaşma temel olup, bireyin daha sonra diğer gruplar içinde öğrendikleri, bu temele göre biçimlenir. Ailenin, dolayısıyla ana babanın toplumsallaşma açısından önemi, sadece bebeklik ve çocuklukta değil, ergenlik çağında da devam eder (Uluğtekin 1991). Aile, içinde bulunduğu toplumun bir birimi olarak, onun özelliklerini taşır. Toplumun değer yargılarını, gelenek ve göreneklerini, beğenilerini, inançlarını, önyargılarını, kısacası kültürünü yansıtır (Yörükoğlu 2000: 125).

Bir insanın kişiliği geniş ölçüde çocukluğundaki ana-baba ilişkilerinin bir sonucudur. Eğer okullara, üniversitelere iyi öğrenci seçmek, bir işe iyi işçi bulmak, evlenmek için iyi bir eş bulmak ya da bir teşebbüs için lider seçmek arzu ediliyorsa, o

kişinin ailesini ve çocuk iken ana ve babası ile olan ilişkilerini incelemekten daha iyi bir yol yoktur (Berklin 1974).

Yapılan araştırmalara göre, ailedeki çocuk yetiştirme kalıpları, çocuğun davranışlarını düzenleyen, ayarlayan disiplin yaklaşımları, ebeveyn çocuk arasındaki duygusal ilişkiler sonucu oluşan bireysel ve içsel kontrol faktörleri, çocuğun sosyal çevresi, mensup olduğu grubun normları, değer yargıları, suça ortam hazırlayan ve teşvik eden faktörlerdir (Öter ve Akalın 1993).

Çocuk suçluluğu konusunda yapılmış çalışmalara bakıldığında, aile faktörünün etkisi farklı etmenlere ayrılarak incelenmiştir. Polat, (2004) bu etmenleri; parçalanmış aile, çatışan aile, ihmalkar aile ve suçluluk barındıran aile olarak dört gruba ayırmıştır. Aile içi çatışmaların yaşandığı, çocuğun ihmal edildiği ve aile bireylerinin suça karıştığı ailelerde çocukların suça yönelmelerinin olası olduğu bilinmektedir. Yapılan araştırmalar, boşanmış aile çocuklarında ruhsal uyumsuzluk oranının yüksek olduğunu göstermektedir. Bu uyumsuzlukların en önemlisi ruhsal çökkünlük, okul başarısızlığı, suçluluk, çeşitli davranış bozukluklarıdır (Yörükoğlu 2007).

Parçalanmış aile, ebeveyn-çocuk ilişkileri, aile içi disiplin, aile nüfusu, kardeş sayısı, ebeveyn eğitim düzeyi, aile alkol-uyuşturucu kullanımı, ailenin ekonomik durumu ve ailede suçluluk gibi etmenler çocuğun suça yönelmesinde etkili olmaktadır. Bazı araştırmacılar suçlu çocukların ailelerinde aşağıda belirtilenlerden biri veya birkaçına rastlanıldığını ifade etmişlerdir (Sutherland ve Cressey 1978):

- a. Ailenin diğer üyelerinden biri veya birkaçının suça karışmış veya alkolik olmaları,
- b. Boşanma, ölüm veya terk nedeniyle ebeveynlerin birinin ya da her ikisinin yokluğu,
- c. İhmal, körlük veya bunun gibi fiziksel bir özür veya hastalık nedeniyle ebeveyn kontrolünün eksikliği,
- d. Evin çok kalabalık olması, aşırı baskı, kıskançlık, ihmal veya yüzeysel davranışların ailede kabul edilmesi,
- e. Çevresel ve irksal etkenler,
- f. İşsizlik, yetersiz gelir gibi ekonomik faktörler.

Yine, anne yoksunluğu, düzensiz anne-baba-çocuk iletişimi, ailedeki bireylerin eğitim düzeyi, çocuk sayısı, doğum sırası gibi ailevi faktörler de suçla ilişkilidir (Demir 2003).

Anne babanın ayrılmış olması ya da yaşamını yitirmiş olması gibi nedenlerin yanında, ailenin ekonomik durumu da suçlulukta etkili bir faktördür. Ekonomik olarak kötü durumda olan aile, çocuğun okula devam etmesini engellemekte ve çalışma hayatına başlamasını sağlamaktadır. Çocuk bulunduğu bu yeni ortamlarda suça yönelmiş bireyler bir araya gelebilmektedir. Ailenin ekonomik durumu çocuk suçluluğunda doğrudan etkili olmasa da hayat şartlarını zorlaştırdığından dolayı bir etkiye sahiptir (Gölcüklü 1962).

1.3.3.2.2. Okul Çevresi

Aileden sonra çocuk için en önemli sosyalleşme alanı okuldur. Aileden edinilen kimliğin pekiştirileceği, topluma uygunluk tanımlarının net olarak öğrenildiği ve çocuğun gelecek fikriyle tanıştığı yerdir. Okul çocuk üzerinde sosyal bakımdan çok yetkin bir yapıcı etki yapar (Polat 2004). Öztürk'e (1990) göre, sosyalleştirme üç kurum tarafından gerçekleştirilmektedir. Bunlar; aile, genel kültür ve okuldur. Şemin (1992), okulun, bütün bireyleri çocukluktan ergenliğin sonuna kadar, sürekli ve derin bir biçimde etkilediğini belirtmektedir.

Okul yaşamının heyecanlı yönlerinden biri, yeni arkadaşlıklar kurmaktır. Çocuk başkaları tarafından sevilme, oyun ve etkinliklere kabul edilmek ve değer verilmek ister. Okul çağı çocuğu, kurduğu arkadaşlık sayesinde aile bireyleri ötesinde ufkunu genişletir, dış dünyaya ilişkin denetim kazanmaya başlar, benlik imajı oluşturur ve bir sosyal destek sistemi geliştirir (Yavuzer 2007). Okul, çocuğun akran gruplarıyla olan etkileşimine fırsat tanıyan bir ortam oluşturmasının yanında, çocuğun model almaya ve taklit etmeye çaba göstereceği kişilerle de karşılaşmasına olanak tanır (Sevük 1998).

Okul ve suçluluk arasındaki ilişkide önemli iki nokta vardır. Bunlardan ilki; yetenek eksikliğinden veya öğrenme güçlüğünden kaynaklanan okul başarısızlığı, diğeri ise eğitim uygulamasından uzaklaşma yani okula devam etmemedir. Erken yaşlarda, düşük okul performansı, okuldan kaçma ve okuldan ayrılmanın suçlulukla ilişkili olduğu ifade edilmiştir (Elliott 1994; Farrington 1991). Hawkins ve arkadaşları (1992) ciddi, aşırı suça yönelmiş olan bireylerin düşük okul notları, okuldan kaçma, okula

devam etmeme gibi okul ilişkili problemlerinin suça yönelmemiş olanlara oranla yüksek olduğu sonucuna varmışlardır.

Okul çevresinin yanında çocuğun suça yönelmesinde etkili olan diğer çevresel etmen de çocuğun içinde bulunduğu akran grubudur.

1.3.3.2.3. Akran Grubu

Akran, arkadaş grubu, çocuk üzerinde etkisi en güçlü olan gruptur. Çocuk akran grubu içerisinde, bireyler arası ilişkiler açısından gerçeklerle yüz yüze geldiği ortamı algılar, bazı toplumsal davranışları kazanır ve çocuk akran grubunun etkisinde büyür (Akalin 1999).

Çocuk için akran ilişkileri, arkadaşlıklar her dönemde büyük öneme sahip olsa da ergenlik döneminde akran ilişkileri çok daha büyük öneme sahiptir. Bu dönemle birlikte, aileden çok arkadaş odaklı bir yaşantı başlar (Semerci 2007). Arkadaşlarıyla da sık vakit geçirmeyen başlayan ergen akran grubu tarafından onay ve kabul görmek ister. Bu nedenle ergen kendini kabul ettirmek, gruptan onay almak, akran baskısı ve akranların kötüye kullanımı ile suça yönelebilmektedir (Uluğtekin 1991).

Akran grubu etkileşimi ve suçluluk arasındaki ilişki uzmanlarca uzun süre tartışılmıştır. Yapılan araştırmalar göstermiştir ki, suçluluk eylemi tek başına olmaktan çok küçük gruplarla yapılma eğilimindedir. Araştırmacılar bu davranışa suçluluk ortaklığı adı verilmektedirler. Özellikle hırsızlık ile ilgili suçlar muhtemelen aynı cins ve yaştaki çocuklar tarafından kurulmuş suçluluk ortaklıkları ile işlenmektedir, hatta bu çocuklar arasında suç işlemek için oluşturulmuş bir kardeşlik bağından da söz edilebilmektedir (Polat 2000).

1.3.3.2.4. Göç

Çocuğun bireysel özellikleri, aile, okul ve arkadaş çevresi gibi faktörlerin yanı sıra göç de çocuk suçluluğunu etkileyen önemli faktörlerden bir tanesidir. Bireyin gelişimi ve sosyalleşmesi açısından çevre büyük önem taşımaktadır. Göç ise insanın içine doğduğu, sosyalleştiği, çevreyi bırakıp farklı bir çevreye girmesidir.

Magwaza (1994), çocuk ve ergenlerin göç sürecinde yetişkinlere oranla daha fazla risk altında olduklarını belirtmekte ve bunun nedenini göçle birlikte gelen ani değişim ve fiziksel-ruhsal büyümeyle aynı anda baş etme zorunluluğuna bağlamaktadır.

Göç, göç edenin yaşadığı toplumdaki sosyal destek ağlarını koparır ve farklı bir topluma uyum sağlaması için kişiyi baskı altına alır. Bu kökten koparıcı deneyimlere, yeni bir dil kazanma ve göç edilen toplumun değerlerine uyum sağlama problemleri de eşlik etmektedir (Cortes, Malgady ve Rogler 1991).

Ailelerin maddi ya da sosyal faktörler nedeni ile kırsal kesimden, daha iyi yaşam koşulları amacıyla şehirlere göç etmeleri, bu ailelerin çocuklarında suça yönelme davranışını arttırmaktadır (İçli 1992).

1.3.4. Çocuk Mahkemeleri

Çocuk mahkemeleri, çocuk suçluluğunu denetim altına almakla yükümlü olan çocuk adalet sistemin en önemli halkalarından birini oluşturmaktadır. Çocuk mahkemeleri genel olarak çocuğun korunması, toplumla bütünleşmesi, tedavi ve rehabilite edilmesi gibi amaçlara hizmet etmektedir (Uluğtekin 1996).

Günümüzde tüm dünyada intikam almaya dayalı hukuk anlayışı yerini ıslah edici, düzeltici uygulamaya bırakmıştır. Bu nedenle çocuk mahkemelerinin açılmasında amaç cezalandırmak yerine kriminoloji, psikoloji, sosyoloji ve psikiyatriden yararlanarak çocuğu topluma kazandırmaktır. Dünyada farklı uygulamalar olmakla birlikte genel olarak ilk soruşturmayı konunun ehli yapmakta ve mahkemelerde gizlilik esas olmaktadır. Çocuk mahkemeleri, çocuk suçluluğunu kontrol altına almakla yükümlü çocuk adalet sisteminin en önemli basamaklarından birisidir. Çocuk mahkemeleri, genel olarak çocuğun korunması, sosyalleşmesi, tedavisi ve rehabilite edilmesi gibi amaçlara hizmet eder. Çocuk mahkemeleri; suç işleyen çocukların yargılandığı, yargıç ve savcısının özel eğitimden geçirildiği, sosyal çalışmacının çocuğun durumu üzerine rapor vererek yargılamayı yönlendirebildiği özel bir mahkemedir (Tomanbay 1999: 50).

Çocuk mahkemelerinde yer alan kişiler ise hakim, sosyal hizmet uzmanı, yardımcısı, pedagog, psikolog, psikiyatrist, savcı ve avukattır. Hakim yalnızca delilleri toplamak, şahitlerin bilgilerini dinlemek ve suç olayının kanunun hangi maddesine girdiğini araştırmakla yetinemez. Onun tüm çabası, suçun gerçek nedenlerini bulmaya, çocuk suçlunun hayatını öğrenmeye ve psikolojini anlamaya yöneliktir. Öte yandan çocuk mahkemelerinin uzmanları, bu çocukların evde, okulda, sokakta ve başka yerlerdeki yaşamlarını, hareketlerini izleyerek mahkemeye düzenli olarak rapor

gönderirler. “Sosyal İnceleme Raporu” olarak adlandırılan bu raporlar, çocukların mahkemedeki fişlerine eklenir. Hakim onları inceleyerek daha önce verdiği kararları değiştirebilir (Akyüz 2002).

Çocuk mahkemelerinin, çocuk psikolojisini bilen ve çocukların sosyal problemlerinden anlayan yargıçlar ve diğer uzman kişilerden oluşması ve bu kişilerin bir arada değerlendirme yapması gerektiği ve bunun da çocuk mahkemeleri için en iyi sistem olacağı belirtilmiştir (Rice 1992).

Dünyada ilk çocuk mahkemesi ABD’de açılmıştır. Daha sonra İngiltere’de (1904), Fransa’da (1912), İtalya’da (1934) kurulmuştur. İngiltere’de çocuk yargılamasında, Çocuk psikologu da bulunmaktadır (Ayanoğlu 2002). Ülkemizde ise çocuk mahkemeleri ile ilgili girişimler cumhuriyet tarihinde 1940 yıllarında yapılmış, ilk yasa tasarısı 1945’de hazırlanmıştır. Ancak yasa 1979 tarihinde çıkmış ve 1982 tarihinde yürürlüğe konulmuştur. Çocuk mahkemelerinin faaliyete geçişi 1987 yılında olmuştur. Türkiye’de Ankara iki, İstanbul, İzmir ve Elazığ’da bir olmak üzere 5 çocuk mahkemesi vardır (Kaner 1993). Günümüzde ise birçok ilde çocuk mahkemesi kurulmuştur.

Tarihsel süreç içinde pozitivist ve hümanist görüşlerle toplumların ekonomik, sosyal ve politik gelişme düzeylerinin kesişme noktasında ortaya çıkan çocuk mahkemeleri, aşağıdaki ilkelere dayalı olarak kurulmuştur.

- a. Çocuk gelişimini sürdürmekte olan bir varlıktır. Bu açıdan ona bir yetişkin gibi davranmak ve işlediği suçu tümüyle ona yüklemek yanlış olur.
- b. Çocuk bir yetişkine göre daha kolay rehabilite edilebilir, bu açıdan bir yetişkine göre daha fazla kapasiteye sahiptir. Adaletin amacı da çocuğu cezalandırmaktan çok onu eğitmek, tedavi ve rehabilite etmektir.
- c. Çocuk hakkındaki karar; çocuğun tüm gelişimsel özellikleri, gereksinimleri ve özel koşulları dikkate alınarak verilmelidir.
- d. Çocuk adalet sistemi, yetişkin adalet sisteminden daha farklı olmalıdır. Bu açıdan katı, karmaşık, cezalandırıcı ve şekilci işlemlerden uzak durulmalıdır. Bu temelde çocuk mahkemeleri tamamen çocuklara özgü bireyselleşmeyi hedef alan, çocuğu bir baba gibi koruyan ve onun çıkarlarını gözeten (parens

patriae) gözeten bir adalet sisteminin çekirdeği olarak gelişmeye başlamıştır (Uluğtekin 1994:6).

Çocuk mahkemeleri bulunmayan illerde suç işleyen çocukları yargılama ve korunmaya muhtaç çocuklara önlem uygulama görevini genel mahkemeler üstlenmektedir. Ancak genel mahkemelerde çocuklar tarafından işlenen suçlarla ilgili soruşturma ve kovuşturma Çocuk Mahkemeleri Kanunu'ndaki usullere göre Cumhuriyet Savcılığı'nca yapılır (Akyüz 2002: 46).

Çocuk mahkemelerinin temel görevi suça yönelmiş olan çocuğun iyiliğini düşünmek, çocuğun zarar görmeden tekrar suça yönelmesini engellemektir.

1.4. Empati

Bu bölümde empati kavramı, tanımı, bileşenleri ile ilgili kuramsal bilgi verilmiştir.

1.4.1. Empatinin Tanımı

Son yıllarda empati kavramı sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Psikoloji, psikiyatri ve daha birçok farklı bilim dalının ilgi odağı haline gelen empati, kişilerarası ilişkilerde büyük bir öneme sahiptir ve çok genel bir ifade ile kişinin kendini karşısındakinin yerine koyarak onu daha iyi anlaması olarak tanımlanmaktadır.

Günümüzde kullanılan empati kavramı Almanca'daki "einführung" ve eski Yunanca'daki "empathia" terimlerinden gelmektedir. 19. yüzyılda Alman estetikçiler tarafından kullanılan einführung terimini ilk kullananlardan biri de Alman psikolog Theodor Lipps'tir (Stueber 2006). Einführung terimini 1873 yılında estetik değerlendirme konulu bir tartışmada Robert Vischer ileri sürmüştü ve "güzel obje içerisine kişinin kendisinin yansıması" olarak ifade etmiştir. Bu kavram, 1897 yılında Lipps, tarafından; Bir insanın, kendisini karşısındaki bir nesneye yansıtması, kendini onun içinde hissetmesi ve bu yolla o nesneyi kendi içine alarak anlaması süreci einführung olarak tanımlanmıştır (Stueber 2006). 1909 yılında Titchener, einführung terimini, eski Yunanca'daki "empathia" teriminden yararlanarak İngilizceye "empathy" olarak çevirmiş ve empatiyi diğerinin davranışına tepki verirken, o durum içerisinde kendi kendini hissetme ve diğerleri ile birlikte hissetme olarak tanımlamıştır (Wispe 1986).

Psikolojide einführung'un kullanımı Lipps'in araştırmalarına dayanmaktadır. Lipps çalışmalarında, nesnelere algılanmasının yanı sıra insanların algılanmasında da einführungun ortaya çıkabileceğini ifade etmiş ve insan için üç bilgidir söz etmiştir (Wispe, 1986). Bunlar;

1. Nesnelere ilişkin
2. Bireyin kendisine ilişkin
3. Diğer insanlara ilişkin bilgilerdir.

Empati, kişinin kendisini karşısındaki kişinin yerine koyarak olaylara onun bakış açısı ile bakması, o kişinin duygu ve düşüncelerini doğru olarak anlaması, hissetmesi ve bu durumu ona iletmesi sürecidir (Rogers 1970). Günümüzde empati ile ilgili yapılan

birçok tanım Rogers'ın tanımına dayanmaktadır. Empati, danışmanın, kendini danışanın yerine koyarak, danışanın fenomenolojik dünyasına girmesi, onun duygu ve düşüncelerini doğru olarak anlaması, onun hissettiklerini hissetmesi ve bu durumu ona iletmesi surecidir (Dökmen 1988). Empati üç ögeden oluşmaktadır.

1. Empati kuracak kişi, kendisini karşısındaki kişinin yerine koymalı, olaylara onun bakış açısı ile bakmaya çalışmalıdır. Her insan kendini ve dünyayı kendine özgü bir biçimde algılar. Biz karşımızdaki kişiyi anlamak istiyorsak, dünyaya onun penceresinden, onun bakış açısıyla bakmalı, olayları onun gibi algılamaya ve yaşamaya çalışmalıyız. Bunu yapabilmek için kısa bir süre o kişinin rolüne girmeli ve sonra kendi yerimize geçmeliyiz. Aksi halde empati kurulmuş sayılmaz. Diğer kişi ile özdeşim kurmak veya ona sempati duymak empatiden farklıdır.
2. Empati kurmak için karşımızdaki kişinin hem duygularının hem de düşüncelerinin her iki etkinliğini doğru olarak anlamak gerekir. Karşımızdaki kişinin ne hissettiğini hissetmek duygusal nitelikli bir etkinlik, ne düşündüğünü anlamaya çalışmak ise bilişsel nitelikli (bilişsel rol alma/bilişsel perspektif alma) bir etkinliktir. Bilişsel rol alma etkinliği, duygusal nitelikli (duygusal rol alma/duygusal perspektif alma) etkinliğinin ön şartıdır.
3. Son olarak, empati yapan kişinin zihninde oluşan empatik anlayışın, karşısındaki kişiye iletilmesidir. Karşısındaki kişinin duygularını ve düşüncelerini tam olarak anlar ama bunu karşısındaki kişiye ifade etmezsek empati kurma sürecini tamamlamamış sayılırız demektir. (Dökmen 2003).

1920'lerden itibaren empati kavramı, hem kişilik kuramcıları, hem de psikoterapistler tarafından yoğun olarak kullanılmıştır. Freud, empati kavramını tamamen kullanmamış olsa da, benzer bir kavram olarak özdeşim kavramını kullanmış ve empatinin, öncelikle karşımızdaki kişiyle özdeşim kurma ve daha sonra onun duygularını taklit etme yoluyla kurulabileceğini ileri sürmüştür. Böylelikle başkalarının düşüncelerini anlayabilir, görüş oluşturabiliriz. Kohut ise empatiyi, bir başka kişinin iç dünyasına girerek, onun duygu ve düşüncelerini anlama olarak ifade etmiştir. Bu tanımlamayla birlikte kuramsal yaklaşımında kavramları da kullanarak empatinin bir başkasının yaşantısına katıldığını hayal ederek, bir içebakış olduğunu ifade etmektedir

(Aydın 1996). Kohut, empatinin insan yaşamındaki iki öneminden bahsetmiştir. Bunlardan ilki; empati hastaların iç yaşamlarını tümüyle anlamak için önemli bir araçtır. Diğeri ise, bir annenin empatik becerileri, çocuğun benlik gelişimi için çok önemlidir. Annenin çocuğun gereksinimlerini karşılamaması, çocuğu olumsuz etkilemektedir (Emery 1987).

Empati ile ilgili olarak önemli çalışmalar yapış olan Feschbach (1978), empatinin bileşenlerini 3 grupta incelemiş ve buna “Üç Bileşen Modeli” adını vermiştir. Buna göre empati;

- a. Diğlerinin duygusal durumunu tanımlama ve fark edebilme yeteneği,
- b. Rol oynama yeteneği,
- c. Çeşitli duyguları yaşayabilme yeteneğinden oluşmaktadır.

Feschbach’a göre kişinin karşısındaki ile empati kurabilmesi için belirtilen bu üç yeteneğe de sahip olması gerekmektedir.

Davis (1983), empatinin tek boyutlu bir yapı olarak düşünülmesinden ziyade çok boyutlu bir yapı olarak düşünülmesinden yanadır. Bu açıdan empatiyi en genel anlamıyla bir kişinin gözlenen yaşantılarına karşı gösterilen kişisel reaksiyonlar (tepkiler) olarak tanımlamıştır. Empatinin çok boyutlu bir yapı olduğu gerçeğinin altında yatan mantık, empatinin bir dizi yapılar bütünü olarak düşünülmesidir. Bu yapılar: Bakış açısını alma (Perspective taking), Hayal gücü (Fantasy), Empatik ilgi (Empathic concern) ve Kişisel stres/sıkıntı (Personal distress) dır. Bu dört bireysel özellik (ayır edici nitelik) empatinin genel tanımıyla uygunluk gösterir. Empatinin çok boyutlu doğasını savunan Davis empatiyi tanımlamak için “dispositional empati” terimini kullanmış ve empatinin yaradılıştan kaynaklanan bir kişilik özelliği olduğunu savunmuştur. Empati, perspektif alma olarak diğ bir insanın bakış açısına ve duygusal durumuna benzeyen bir durumu edinme yeteneğini içermektedir (Marshall, Hudson, Jones ve Fernandez 1995).

Empati kavramı farklı alanlar tarafından kullanılmış ve farklı tanımları yapılmıştır. Cronback, empatiyi, diğ kişiye, onun perspektifinden bakma yolu ile onu tanımak ve anlamak olarak tanımlamıştır. Clore ve Jeffrey’e göre ise empati bir insanın diğ kişi imiş gibi aynı duyguları bizzat yaşamasıdır (Cooney 1999). Empati kuran kişi, diğ kişinin hissettiklerine benzer duyguları daha önceden hissetmiştir ve diğ

insanların yaşadıkları olayları daha önceden yaşamıştır (Stotland 1971) Diğer kişinin duygularını anlayabilmede, o kişinin yaşadığını yaşamış olmak empatinin kurulmasında önemli bir yer tutar (Stotland 1971). Davis (1983), en geniş anlamıyla empatiyi, bireyin bir başkasının gözlemlenen deneyimlerine bir tepki olarak tanımlamıştır.

Empati terimi sosyolojik olarak diğer kişinin rolünü alma, estetikte içten hissetmek ve psikoanalizmde tanımlama çabası olarak sunulur (Katz, 1963). Empati diğer kişinin duygularını paylaşmak olarak tanımlanabilir (Stotland, 1971) Benzer bir tanımda empati; bir insanın diğer insanın hislerini anlayabilmesi ve bunu onunla paylaşabilme yeteneğidir (Eisenberg, 1989).

Empati farklı şekillerde tanımlansa da, günümüzde en yaygın kullanımı şöyledir; Empati, bir insanın, kendisini karşısındaki insanın yerine koyarak onun duygularını ve düşüncelerini doğru olarak anlamasıdır (Dökmen, 2003).

Empatiyi duygusal ve bilişsel olarak açıklamak mümkündür. Duygusal empati, diğer kişinin hislerine sempati ile yaklaşarak, onun hisleri ile derin bir şekilde ilişki kurmaktır. Bilişsel empati ise, bir kişinin diğer kişinin hislerini deneyimlemeksizin, onun hislerini tanıyabilme yeteneğidir (Guttman, 2001).

1.4.2. Empatinin Bileşenleri

Empatinin bileşenleri konusundaki görüşler farklılık göstermektedir. Dökmen (2003) empatinin bileşenlerini Bilişsel ve Duygusal olarak iki grupta incelerken Goldstein ve Michaels (1985) dört grupta incelemiştir. Hoffman'a (1978) göre empatinin bilişsel, duygusal ve güdüsel olmak üzere üç bileşeni vardır. Ancak bu çalışmada empatinin üç bileşeni üzerinde durulacaktır. Bunlar;

- a. Algısal (Fiziksel) Empati
- b. Bilişsel Empati
- c. Duygusal Empati'dir.

1.4.2.1. Algısal Empati

Algısal bileşen empati kurulmasındaki ilk adımdır. Empati kuracak kişi, karşısındaki kişiye dikkat etmeli, kişinin ifade ettiği hareketlere, sözlere, ses tonuna, içeriğe, zamanlamaya ait tüm imaları içine almalıdır. Ancak bunları algıladıktan sonra empati kuran kişinin bilişsel ve duygusal süreçleri anlaşılabilir (Goldstein ve Michaels, 1985).

1.4.2.2. Bilişsel Empati

Karşıdaki kişinin düşüncelerini, ihtiyaçlarını, duygularını anlamaktan oluşan bilişsel bir süreçtir (Ceyhan, 1993). Yani diğerinin duygularını yaşamaktan çok bu duyguları bilişsel olarak anlamaktır. Bilişsel empati, bir kişinin diğer kişinin hislerini deneyimlemeksizin, onun hislerini tanıyabilme yeteneğidir (Guttman, 2001).

Dökmen (1997) bilişsel empatiyi, karşıdaki kişinin rolüne girerek onun ne hissettiğini anlama olarak tanımlamaktadır.

1.4.2.3. Duygusal Empati

Duygusal empati, karşıdaki kişinin yaşantısına duygusal olarak tepki verme, diğerinin duygularını hissetme olarak ifade edilmektedir (Duan ve Hill 1996). Duygusal empati, diğer kişinin hislerine sempati ile yaklaşarak, onun hisleri ile derin bir şekilde ilişki kurmaktır (Guttman, 2001). Dökmen'e (1997) göre karşıımızdaki rolüne girerek karşıımızdaki ne düşündüğünü anlamamız bilişsel nitelikli bir etkinliktir (bilişsel perspektif alma/bilişsel rol alma), karşıımızdaki hissettiklerini aynen hissetmemiz duygusal nitelikli bir etkinliktir (duygusal perspektif alma/duygusal rol alma). Bilişsel rol alma da duygusal rol almanın ön koşuludur.

1.4.3. Empati İle İlgili Kavramlar:

Empati kavramı sıklıkla kullandığımız bazı kavramlar ile karıştırılmaktadır. Burada sempati, özdeşim, içtenlik ve sezgisel tanı gibi empati ile karıştırılan kavramlar kısaca açıklanmaktadır.

1.4.3.1. Sempati

Sempati bir insanın duygusal durumunu, onun üzüntüsünü ona karşı şefkat göstererek onunla paylaşmaktır (Davis, 1994). Diğer ile sempati kurulduğunda birlikte hissetme ya da diğerinin acısını paylaşma söz konusu olmaktadır. Wispe (1987) empati ve sempati arasındaki farkı şöyle ifade etmektedir: Empatide kişinin kendi benliği diğerini anlamak için bir araç olmaktadır ve kimliği kaybetme söz konusu değildir. Sempati diğerini doğru anlamaktan çok paylaşmakla ilgilidir ve bir duygu katılımı vardır. Empati de, sempati de kişiyi anlamaya yöneliktir. Sempati diğer birey ile ortak duygu, ilgi ve çıkarların paylaşılması iken empati ise diğerinin duygularını doğru olarak hissetmek ve bunları kendisinin –miş gibi- yaşayabilmektir (Akkoyun, 1982). Eisenberg (2000) sempatiyi diğer kişinin duygusal durumunu anlamaktan kaynaklanan duygusal

bir cevap olarak tanımlarken empatiyi, diğerk kişinin duygusal durumunu anlamaktan kaynaklanan, diğerk insana etkili bir şekilde karşılık verme olarak tanımlamaktadır.

1.4.3.2. Özdeşim

Özdeşim iki kişinin aynı benliği paylaşması olarak ifade edilirken, empatide iki ayrı benlik birlikte var olmaktadır (Akkoyun, 1982).

1.4.3.3. İçtenlik

Empati ve içtenlik birbirine benzer ve birbiri ile karıştırılan kavramlardır. Empatik anlayış kişinin karşısındakinin iç dünyasına girerek bunu kendi içinde yaşaması; içtenlik ise bunu yaparken aynı zamanda kendi yaşantısını da algılayabilmesi için çaba sarfetmesidir (Akkoyun 1982).

1.4.3.4. Sezgisel Tanı

Sezgisel tanı bir kimsenin ihtiyaç ve yönelimlerini ortaya çıkarma, çözümlene ve formüle etme yeteneği ile ilgilidir. Burada bir yaşantıyı gözleme ve gözleneni yorumlama vardır. Oysaki empatide her türlü yorumdan ve değerlendirmeden kaçınılır. Empatinin bu özelliğinden dolayı bu iki kavram tamamıyla birbirinin karşıtıdır (Akkoyun 1982).

Görüldüğü annee baba tutumları ve empati, çocuğun sağlıklı gelişmesi, sosyalleşmesi, suç ve suçlu davranışa yönelmesinde etkili olan faktörlerdir. Anne babanın otoriter ya da gevşek tutumu, yetersiz empatik anlayış, karşıdaki bireyi anlayamama çocuk üzerinde olumsuz etkilere sahip olabilmektedir.

Bu doğrultuda, annee baba tutumlarının ve empati düzeyinin suça yönelmeyi arttırdığı düşünülmekte ve bu araştırmada bu durum incelenmektedir.

1.5. Anne Baba Tutumları

Çocuğun kişilik gelişimini etkileyen faktörlerden biri ve en önemlisi ailedir. Çocuk kalıtım yolu ile anne ve babasının bazı özelliklerini alır. Çocuğun doğduğu andan itibaren ilişki içerisinde olduğu en yakın çevresi ailesidir. Aile fizyolojik olduğu kadar, ekonomik kültürel ve toplumsal yönleriyle de çocuğun ruhsal gelişimini, davranışlarını biçimlendirip, yönlendirir. Anne ve babanın çocuğa yönelik tüm davranışları tartışmasız büyük önem taşımaktadır ve çocuğun kişiliğini şekillendirmektedir. Hatalı anne Baba Tutumu, bozuk aile yapısı, aile içi çatışmalar sağlıksız bir gelişimin ve uyumsuzlukların başlıca kaynağı olabilir. Anne ve baba kimi zaman çocuğun ihtiyaç duyduğu duygusal ve fiziksel gereksinimleri karşılamazken kimi zamanda gereğinden fazla çocuğa ilgi göstermektedir. Aileler tarafından gerçekleştirilen her iki davranışta çocuğun bazı davranış bozuklukları geliştirmesine neden olabilmektedir. Bu davranış bozukluklarından bir tanesi de suça yönelmedir.

Hiçbir çocuğun doğduğunda, ileride suçlu veya yasalara uyan bir birey olacağı tahmin edilemez. Aile çocuğu yönlendirmede ilk etkin kurumdur. Ailenin çocuğu ileride suçlu olmayacak şekilde yetiştirmesi beklenirse de, çocuk yetiştirmenin gerçek bir bilimsel yöntemi yoktur. İlk toplumlarda çocuk yetiştirme görelî olarak daha basitken, gelişmiş toplumlarda karmaşık ve güç bir iştir (İçli 1992:31).

Çocuk dünyaya geldiğinde, ilk olarak iletişim kurduğu kimseler anne ve babasıdır. Ailenin diğer bireyleri çocuğun hayatına çok daha sonraları girer. Çocuğun doğumundan itibaren ilk iki yıl içinde anne-çocuk arasındaki duygusal ilişkiler, gelişmenin temelini oluşturur. Bebekle annesi arasındaki ilişkiden doğan güven duygusu, insanın ileride kuracağı kişiler arası ilişkilerin de temelini oluşturur (Yavuzer 2007:15). Bu konuda araştırma yapanlardan Bowlby, anne yoksunluğu ile duygusal ilgisizlik arasında bir korelasyon bulmuş, sevgi objesinin kaybedilmesi tüm gelişim geriliklerine ve çocuk suçluluğunu oluşturan anti-sosyal davranışlara neden olur, demiştir (Bıyıklı 1983:62).

Anne gibi baba da çocuğun sağlıklı gelişiminde büyük öneme sahiptir. Yapılan araştırmalar, baba çocuk ilişkisinin çocuğun bilişsel gelişimi ve okul başarısını büyük ölçüde etkilediğini vurgulamakta, babasıyla yakın ve nitelikli bir ilişkiye sahip olan çocukların okul başarılarıyla, bilişsel gelişimlerinin olumlu açıdan etkilendiği

belirtilmektedir. Bütün bunların ötesinde baba, çocuğun kişiliğinin gelişiminde özdeşim modeli olması sebebiyle büyük bir önem taşır. Babanın yokluğu, pasifliği ya da ilgisizliği çocuğun kişilik yapısını, ruh ve beden sağlığını büyük ölçüde etkileyebilir ve bazı uyum ve davranış bozukluklarının nedeni olabilir (Yavuzer 2007:23).

Aile içindeki ilişkilerin temelini, anne ve babanın birbirlerine karşı tutumu oluşturur. Onların sevgi ve anlayışla sürdürdükleri karı-koca ilişkisi, evin genel havasını belirler. Uyumlu ve sıcak ilişkiler, anne ve babadan çocuklara doğru yayılır. Gergin ve sürtüşmeli bir karı-koca ilişkisi çocuklar için güvensiz ve tedirgin bir ortam yaratır (Yörükoğlu 2007:127).

Ailede aşırı koruma ve hoşgörünün egemen olduğu eğitim ve disiplin anlayışı kadar, aşırı sert ve otoriter bir uygulamada da yanlış ve zararlıdır. Tutarsız, katı, hoşgörüden uzak ve baskılı disiplin uygulaması, olumsuz ve itaatsiz çocukların yetişmesine neden olacaktır. Öte yandan, çocuğu tümüyle dürtü ve isteklerinin doğrultusunda serbest bırakan aşırı hoşgörölü ya da umursamaz bir yetiştirme tarzı da başkalarının zararına isteklerine duyum arayan bencilce davranışların ortaya çıkmasına yol açacaktır. Çocukların bu olumsuz davranışları, anne-baba-çocuk ilişkisini, gelişimin ileri evrelerinde daha da bozabilecektir, hatta anti-sosyal davranışlara ve suçluluğa dönüştürebilecektir Yavuzer 2007).

Aile içindeki ebeveynlerin birbirlerine karşı tutumları kadar önemli diğeri bir husus da ebeveynlerin çocuklarına karşı tutum ve davranışlarıdır. Genel olarak, “farklı ana-baba tutumlarını altı ana başlıkta toplamak mümkündür. Bunlar Yavuzer’e (2007: 28) göre:

- a. Baskılı ve otoriter tutum
- b. Gevşek tutum
- c. Dengesiz ve kararsız tutum
- d. Koruyucu tutum
- e. İlgisiz ve kayıtsız tutum
- f. Güven verici, destekleyici ve hoşgörölü tutumdur.

Ana-baba tutumlarıyla ilgili literatürde kaç çeşit ana-baba tutumu olduğunu belirlemeyi amaçlayan araştırmalar yapılmıştır. Bu araştırmaların daha çok ana baba tutumlarını ölçen ölçme araçlarını geliştirmeyi amaçlayan çalışmaların olduğu dikkati

çekmektedir. Türkiye’de ergenler ve genç yetişkinler için Kuzgun ve Eldeleklioğlu (1993) üç tür ana baba tutumu belirlemişlerdir. Bunlar;

1. Otoriter,
2. Koruyucu,
3. Demokratik ana baba tutumlarıdır.

Aşağıda bu ana baba tutumlarının genel özellikleri özetlenmiştir.

1.5.1. Otoriter Ana-Baba Tutumu

Otoriter ana baba tutumunda, çocuğa istendiği şekilde davranması koşulu ile sevgi gösterilmekte ve çocuğun sürekli itaat etmesi beklenmektedir. Bu tür tutuma sahip anne babalar çocuk ile ilgili tüm kararları kendileri vermektedirler (Kılıççı 1989). Otoriter anne-baba, çocuğa olan sevgisini çocuk istenilen şekilde davrandıkça, şartlı olarak gösterir. İstenen davranışlar da çoğunlukla geleneklere ve daha üst otoritelere saptanmış kurallara uygun olanlardır. Otoriter kişiliğin temel nitelikleri olan dogmatik düşünce tarzına yatkın olduğundan, çocuk ile dil alışverişinde bulunmaz. İstek ve emirlerin tartışmasız yerine getirilmesini ister. Aksi halde, ceza söz konusudur (Kuzgun 1972).

Anne-baba çocuk ilişkilerini, içinde yaşanan toplumun etkisi belirlemektedir. Kendi toplum yapımıza bakıldığında, genelde otoriter, kısıtlayıcı, aşırı koruyucu ve kontrol edici bir yapının öne çıktığı, çocukların saygılı, baş eğici, pasif, uysal kişilik yapısıyla biçimlendiği; kurallara uygun davranışlar ödüllendirilirken, aktif, sorgulayıcı, atılgan davranışların cezalandırıldığı görülmektedir (Yavuzer 2007: 47). Çocukları dinlemekten çok gözlemeyi tercih eden otoriter bir tutuma sahip anne babaların temel amacı itaatkar çocuklar yetiştirmektir ancak çoğunlukla agresif, öfkeli, sinirli, kurallara uymakta güçlük çeken, saygısız davranan ve otoriteye başkaldıran çocuklara sahip olurlar (Öztürk 2007).

Otoriter ana-babaya sahip ergenler anne-babanın istediğinden farklı davrandıklarında dışlanacaklarını bildiklerinden ve cezalandırılma korkusundan dolayı boyun eğler. Böyle ailelerde yetişen çocuklar duygu ve düşüncelerini daha çok bastırırlar. Bu ailelerde yetişen gençler, öfke ve kızgınlık duygularını açık bir biçimde ifade edemezler çoğu zaman çocuğun istenmeyen davranışları ana-baba tarafından dayakla engellenebilir. Çocuk ve ergenin fiziksel olarak cezalandırılması ve öfke

duygularının bastırılması onlarda pasif saldırganlık yaratır (Kulaksızoğlu 2004). Otoriter bir aile ortamında, katı denetim uygulandığı için çocukların boyun eğici, terbiyeli, uyumlu, edilgin ve kibar olması istendik davranışlar olmakla birlikte, otoriter aile ortamı; bireyin bastırılmış, kendisini ortaya koyamayan bir kişilik geliştirmesine neden olmaktadır (Özgüven 2001). Özgüven eksikliği, sürekli hırpalanma çocukluk döneminde ruhsal ve davranışsal sorunlara ruhsal ve davranışsal sorunlara neden olur. Başkalarıyla ilişkilerinde kırılğan, kullanılmaya açık ya da saldırgan olurlar. Ancak sorunun baskın olarak yaşadığı dönem ergenlik dönemidir. Bu dönemde çocuğun yaşadığı sevgi eksikliği ve baskıya başkaldırı evde, okulda ve sosyal çevrede belirginleşir (Semerci 2007).

Bazı araştırmacılar, anne ve babasını otoriter olarak algılayan çocukların kendini suçlama ve saldırganlık düzeylerini, demokratik olarak algılayanlardan daha yüksek olduğunu ifade etmişlerdir (Öztürk 1990). Otoriter ana-babanın olduğu ailede uygulanan sıkı disiplin kuralları, eğitimde cezaya başvurulması çocuğun düşük özgüvenli, kaygılı ve nörotik bir kişilik geliştirmesinde önemli etken olmaktadır. Bunların yanı sıra ana-babaları otoriter olan gençlerin çevrelerine körü körüne uyan, başarılı ancak sosyal konularda kendilerine daha az güvenli, depresyona, suçluluğa ve madde kullanımına daha yatkın oldukları belirtilmektedir (Kuzgun ve Eldeleklioğlu 2005).

1.5.2. Demokratik Ana-Baba Tutumu

Demokratik tutuma sahip ailelerde disiplin söz konusudur. Disiplin, ceza demek değildir. Disiplin, çocuk ve ergenin sosyalleşmesi için erişkinler tarafından uygulanan kuralların, düzenin ve değerlerin tümüdür. Demokratik tutuma sahip aileler disiplin sağlarken çocukların davranışlarını iyi değerlendirebilmekte, önemsiz hataları görmezden gelirken, sorunu fark edip çözümleyebilmekte ve olumlu davranışları pekiştirmeyi başarabilmektedirler (Semerci 2007).

Demokratik tutuma sahip ailede temel olan güç eşitlik ve kabuldür. Çocuk özgürdür ve söz hakkı vardır. Anne babaların çocuklarına karşı hoşgörü sahibi olmaları, onları kabul etmeleri, desteklemeleri ve benliğini tanımlama özgürlüğü vermeleri anlamına gelmektedir (Yavuzer 2007). Bu tutuma sahip olan anne babalar çocuklarına doğruyu, yanlış ve bunun doğuracağı sonuçları açık bir şekilde öğretirler ve çocuktan sevgilerini esirgmeden ihtiyaçlarını karşılamaya çalışırlar (Öztürk 2007).

Çocuklarına karşı demokratik tutuma sahip anne-babaların, onların davranışlarını daha akılcı şekilde yönlendirdiği söylenebilir. Bu tutuma sahip anne-babalar çocuklarını ayrı bir kişi olarak kabul edip onlara değer verirler ve bağımsız bir kişilik geliştirmeleri için teşvik ederler (Kulaksızoğlu 2004). Demokratik anne-babaların bulunduğu ailelerde gencin duygu ve düşüncelerindeki değişimler hoşgörü ile karşılanır. Ancak gençten evin temel kurallarına uyması beklenir (Yörükoğlu 2000).

Demokratik anne-baba tutumuna sahip ebeveynler, çocuğunu disipline etmek amacıyla onu sevgiden mahrum bırakmazlar. Sevgiyi bir yaptırım aracı olarak kullanmazlar. Çocuğa aile içinde eşit haklar tanır. Çocuğun fikirlerini açıkça ifade etmesi desteklenir ve bu konuda cesaretlendirilir. Özellikle çocuklarına hoşgörü ve sevgi gösterme demokratik ana-babaların temel davranışlarından. Bu ana-babalar aile içinde sevgi gösterme davranışları açık olarak sergilenir (Kulaksızoğlu 2004). Demokratik ortamlarda büyüyen çocukların zihinsel gelişmeye daha yatkın oldukları, demokratik ortamın çocuğa sadece özgürlük olanağı tanımakla kalmayıp, aynı zamanda onu kendini anlatmaya ve denetim kazanmaya da özendirildiği ortaya çıkmaktadır. Böyle bir ortamda yetişen çocuklar hareketli, saldırgan, korkusuz ve bağımsız olmaktadır (Eldeleklioğlu 1996).

Demokratik anne baba tutuna sahip ailelerde çocuk, kendini rahat ifade eden, dışadönük, etkin, yaratıcı, liderlik özelliklerine sahip, kendine güvenen ve bağımsız davranabilen bir birey olarak yetişmesi nedeniyle etkili kişilerarası ilişkiler geliştirebilmektedir (Aral 1991; Alisinanoğlu 1995).

Aile ergen ilişkilerinde önemli olan tek nokta ana-baba tutumları değil aynı zamanda anne ve babanın kişilik özellikleri, birbirleri ile ilişkileri de çok önemlidir. Birbirlerine ve kendilerine karşı soğuk, ilgisiz, kavgacı, eleştirel davranan bir aileye sahip ergen de, ailesine ve çevresine karşı benzer davranışları devam ettirecektir (Semerci 2007).

1.5.3. Koruyucu Ana-Baba Tutumu

Koruyucu ana-baba tutumunun egemen olduğu ailelerde, doğumdan itibaren çocuk ailenin merkezindedir. Çocuğun her dileği yerine getirilir ve her ihtiyacı karşılanır böylece çocuk becerilerini geliştiremez (Semerci 2007). Bu anne-babalar çocuklarını kendilerinin bir uzantısı gibi görmekte ve onlarla duygusal yoksunluklarını

gidermek istemektedirler. Bu aileler çocuğun anne-babasının kontrolünde daha çok tutulmakta, bağımsız ve ayrı bir birey olma yolundaki çabaları ebeveyn tarafından daha çok engellenmektedir (Kulaksızoğlu 2004).

Koruyucu anne-babanın dikkat ve ilgisini her an üzerinde toplama ihtiyacında olan bu tür anne-babaların çocuklarının aile ortamı dışında sağlıklı ilişkiler kurabilmeleri güç olur. Aşırı ölçülerde korunma her hal ve koşulda hoşgörünmüş olmanın yarattığı bağımlı ilişkiler içinde girişkenlik yeteneklerini geliştiremeyen bu tür çocukların kendilerine güvenleri de yetersizdir (Eldeleklioğlu 2004).

Koruyucu tutuma sahip ailelerde büyüyen çocuklar, aynı tutumu arkadaşlarından, okuldan ve diğer kurumlardan da beklerler. Bu beklentileri karşılanmadığında ise büyük bir yıkım yaşarlar. Bu çocuklar, başkalarına bağımlı, kendi başına yetersiz ve mutsuzdurlar. Ergenlik döneminde ise evde istekleri daha da artar ve tek başına yaşamakta ve başarı sağlamakta zorlanan bu ergenler dışarıda ise arkadaş bulmakta zorlanır, güvensiz olurlar (Semerci 2007).

Glueckler, 2000 suçlunun %95'inin ailesinin çocuklarına verdiği disiplinin dengesiz biçimde ya çok sert yada çok yumuşak olduğunu saptamıştır. Yine Glueck'ler 500 suçlu ve 500 suçlu olmayan gruplar üzerinde yaptıkları çalışmada, suçlu grup ailelerindeki annelerin %96'sının ve babaların %94'ünün çok sert ya da yumuşak disiplin uyguladıkları, buna karşılık, suçlu olmayan grupta bu tür disiplin uygulayan anne oranının %66, baba oranınınsa %56 olduğunu bulmuşlardır" (Yavuzer 2001: 138).

1.6. Araştırma Problemi

Aile çocuğun psiko-soyal gelişimini etkileyen en önemli faktörlerden birisidir. Ana-baba çocuk ilişkileri temelde ana-baba tutumlarına bağlı olup, çocuğun kişilik gelişimini etkilemektedir. Çocuğun yetiştiği aile ortamı, ana-baba çocuk ilişkileri ve çocuk yetiştirme yöntemleri, çocuğun kişiliğinin farklı biçimlerde gelişmesine neden olmaktadır (Eldeleklioğlu, 1996).

Çocuğun başka insanlarla, toplum kuralları ve kurumları ile ilişkilerinin nasıl olacağı, toplumsallaşmanın yaşandığı yıllara dayanmaktadır. Çocuk, ilk sosyalleşmenin yaşandığı aile ortamı, arkadaş, okul ve genişleyen çevresi ile topluma uyum sağlar. Bu uyum sürecinde, ailede, okulda, arkadaş çevresinde yaşanabilecek olumsuz durumlar, çocuğun sağlıklı sosyalleşmesini, topluma sağlıklı bir şekilde uyum sağlamasını olumsuz olarak etkilemektedir. Son yıllarda karşılaşılan en önemli sorunlardan biri, çocuk suçluluğudur. Gerek okullarda gerekse okul dışındaki alanlarda çocukların şiddete, saldırganlığa, kamu düzenini bozucu davranışa özetle suça yönelmeleri büyük oranda artmıştır.

Çocukların ve ergenlerin psiko-sosyal gelişimleri için en uygun aile ortamının temelinde, sevgi ve saygının bulunduğu demokratik ebeveyn ana baba çocuk ilişkisi olduğu belirtilmektedir (Kuzgun ve Eldeleklioğlu 2005). Suça yönelme davranışı üzerinde bireyin içinde bulunduğu yakın çevrenin, özellikle de ailenin etkisi büyüktür. Rutter (1985), saldırgan ya da suçlu çocukların aileleri konusunda yaptığı araştırmada ailelerin çocukların davranışlarını yeterli biçimde gözleme ve denetlemede yetersizliğin söz konusu olduğunu belirtmiştir.

Çocuğun suça yönelmesinde etkili olan diğer bir faktör de, çocuğun sahip olduğu empati düzeyidir. Empati, bireyin diğer bireylerin duygu, düşüncelerini anlaması ve uygun dönüt sağlaması olarak tanımlanmaktadır (Dökmen 2003). Düşük empati düzeyine sahip birey, karşısındakini anlamada ve uygun geribildirim sağlamada yetersizlik gösterebilmektedir. Öztürk (2002) antisosyal kişilik özelliklerini yansıtan bu bireylerde empatik becerilerin zayıf olduğunu belirtmektedir.

Ana-baba tutumları, çocuğun kişilik gelişiminde önemli bir etkiye sahiptir. Çocuğun sahip olduğu empati düzeyinin kişilerarası ilişkilerini, diğerini anlama ve karşılık vermesini etkilemektedir. Bu nedenler ile araştırmada suça yönelmiş ve

yönelmemiş çocukların ana-baba tutumları ve empati düzeyleri arasında bir farklılık olup olmadığı araştırılmıştır.

1.7. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı suça yönelmiş ve yönelmemiş 14–18 yaş arası ergenlerin empati düzeylerini ve anne-baba tutumları incelemektir.

1.8. Araştırma soruları

Bu araştırmada yukarıda ifade edilen amaca dayalı olarak aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

1. Suça yönelmiş ergenlerin empati (empatik ilgi, perspektif alma, fantezi ve kişisel sıkıntı) düzeyleri ile suça yönelmemiş ergenlerin empati düzeyleri arasında bir farklılık var mıdır?

2. Suça yönelmiş ergenlerin anne tutumları (demokratik, otoriter, koruyucu-istekçi), suça yönelmemiş ergenlerin anne tutumları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

3. Suça yönelmiş ergenlerin baba tutumları (demokratik, otoriter, koruyucu-istekçi), suça yönelmemiş ergenlerin baba tutumları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

1.9. Denenceler

1. Suça yönelmiş ergenlerin perspektif alma düzeyleri suça yönelmemiş ergenlerin perspektif alma düzeylerine göre anlamlı derecede düşüktür.

2. Suça yönelmiş ergenlerin fantezi düzeyleri suça yönelmemiş ergenlerin fantezi düzeylerine göre anlamlı derecede düşüktür.

3. Suça Yönelmiş ergenlerin empatik ilgi düzeyleri suça yönelmemiş ergenlerin empatik ilgi düzeylerine göre anlamlı düzeyde düşüktür.

4. Suça Yönelmiş ergenlerin kişisel sıkıntı düzeyleri suça yönelmemiş ergenlerin kişisel sıkıntı düzeylerine göre anlamlı düzeyde düşüktür.

5. Suça Yönelmiş ergenlerin annelerinin sahip olduğu demokratik tutum düzeyleri suça yönelmemiş ergenlerin annelerinin sahip olduğu demokratik tutum düzeylerine göre anlamlı düzeyde düşüktür.

6. Suça Yönelmiş ergenlerin babalarının sahip olduğu demokratik tutum düzeyleri suça yönelmemiş ergenlerin babalarının sahip olduğu demokratik tutum düzeylerine göre anlamlı düzeyde düşüktür.

7. Suça Yönelmiş ergenlerin annelerinin sahip olduğu koruyucu-istekçi tutum düzeyleri suça yönelmemiş ergenlerin annelerinin sahip olduğu koruyucu-istekçi tutum düzeylerine göre anlamlı düzeyde düşüktür.

8. Suça Yönelmiş ergenlerin babalarının sahip olduğu koruyucu-istekçi tutum düzeyleri suça yönelmemiş ergenlerin babalarının sahip olduğu koruyucu-istekçi tutum düzeylerine göre anlamlı düzeyde düşüktür.

9. Suça Yönelmiş ergenlerin annelerinin sahip olduğu otoriter tutum düzeyleri suça yönelmemiş ergenlerin annelerinin sahip olduğu otoriter tutum düzeylerine göre anlamlı düzeyde düşüktür.

10. Suça Yönelmiş ergenlerin babalarının sahip olduğu otoriter tutum düzeyleri suça yönelmemiş ergenlerin babalarının sahip olduğu otoriter tutum düzeylerine göre anlamlı düzeyde düşüktür.

1.10. Araştırmanın Önemi

Çocuk aile ortamı içinde büyür gelişir. Çocuk için ilk sosyalleşme süreci, ailede başlar. Anne babanın çocuğa yaklaşımları, çocukla kurdukları ilişkinin niteliği, çocuğun diğerleri ile kuracağı ilişkilerin niteliğini etkileyecektir. Çocuğun diğerleri ile sağlıklı ilişkiler kurabilmesi ve bu ilişkileri sürdürebilmesi, sağlıklı ilişkilerin var olduğu bir aile ortamına bağlıdır. Çocuğun aileden yeterli ilgi ve sevgiyi görememesi, anne ve baba ile ilişkilerdeki yetersizlikler çocuğun kişilik gelişimini olumsuz olarak etkilemektedir. Kişilik gelişimindeki olumsuzluklar ve çocuğun aileden model alarak öğrendiği istenmeyen davranış kalıpları, çocuğun diğerleri ile sağlıksız ilişkiler geliştirmesine ve istenmeyen davranışlar sergilemesine neden olmaktadır. Bu istenmeyen davranışlardan en önemlisi ve son yıllarda artış gösteren çocuk suçluluğudur.

Anne-baba-çocuk ilişkileri çocukların yeterli ya da yetersiz toplumsallaşmasında, dolayısıyla suçlu davranışın ortaya çıkmasında önemli rol oynar. Bu ilişkilerde anne-babanın çocuğuna bakım ve eğitimini içeren davranışları ve çocuğun bu davranışlara ilişkin algısı toplumsallaşma sürecinde temel teşkil eder (Uluğtekin 1991; Onur 1997; Ünal 1999). Çocuğun suça yönelmesinde etkili olan diğer bir faktör

ise çocuğun sahip olduğu empati düzeyidir. Düşük empati düzeyine sahip olan çocuk saldırgan, şiddet ve suç içeren davranışlar sergilemektedir. Yine çocuğun sahip olduğu empatik anlayışın oluşmasında aile faktörünün önemi göz ardı edilemez.

Toplumunu oluşturan en küçük ve en önemli yapı birimi olan çocuğun sağlıklı, toplumla uyum içinde, kendini gerçekleştirme isteği ve becerisine sahip, kendisi ve diğerleri için yararlı bir şekilde yetişmesi beklenmektedir. Çocuğun bu şekilde yetişmesi ilk olarak ailesine bağlıdır. Çocuğun ilk sosyalleştiği, davranış kalıplarını öğrendiği yer olan aile çevresi, çocuk için en önemli kaynaklardan biridir. Bu çevredeki yetersizlikler çocuğun içinde yaşadığı dönemde ve sonrasında bazı sapma davranışları sergilemesine neden olabilmektedir. Bu sapma davranışlarından en önemlisi ve günümüzde sıklıkla karşılaşılan problem çocuk suçluluğudur. Çocuk suçluluğu genellikle yanlış bir şekilde kişisel olgu olarak ele alınmakta ve olayın toplumsal yönlerine yeterince değinilmemektedir. Oysa çocuk suçluluğu toplumu oluşturan bireylerin ortak problemidir. Bu konuda uygulanan ceza uygulaması problemin çözümünde yeterli başarılı değildir. Çocuk suçluluğunu önleme çalışmalarında başarı, suçluların bireysel değil grup davranışlarıyla ilişkili olarak düşünülmesine bağlıdır. Ülkemizde son yıllarda artan kapkaç, dolandırıcılık, hırsızlık gibi olguların içerisinde profesyonel çetelerin yer almaya başlaması konunun geniş çaplı düşünülmesi gerektiğini göstermektedir.

Yapılan araştırmalar da suç işleme ile empatik ilgi ve beceri arasında ilişki bulunduğunu göstermektedir. Chlopan ve arkadaşları (1985) tarafından yapılan bir çalışmada suç işlemiş kişilerin empatik ilgi ve becerilerinin suç işlememiş bireylere oranla daha düşük olduğu belirtilmiştir (Akt. Dökmen 2003). Yukarıda belirtilen nedenlerden dolayı suça yönelmiş ve yönelmemiş olan ergenler arasında ana-baba tutumları ve empati düzeyleri açısından farklılık olup olmadığının araştırılması büyük önem taşımaktadır.

1.11. Sınırlılıklar

1. Bu araştırmada, Bursa Adliyesi Çocuk Mahkemelerinde, Ağır Ceza Mahkemelerinde 2007-2008 yılları arasında davası görülen 14-18 yaş arası ergenler ile çalışılmıştır.

2. Araştırmada 14-18 yaşa arası suça yönelmiş ve yönelmemiş ergenler ile çalışıldığından, araştırma sonuçları ancak benzer gruplar için genellenebilir.

3. Araştırmada belirlenen ana-baba tutumları “Ana-baba Tutum Ölçeği” nin ölçtüğü nitelikler ile sınırlıdır.

4. Araştırmada belirlenen empati düzeyleri “Kişilerarası Tepkisellik Ölçeği” nin ölçtüğü nitelikler ile sınırlıdır.

1.12. Tanımlar

Araştırmada yer alan kavramlar aşağıda tanımlandıkları anlamlarda kullanılmıştır.

Çocuk:

Çocuk, gelişim dönemlerini yaşayan, toplumsal anlamda birey olmaya hazırlanan ve bu nedenler sorunlar ve karmaşalarla yüklü 18 yaşından küçük bireylerdir (Uluğtekin 1991).

Gelişim psikolojisi açısından çocukluk, 14 yaşlarına kadar ki süreyi kapsar. Bu yaştan sonra ergenlik döneminin başlamasıyla birlikte psikolojik açıdan çocukluk sonlanmıştır (Polat 2000).

Suç:

Suç, toplum halinde yaşayan bireyler arasında bazılarının öteki bireylerle çatışması sonucu ortaya çıkan sapma davranışdır (Yavuzer 1996).

Dönmezer (1994), suçu “topluma zarar verdiği ya da tehlikeli olduğu kanun koyucu tarafından kabul edilen ve belirtilen, eylem, davranış, tavır ve hareket” olarak tanımlar.

Çocuk Suçluluğu:

Çocuk suçluluğu, bir çocuktaki anti sosyal eğilimlerin yasa müdahalesi gerektirecek duruma dönüşmesi olarak tanımlanmaktadır (Burt 1925).

Türk Hukuk Sisteminde “suçlu çocuk”, “çocuk suçluluğu”, yürürlükteki ceza kanunlarına göre suç sayılan bir davranışı ortaya koyan 18 yaşını doldurmamış kişidir (Uluğtekin 1991).

Batı literatüründe “Juvenile Delinquency” terimiyle açıklanan, tam karşılığı “reşit olmayanın suçluluğu” olarak çevrilebilecek terim ülkemizde “Çocuk Suçluluğu”

olarak kullanılmakta, bu tanımın içerisinde hem çocukluk hem de ergenlik döneminin büyük bir bölümü kapsamaktadır (Polat 2002).

Suç İtilmiş Çocuk:

Batı literatüründe (Delinquency) Çocuk Suçluluğu kavramı, kanuna karşı gelmiş 11-18 yaşları arasındaki çocukları kapsamaktadır. Çocuk suçluluğu ile ilgili hemen tüm araştırmacılar, çocuk suçluluğu davranışının içinde olan çocuğu, suça itilmiş çocuk olarak tanımlamaktadırlar (Polat 2002).

Suç Yönelmiş Ergen:

Suç itilmiş çocuk tanımına uygun olarak araştırmada kullanılmıştır.

Empati:

Bir kişinin kendisini karşısındakinin yerine koyarak, olaylara onun bakış açısıyla bakması, o kişinin duygularını ve düşüncelerini doğru olarak anlaması hissetmesi ve bu durumu ona iletmesi sürecidir (Rogers 1970).

1.13. İlgili Literatür

Çocuk Suçluluğu ile İlgili Türkiye’de Yapılan Bazı Çalışmalar

Bu bölümde çocuk suçluluğu, ana-baba tutumları ve empati özellikleri ile ilgili olarak Türkiye’de ve yurtdışında yapılmış olan araştırmalara yer verilmiştir.

Ülkemizde çocuk suçluluğu içe ilgili çalışmaların son yıllarda yoğunlaştığı görülmektedir. çocuk suçluluğu sosyoloji, psikoloji, psikiyatri, hukuk, eğitim gibi farklı bilim dallarının çalışma konusu olmuştur. Çocuk suçluluğu ile ilgili olarak bu alanlar tarafından yurt içinde yapılan bazı çalışmalar aşağıda kısaca özetlenmiştir.

Kunt (2003), Ankara Çocuk İslahevinde kalan 84 çocuk ile yaptığı çalışmada, çocukların %80’inin 15-19 yaş arasında olduğunu, %73’ünün sadece ilkokul mezunu ya da hiçbir eğitim almamış olduğunu, %82,1’inin alt gelir düzeyinde bir aileden geldiğini, bu çocukların aile ve arkadaş çevrelerinin % 88’lik bir oranının zararlı alışkanlıkları olduğunu ve aile ve arkadaş çevresinde sabıkası olanların oranının ise % 53,6 olduğu sonuçlarına ulaşmıştır.

İnal (1984), 12-18 yaş arası suçlu erkek çocukların suça yönelmelerinde zeka ve kişilik faktörlerinin etkisini araştırdığı çalışmada; herhangi sebeple suça yönelmiş çocuk ile 50 suça karışmamış çocuğa Rorschach projektif test, Cornell-Index soru listeleri ve Alexander zeka testleri uygulanmıştır. Araştırmacı suçlu ve suçlu olmayan çocukların zeka ve kişilik özellikleri bakımından anlamlı farklılık sergilediklerini bulmuştur.

Kaner (1991), Ankara Çocuk İslahevi'nden seçkisiz örneklem yolu ile seçtiği 30 genç üzerinde yürüttüğü araştırmasında, gerçeklik terapisi ve psikodrama katılmanın suça yönelmiş olan gençlerin benlik algıları ve empati düzeylerine etkisini araştırmıştır. Araştırmada Offer Benlik İmajı Envanteri, Empatik Eğilim Ölçeği-AFormu ve Rol Alma Testi kullanılmıştır. Araştırmaya alınan gençler 10'ar kişilik üç gruba ayrılmıştır. Biri kontrol grubu olarak kullanılmış, bir gruba psikodrama, bir gruba da gerçeklik terapisi uygulanmıştır. Psikodrama ve gerçeklik terapisi uygulamalarının hükümlülerin benlik algılarında anlamlı farklılıklar oluşturmasına karşın, psikodrama gruplarına katılan gençlerin bilişsel empati düzeylerinde olumlu yönde bir gelişme sağlanmamıştır.

Hosta (2005), Sosyal Ekoloji Teorisini temel alarak gerçekleştirdiği araştırmada suça yönelmiş çocukların demografik, ailesel, yaşanılan yer ve arkadaş özellikleri ile ilgili bulgular sunmuştur. Hosta (2005), suça yönelen çocukların %97,3 ünün erkek, %2,7'sinin kız olduğunu; %60'ının 17-18 yaşa arasında olduğu, %13,3'ünün baba ile mesafeli bir ilişkisi olduğu sonuçları bulunmuş ve suç işleyen çocuklarda ailenin çocuk üzerinde kontrol düzeyi düşük, ev nüfusu kalabalık, yakın çevrede madde kullanımı yaygın, ortalama gelirin düşük olduğu ifade edilmiştir.

Çoğan (2006), çocuk suçluluğu ile ilgili araştırmasında çocuk suçluluğunun nedenlerini ve 2000–2004 yıllarında 1191 dava dosyası incelemiştir. Çoğan (2006) suça karışmış 1597 çocuktan %91,7'sinin erkek, %8,3'inin kız olduğunu, %85,7'sinin okuma yazma bildiğini, %14,3'ünün okuma yazma bilmediğini, %13,4'ünün daha önce başka bir suça karışmış ve sabıkalı olduğunu ifade etmiştir ve kişisel özelliklerin yanında aile, okul, iş çevresi ve kentsel nedenler (kitle iletişim araçları, şehirleşme, göç) gibi faktörlerin çocuk suçluluğunu etkilediğini ifade etmiştir.

Çetin (2005) suçlu ve normal ergenler üzerinde yaptığı çalışmada algılanan anne-baba kabul ve red düzeyini araştırmıştır. Araştırmada suçlu ergen örneklemine 15-

20 arasında değişen yaşlarda 84 ergen oluştururken kontrol grubunu aynı yaş aralığında 46 normal ergen oluşturmaktadır. Araştırmada Ebeveyn kabul-Red Ölçeği (EKRÖ) ve Kişilik Değerlendirme Ölçeği (KİDÖ) kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, suçlu ergenlerin normal ergenlere oranla daha yüksek red ve kontrol algıladıkları, babalarını daha saldırgan olarak değerlendirdikleri görölmüştür. Yine genel psikolojik uyumlar açısından bakıldığında ise suçlu ergenlerin normal ergenlere oranla daha sağlıksız oldukları, duygusal açıdan daha duyarsız oldukları ve benlik saygılarının daha zedelenmiş olduğu, dñnyaya ve yaşama daha olumsuz baktıkları sonuçlarına ulaşılmıştır.

Bozkurt (2006), 14-18 yaş arası tutuklu olan ve olmayan ergenlerin reddetme becerilerini yaş, eğitim düzeyleri, gelir seviyeleri gibi değişkenler açısından incelediği çalışmasını 2005-2006 yılları arasında 110 tutuklu, 159 tutuklu olmayan ergenin katılımı ile gerçekleştirmiştir. Araştırmada reddetme becerileri envanteri ve kişisel bilgi formu kullanılarak veriler toplanmıştır. Araştırmaya göre tutuklu ergenlerin reddetme becerileri puanlarının normal ergenlere oranla daha dñřük olduğu görölmüştür. Yine reddetme becerilerinin yaşa, eğitim seviyesine, ailenin gelir düzeyine ve ailenin yaşadığı yerleşim biriminin nüfus yoğunluğuna göre farklılık gösterdiği bulunmuştur.

Kırımsoy (2003), suç işlemiş ve işlememiş ergenlerin algıladıkları duygusal istismar ve benlik saygılarını karşılaştırmalı olarak araştırdığı çalışmasında 279 suç işlemiş ve 524 suç işlememiş ergeni araştırmıştır. Araştırmacı çalışmasında duygusal istismar ölçeği (DİÖ), öğretmen duygusal istismar ölçeği (ÖDİÖ), infaz koruma memurları duygusal istismar ölçeği (İKMDİÖ), Rosenberg benlik saygısı ölçeği-benlik saygısı alt ölçeği (RBSÖ-BSÖ) gibi veri toplama araçlarını kullanmıştır. Araştırma sonuçlarına bakıldığında suç işlemiş ergenlerin işlemeyenlere oranla ana babalarından algıladıkları duygusal istismar oranı daha yüksektir, suç işlememiş ergenlerin benlik saygıları, suç işleyenlere oranla daha yüksek olduğu ve benlik saygısı ile ana babadan algılanan duygusal istismar, öğretmenden algılanan duygusal istismar ve infaz ve koruma memurlarından algılanan duygusal istismar arasında olumsuz bir ilişinin olduğu görölmüştür.

Erkan ve Erdoğdu (2006), yapmış oldukları çalışmalarında suç ileyen ve işlemeyen örneklem gruplarını aile ilişkileri ve saldırganlık davranışları açısından

karşılaştırmışlar ve göç ile çocuk suçluluğu arasındaki ilişkiyi ortaya koymuşlardır. Araştırmada Aile Değerlendirme Ölçeği ve Saldırganlık Ölçeği kullanılmış ve suç işleyen çocukların, suç işlemeyen çocuklara göre daha saldırgan eğilimlere sahip oldukları ve suç işleyen çocukların suç işlemeyen çocuklara göre aile ilişkilerini daha sağlıklı algıladıkları tespit edilmiştir. Araştırmada çıkan en önemli sonuç ise, çocukların gerek saldırgan davranışlar göstermesinde, gerekse suca yönelmesinde en temel nedenin son yıllarda ailelerin kırsal kesimden kente göç etmiş olmasıdır.

Balkaya ve Ceylan (2007), lise öğrencilerinin suç davranışı düzeylerinin kişisel ve ailesel özellikler açısından farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Araştırma 1454 lise öğrencisi ile gerçekleştirilmiştir. Lise öğrencilerinin suç davranışı düzeylerine ilişkin veriler, “Suç Davranışı Ölçeği” ile kişisel ailesel özelliklerine ilişkin veriler ise araştırmacılar tarafından hazırlanan “Kişisel Bilgi Formu” ile elde edilmiştir. Verilerin analizinde, parametrik olmayan testlerden Mann-Whitney U ve Kruskal Wallis Testi’nden yararlanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre; suç davranışı ile cinsiyet, yaş, öğrenim görülen okul türü, serbest zaman etkinliklerine katılma durumu, anne-babanın öğrenim durumu, anne babanın çocuk yetiştirme tutumları, aile ortamında kendini mutlu hissetme durumu ve ailenin arkadaşları onaylama durumu arasında önemli ilişkiler elde edilmiştir. Suç davranışı ile sosyo-ekonomik düzey ve anne babanın birliktelik durumu arasında ise önemli bir ilişki bulunmamıştır.

Evik (1998), çocuk suçluların yargılanması ve yaptırımlarının uygulanması rejimi ile ilgili çalışmada çocuk kavramı ve çocuk suçluluğunun tarihsel gelişimini, uluslararası belgeleri, çocuk suçluların cezai sorumluluklarını ve uygulanabilecek tedbirleri ele almıştır.

Dereli (2000), çocuk mahkemelerinde yargılanan çocukların, ahlak ve adalet anlayışlarının gelişimi ile ilgili yaptığı çalışmada 11-15 yaş arası çocukların ahlak gelişimleri ile bölüşüm adaletine ilişkin yargılamalarını incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma kapsamında çocuk mahkemelerinde yargılanan 66 çocuk ile çıraklık okuluna devam eden 71 öğrenciye Kohlberg’in ahlaki gelişim öykülerinden 2 tanesi ile Bölüşüm Adalet Yargısı Ölçeği uygulanmıştır. Araştırma bulguları, çocuk mahkemesinde yargılanmakta olan ve çıraklık okuluna devam eden çocuklar arasında ahlak ve adalet anlayışlarının gelişimleri açısından anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir. Her iki

grupta bulunan çocuklar da tümüyle formel düşüncüyü yansıtan tepkiler vermeyip daha alt düzeylerde kalmışlardır.

Ayanoğlu (2002), yapmış olduğu çalışmasında çocuk suçluluğu ve nedenleri ile uluslar arası ve ulusal hukukta çocuğun haklarını incelemiştir. Araştırmacı bu kapsamda yaş, eğitim durumu, iş durumu, madde kullanımı gibi açılardan çocuk suçluluğu kavramını, bireysel, çevresel, kitle iletişim araçları, kentleşme ve göç açısından çocuk suçluluğunun nedenlerini, çocuk hakları ve çocuk hukuku kavramlarını ve yakın tarihteki çocuk suçluluğu ile ilgili gerçekleştirilmiş olan gelişmeleri sunmuştur.

Ergen suçluluğunda kişisel ev ailesel özelliklerin etkisini inceleyen araştırmacılar suça karıştığı iddiasıyla Cumhuriyet Savcılığı'na getirilen 114 ergen ile araştırmayı yürütmüşlerdir (Akduman, Akduman ve Cantürk, 2007). Araştırma sonuçlarına göre ergenlerin %81,6'sı erkek ve %18,4'ü kız ve %54,4'ü 15 yaşındadır. Ergenlerin %36'sı öz anne ve babası ile yaşamakta, %71,9'u daha önce de suç işleme nedeni ile birçok kez güvenlik birimlerine getirilmiş ve %88,6'sının suçu birden çok kişi ile işlediği saptanmıştır.

Çocuk Suçluluğu İle İlgili Yurtdışında Yapılan Bazı Çalışmalar

Çocuk suçluluğu ile ilgili olarak yurt dışında yapılan bazı çalışmalar aşağıda özetlenmiştir.

Glueck'ler (1950), hapiste bulunan 500 suçlu birey ile araştırma yapmışlardır. Araştırmada kontrol grubunda benzer özellikler gösteren kişilerden oluşturulmuştur. Kişiliğin değerlendirilmesi psikiyatrik görüşmeler ile ve Rorschach testi ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma bulgularına göre; topluma kendini ispat etme çabası ile gösterilen yanlış sapmalar suça yönelen ergen grubunda %45,2 ve suça yönelmemiş ergen grubunda ise %20,6'dır. Suça yönelmiş ergenlerde genel uyumsuzluk %15,8, suça yönelmemiş ergenlerde ise %1,5, suça yönelmiş grupta sosyal yetersizlik %34,6 , suça yönelmemiş grupta ise %10'dur. Araştırmaya göre suça yönelmiş ergenler suça yönelmemiş ergenlere oranla kendileri ve diğerleri ile ilişki kurmada daha çok zorlanmaktadırlar.

Lewis ve arkadaşları (1985), 12-18 yaş arasında olan ve cinayet suçu işlemiş ergenler ile bir araştırma yapmışlardır. Araştırma sonuçlarına göre ergenlerde psikotik

semptomların, büyük nörolojik bozuklukların, psikotik ilişkilerin ve fiziksel saldırganlığın ön planda olduğu görülmüştür.

Lewis ve arkadaşları (1991) tarafından yapılan tahliye sonrası izleme çalışmasında, 97 erkek ve 21 kız toplam 118 suçlu ergen izlenmiştir. 7-12 yıllık izleme çalışmasında kızlarla ergenler karşılaştırılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; şiddet suçlarına katılımın kızlarda oldukça fazla ve şiddet oranının yüksek olduğu bulunmuştur. Birçok kadında ciddi psikiyatrik bozulma saptanmıştır. Ayrıca bu grubun özkıyım eğilimli, alkol ve ilaç bağımlısı oldukları, şiddete dayanan ilişkiler yaşadıkları ve çocuklarına bakmaktan aciz olduğu da belirtilmektedir.

Nestor (1992), adli psikiyatrik hastanedeki genç ve yaşlı suçluların geçmişteki saldırgan davranışlarının nöropsikolojik ve klinik değişkenlerle ilişkisini araştırdığı çalışmada; gençlerde davranım bozukluğu ve öğrenme güçlüğü, yaşlılarda psikoz oranının yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Araştırma sonuçları yaş, klinik ve nöropsikolojik değişkenlerin saldırgan davranışlarda önemli olduğunu göstermektedir.

Nelson ve Rubin (1997), 13-18 yaş arası 66 erkek ve 67 bayan, 133 ergenin katılımıyla gerçekleştirdikleri araştırmada anne-baba bağlılığını ve suçlu davranışı araştırmışlardır. Araştırmada bireyler kişisel bilgi formu, anne-baba bağlılık envanteri ve suçluluk anketini yanıtlamışlardır. Çoklu varyans analizi yolu ile cinsiyet, suçluluk seviyesi ve bağlanma puanları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonuçları anne-babaya bağlılık ve suçlu davranış arasında önemli bir ilişkinin var olduğunu göstermektedir. Cinsiyetin suçlu davranış ve bağlanma ile ilişkili olmadığı sonucu elde edilmiştir.

Empati İle İlgili Türkiye’de Yapılan Bazı Çalışmalar

Dökmen (1987), empati kurma becerisi ile sosyometrik statü arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında, deneklerin empati kurma becerileri ile sosyometrik statüleri arasında ilişki bulamamıştır. Araştırmacı bu sonucu deneklerin empati kurma becerilerinin düşüklüğüne bağlamıştır.

Dökmen (1988), psikodramanın bireylerde empatik beceri geliştirmeye etkisini incelediği çalışmada; birinci sınıfta okuyan danışma öğrencilerine sekiz ay psikodrama uygulaması yapmıştır. Deneme yapılan grubun empatik becerisinin arttığı,

empati kurma eğiliminde ise artış olmadığı gözlenmiştir. Sonuca göre, psikodrama ile empatik becerinin arttırılabileceği anlaşılmıştır.

Kaner (1991), gerçeklik terapisi ve psikodramanın antisosyal davranış gösteren gençlerin benlik ve empatik beceri düzeylerine etkisini araştırdığı çalışmasını Ankara İslahevi'nde kalan 30 genç ile gerçekleştirmiştir. Psikodrama ve gerçeklik terapisi gruplarına Offer Benlik İmajı Envanteri, Empatik Beceri Ölçeği ve Rol Alma Testi uygulanmıştır. Psikodrama ve gerçeklik terapisine katılan suçlu gençlerin empatik eğilim puanlarında da anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür. Empatinin bilişsel boyutuna ağırlık veren Rol Alma Testinde ise, psikodrama gruplarına katılanların bilişsel empati düzeylerinde anlamlı farklılık saptanmıştır.

Alkaya (2004), lise öğrencilerinin iletişim ve empati becerilerini sosyo-demografik değişkenler açısından incelediği araştırmasında 196 kız, 171 erkek olmak üzere lise 2. sınıfa devam eden toplam 367 öğrenciye İletişim Becerileri Ölçeği, Empatik Beceri Ölçeği uygulanmıştır. Araştırma bulgularına göre kız öğrencilerin, internette sohbet eden öğrencilerin, annelerinin ve öğretmenlerinin tutumlarını demokratik olarak algılayanların, babalarının tutumunu demokratik olarak algılayanların iletişim becerileri puan ortalamaları anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur.

Dilekmen (1999), yaptığı çalışmada grupla psikolojik danışmanın öğretmen adaylarının demokratik tutum ve empatik beceri düzeylerine etkisini incelemiştir. Araştırmada 110 eğitim fakültesi öğrencisine Demokratik Tutum Ölçeği ve Empatik Beceri Ölçeği uygulanmış ve bu öğrenciler arasından 20 kişi deney, 20 kişi kontrol grubuna ayrılarak araştırma grubu oluşturulmuştur. 20 kişilik deney grubu 10'ar kişilik iki gruba ayrılmış ve 10 hafta boyunca grupla psikolojik danışma yapılmıştır. Araştırma bulgularına göre deney ve kontrol grupları arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Grupla psikolojik danışmaya katılan öğretmen adaylarının demokratik tutum ve empatik beceri düzeylerinde kontrol gruplarına göre önemli farklılık olduğu saptanmıştır.

Rehber (2007), ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin empatik eğilim düzeylerine göre çatışma çözme davranışlarını incelediği çalışmasına Nevşehir ilinde bulunan 5 ilköğretim okuluna devam eden 755 ikinci kademe öğrencisi katılmıştır.

Araştırmada veri toplama aracı olarak Empatik Eğilim Ölçeği ve Çatışma Çözme Davranışını Belirleme Ölçeği kullanılmıştır.

Öner (2001), çalışmasında farklı cinsiyet rol algılarına sahip üniversite öğrencilerinin empatik beceri düzeylerini ve bunun yanı sıra kız ve erkek öğrencilerin empatik beceri düzeylerini karşılaştırmıştır. 149 kişilik bir üniversite öğrencisi grubuna Empatik Beceri Ölçeği, Bem Cinsiyet Rollerı Envanteri Türkçe Formu uygulanmıştır. Araştırma sonucunda farklı cinsiyet rol algılarına sahip öğrencilerin empatik beceri düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Yine kız ve erkek öğrencilerin empatik beceri düzeyleri arasında da anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür.

Empati İle İlgili Yurtdışında Yapılan Bazı Çalışmalar

Guzetta (1976), ergen ailelerin çocuklarına empatik tepki vermelerini sağlamak amacıyla ailelere empati eğitimi vermişlerdir. Araştırmada Goldstein'in yapılandırılmış eğitim (model olma, rol oynama ve sosyal pekiştirici) modelini kullanmıştır. Araştırmaya altıncı, yedinci ve sekizinci sınıf öğrencilerinin anneleri arasından 45 istekli anne ve baba katılmıştır. Aileler, kontrol grubunun da olduğu dört gruba ayrılmıştır. Kontrol grubu haricindeki tüm gruplara empati konusunda yapılandırılmış eğitim verilmiştir. Bir gruptaki eğitime çocuklarda aileleriyle beraber katılmıştır. Gruplara verilen üç haftalık eğitim sonucunda, deney gruplarındaki ailelerin empati düzeylerinin kontrol grubundakilere göre anlamlı olarak arttığı bulunmuştur (Akt. Yüksel, 2003).

Pecukonis (1990), duygusal ve bilişsel empati eğitiminin, empati üzerindeki etkilerini ve eğitim programı süresince empati gelişimi ile benlik gelişimi arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Araştırmanın örneklemini yaşları 14–17 arasında değişen, orta-sosyoekonomik düzeyde 24 saldırgan kız ergenden oluşturmaktadır. Araştırmamada empatinin ölçümünde Mehrabian ve Epstein (1972) tarafından geliştirilen, benlik gelişiminin ölçümünde Loevinger ve Wessler (1970) tarafından geliştirilen ölçekler kullanılmıştır. Araştırmanın deney grubu 10 ay süren bir eğitim programından geçirilmişlerdir. Programdan önce ve sonra deneklere ölçekler uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, empati ve benlik gelişimi arasında önemli bir ilişki olduğu ve

uygulanan eğitim programının, duygusal empati düzeyinde anlamlı bir farklılığa yol açtığı bulunmuştur.

Hanson ve Mullis (1985) ahlaki yargı ve empati arasındaki ilişkiyi cinsiyet ve yaş gruplarına göre araştırmışlardır. Araştırmada, 12-20 yaş aralığındaki 170 erkek ve 160 kız ergenden oluşan 330 kişilik örnekleme erken ergenlik, orta ergenlik ve son ergenlik olmak üzere üç gruba bölünmüştür. Ahlaki Yargının Esnekliği İndeksi ile Mehrabian ve Ebstein (1972) tarafından geliştirilen Duygusal Olgunluk Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre, tüm gruplarda kız ergenlerin, erkeklere oranla daha empatik oldukları, fakat yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı bildirilmiştir. Bunun dışında empati ile ahlaki yargı arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı ve erken ergenlik grubunun Ahlaki Yargının Esnekliği İndeksi'nden aldıkları puanların son ergenlik grubundan daha düşük olduğu saptanmıştır.

Bush, Mullis ve Mullis (2000), suçlu ve suçlu olmayan gençler arasındaki empati farklılıklarını incelemek amacıyla bir araştırma yapmışlardır. Araştırmaya; yaşları 12– 18 arasında değişen, suçlu 76 erkek ve 33 kız ile, yaşları 15–19 arasında değişen herhangi bir suç işlememiş 33 erkek ve 33 kız dahil edilmiştir. Veri toplama aracı olarak empati ölçümlerine ilişkin hazırlanmış form tüm katılımcılara uygulanmış ve katılımcılar statü ve grup farklılıklarına göre analiz edilmişlerdir. Araştırma sonucunda; empatinin, duygusal yönünün yalnızca bir boyutunun grup statüsüne bağlı olarak ciddi farklılık gösterdiği bulunmuştur. Her iki statü grubunda empatinin kişisel üzüntüye ilişkin boyutunun cinsiyete göre farkının anlamlı olmadığı belirlenmiştir. Suçlu ve suçsuz gençler arasında kişisel üzüntü konusunda kızlar erkeklere oranla daha yüksek puanlar elde etmişlerdir. Duyuşsal yön ve aile yapısının suçlu statüsünü en yüksek oranda etkileyen değişkenler olduğu belirlenmiştir.

Ana-Baba Tutumu İle İlgili Türkiye’de Yapılan Bazı Çalışmalar

Bu bölümde ana-baba tutumları ilgili olarak yurt içinde yapılmış çalışmalar özetlenmiştir.

Yeşilyaprak (1989), farklı sosyo-ekonomik düzeyden gelen 665 genç ile yaptığı araştırmada ana-baba tutumlarının kişilik gelişimi üzerindeki etkilerini araştırmıştır. Araştırmaya göre, çocuğa ilgi-şefkat gösterme, onun amaçlarına ulaşmasına yardımcı olma, tutarlı bir disiplin yöntemi uygulamanın kişiliği olumlu yönde etkileyerek gencin

içsel denetimli olmasını sağladığı, koruyucu ana-baba tutumu ya da fiziksel ve duygusal ceza yöntemleri kullanmanın ise çocuğun dışsal denetimli olmasına neden olduğunu görülmüştür.

Eldeleklioğlu (1996), yaptığı araştırmada karar stratejileri ile ana-baba tutumları arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Araştırmacı çalışmasını 500 üniversite öğrencisine Ana-Baba Tutum Ölçeği ve Karar Stratejileri Ölçeği uygulayarak gerçekleştirmiştir. Araştırma sonucuna göre, demokratik ana-baba tutumu ile mantıklı ve bağımsız karar verme arasında olumlu ilişki, kararsız olma arasında ise olumsuz ilişki olduğu saptanmıştır. Koruyucu-istekçi ve otoriter ana-baba tutumuyla kararsız olma arasında olumlu, otoriter ana-baba tutumuyla mantıklı karar verme arasında olumsuz ilişki saptanmıştır.

Kuzgun (1972), demokratik, otoriter ve ilgisiz ana-baba tutumlarının, kendini gerçekleştirme düzeyine etkisini sevgi ve kontrol değişkenleri açısından incelemiştir. Araştırma üniversite öğrencileri üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucuna göre, çocuğa sevginin içten ve koşulsuz olarak verildiği, çocuğun ihtiyaçlarına duyarlı olduğu demokratik ana-baba tutumunun kendini gerçekleştirme için en elverişli ortam olduğu, bunun aksine sevginin koşullu olarak gösterildiği çocukla sözel alışverişin olmadığı, soğuk ve sert disiplinin uygulandığı otoriter tutumunun ise kendini gerçekleştirme engelleyici olduğu görülmüştür.

Aksaray (1992), yaptığı araştırmada ana-baba tutumlarının ve bazı sosyo-ekonomik faktörlerin lise son sınıf öğrencilerinin atılganlık düzeylerine etkisini incelemiştir. Araştırma sonuçları, ana-babalarını “demokratik” olarak algılayan öğrencilerin atılganlık düzeylerinin, ana-babalarını “otoriter” olarak algılayan öğrencilerin atılganlık düzeylerinden yüksek olduğunu göstermiştir.

Nimsi (2006), araştırmasında ilköğretim ikinci sınıf öğrencilerinin ana-baba tutumları ve sınıf içi etkinlik düzeylerini karşılaştırmıştır. Araştırmaya 150 kız 150 erkek olmak üzere toplam 300 ilköğretim 2. sınıf öğrencisi katılmıştır. Araştırma sonuçları ana-baba tutumlarının çocuğun okul başarı ve sınıf içi etkinlik düzeyi üzerinde doğrudan veya dolaylı şekilde etkisi olduğunu gösterirken, ana babaların çocuklarına karşı takındıkları tavırların çocuk eğitiminde önemli olduğunu göstermiştir.

Gelir (2009) yapmış olduğu araştırmada, ilköğretim altıncı sınıfa devam eden öğrencilerinin öğrenilmiş çaresizlik ve akademik başarı düzeylerinde ana baba tutumları, aile sosyal atomu ve cinsiyete göre anlamlı bir farklılaşma olup olmadığını incelemiştir. Araştırmanın örneklemini 209 kız, 231 erkek öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada, öğrencilerin algılanan anne-baba tutumlarını ölçmek amacıyla Lamborn, Mounts, Steinberg ve Dornbush (1991) tarafından geliştirilen ve kültürümüzde geçerlik ve güvenilirlik çalışması Yılmaz (2000) tarafından yapılan Anne-Baba Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Aile sosyal atom düzeyini ölçmek amacıyla Dökmen (1993) tarafından geliştirilen Sosyal Atom Ölçeği kullanılmıştır. Öğrenilmiş çaresizlik düzeyini ölçmek amacıyla Seligman ve diğerleri (1984) tarafından geliştirilen, Türkçeye uyarlanması ve standardizasyonu Aydın (1985) tarafından yapılan Çocuklar İçin Yükleme Biçimi Ölçeği kullanılmıştır. Ayrıca öğrencilerin kişisel özelliklerini belirlemek amacıyla Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin anne baba tutumlarına göre öğrenilmiş çaresizlik düzeylerinin farklılaştığı belirlenmiştir. İhmalkâr anne baba tutumlarına sahip öğrencilerin öğrenilmiş çaresizlik düzeyi daha yüksek bulunmuştur. Öğrencilerin akademik başarılarının cinsiyet ve cinsiyetle birlikte aile sosyal atomuna göre farklılaştığı belirlenmiştir. Kız öğrencilerin erkek öğrencilerden akademik başarılarının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ayrıca öğrencilerin öğrenilmiş çaresizlik düzeylerinin aile sosyal atomuna ve cinsiyete göre farklılaştığı belirlenmiştir.

Argun (1995), anne-babaların çocuk yetiştirme tutumlarının ortaokul öğrencilerinin denetim odağı üzerine etkilerini incelediği araştırmasını 250 ilköğretim okulu 7. sınıf öğrencisi ile gerçekleştirmiştir. Öğrencilerin içsel-dışsal denetimli oluşları Nowicki-Strickland Denetim Odağı Ölçeği ile anne babaların çocuk yetiştirme tutumları, Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği (PARI) ile ölçülmüştür. Verilerin analizinde varyans analizi ve F ve t testi kullanılmıştır. Analiz sonuçlarında, anne-baba tutumları ile çocukların cinsiyetleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olmadığı gözlenmiştir. Çocukların denetim odağı, annelerin ev kadınlığını reddetme ile baskı ve disiplin boyutlarından, babaların ise baskı ve disiplin boyutlarından etkilenmektedir. Araştırma bulguları, anne-babaları tarafından şefkat gören, davranışları ödüllendirilen, memnun edilen, bağımsız davranışları desteklenen,

tutarlı disiplin uygulanan çocukların diğerlerine göre daha çok içsel denetimli olduklarını göstermektedir.

Tuzgöl (1998), yapmış olduğu araştırmasında ana-baba tutumları farklı olan lise öğrencilerinin cinsiyet, yaş, okul türü, ana-babanın öğrenim durumu ve ailenin gelir düzeyine göre saldırganlık düzeylerini incelemiştir. Araştırma örneklemini 465 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Öğrencilere Ana-Baba Tutum Ölçeği, Saldırganlık Ölçeği uygulanmıştır. Araştırmanın analizinde varyans analizi kullanılmıştır. Ana-baba tutumu ve cinsiyet ve yaş değişkenlerinin saldırganlık düzeyine ortak etkileri anlamlı bulunmamıştır.

Doğan (2001), farklı sosyo-ekonomik düzeyle sahip ergenlerin saldırgan davranışları ve ana-baba tutumları arasındaki ilişkileri incelediği çalışmada, 30 kız ve 30 erkek olmak üzere 60 lise öğrencisine Rosenzweig P-F Araştırması ve Gençlik Döneminde Aile Sorunlarını Değerlendirme Ölçeği uygulanmıştır. Ana-baba davranışları cinsiyet ve sosyo-ekonomik düzey arasında farklılığın olmadığı saptanmıştır.

Akgün (2005), akran zorbalığını anne-baba tutumları ve anne-baba ergen ilişkisi açısından değerlendirmiştir. Çalışmada 268 (%71) kız ve 111 (%29) erkek olmak üzere toplam 379 ergen katılmıştır. Araştırmada “ Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği”, “Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği”, “Anne-Baba ve Ergen ilişkileri Envanteri” ve “Anne-Baba Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Verileri değerlendirmede hiyerarşik regresyon analizi kullanılmıştır. Bulgular; genel akran zorbalığı gösterme davranışını anne-baba tutumlarından psikolojik özerklik ve kontrol/denetleme alt boyutlarının ve ebeveyn ergen ilişkisi açısından da baba ile iletişimin anlamlı olarak yordadığını göstermiştir.

Herken, Özkan, Kaya, Turan ve Aşkın (1997), gençlerin sigara kullanma davranışında, anne babaların ve ailenin sosyal ve kültürel düzeylerinin etkisini araştırmayı amaçladıkları çalışmada 12-21 yaşları arasındaki 1559 öğrenciye Anne Baba Tutum Ölçeği ve ailesel özellikleri ve ailede sigara davranışını sorgulayan form uygulamışlardır. Araştırma bulgularına göre, sigara kullanan öğrencilerin Anne Baba Tutum Ölçeği puanı ortalamaları, sigara kullanmayan öğrencilerin Anne Baba Tutum Ölçeği puan ortalamalarına göre anlamlı ölçüde daha düşük bulunmuş ve Anne Baba

Tutum Ölçeği puanları, otoriter yöne doğru kaydıkça, sigara içme oranında artış olduğu görülmüştür. Araştırmaya göre gençlerde sigara içme davranışında ailenin sosyal, ekonomik ve kültürel durumundan çok, anne babanın otoriter tutumunun etkili olduğunu sonucuna ulaşılmıştır.

Bilal (1984), demokratik ve otoriter olarak algılanan ana-baba tutumlarının çocukların uyum düzeyleri üzerindeki etkisini incelemek amacıyla Ankara ilinde bulunan 23 lisenin son sınıf öğrencilerinden 815 ile uygulama yapmıştır. Araştırma bulgularına göre, ana-babalar gerek ayrı ayrı gerekse birlikte ele alındıklarında, ana-babalarını demokratik olarak algılayan çocukların uyum düzeylerinin otoriter olarak algılayanlara göre daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur.

Vatansver (1999), göçmen olan ve olmayan ailelerin on-iki yaş grubundaki çocuklarının anne-baba tutumları ve depresyon düzeylerini incelediği araştırmasını okula devam eden 210 çocuk ile gerçekleştirmiştir. Araştırmada “Çocuklar için Depresyon Ölçeği” ve “Ana-Baba Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre göçmen olup olmamanın cinsiyetin, yaşın, kardeş sayısının, doğum sırasının, anne-baba öğrenim düzeyinin, genel moral durumunun, anne-babanın birbirine karşı davranış biçimlerinin çocukların algıladıkları anne-baba tutumlarında önemli bir farklılık yaratmadığı ve otoriter anne-baba tutumu ile depresyon düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Ana-Baba Tutumu İle İlgili Yurtdışında Yapılan Bazı Çalışmalar

Bu bölümde ana-baba tutumu ile ilgili yurt dışında yapılmış olan çalışmalardan bazıları kısaca özetlenmiştir.

Landis ve Stone (1952), anne-babanın otorite şekilleriyle, çocukların uyum davranışları arasındaki ilişkiyi lise öğrencileri üzerinde araştırmışlardır. Otoriter ailelerden gelen gençlerde iç ve dış çatışmalara, otoriteye boyun eğmenin yanında saldırganlık eğilimlerine rastlanmıştır. Demokratik ailelerden gelen gençlerde ise kararlı, bağımsız ve kendini yönetebilmede başarılı oldukları saptanmıştır.

Bronson, Katten ve Livson (1959) 100 ailenin katılımı ile gerçekleştirdikleri çalışmalarında ergenlerin anne-babalarının davranışlarını otoriter, etkileyici, örnek olacak ve aile psikolojisini önemseyici niteliklerde olmasını istedikleri bulunmuştur.

Buri, Louiselle, Misukanis ve Mueller (1988) yapmış oldukları çalışmalarında 111 erkek ve 119 kız kolej öğrencisinin benlik saygıları üzerine anne-babanın otoriter davranışının etkisini araştırdıkları çalışmalarında anne-babanın otoriter tutumunun, çocukların benlik saygısıyla anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu, otoriter tutumun benlik saygısını düşürücü bir etkiye sahip olduğunu bulmuşlardır (Akt. İkizoğlu, 1993).

Tinkew-Bronte ve Moore (2006), bozulmamış, bütün ailelerde baba-çocuk ilişkileri, ana-baba tutumları ve ergen risk davranışları başlıklı çalışmaları ile baba-çocuk ilişkileri, anne-baba tutumları ile ilişkili olarak ergenlerin suçluluk ve madde kullanımı riskini araştırmayı amaçlanmıştır. Araştırma 5,345 ergen ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre daha pozitif baba-çocuk ilişkisi, ilk riskli davranışların sergilenmesi ihtimalini düşürmektedir. Otoriter tutum sergileyen bir babayla olma suçlu davranışa ve madde kullanımına yönelmede etkilidir.

Kim ve Kim (2008) yaptıkları çalışma ile ailesel faktörlerin çocuk suçluluğu ile ilişkilerini ve ailedeki şiddetin, fonksiyonun, ebeveyn çift dinamiklerinin ve ergenin kişilik özelliklerinin suçlu davranış üzerinde etkilerini belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırma 707'si suça karışmış olan toplam 1943 ergen ile gerçekleştirilmiştir. Suça yönelmiş olan ergenler suça yönelmemiş ergenler ile karşılaştırıldıklarında, ebeveynlerinin daha yüksek düzeyde fonksiyonel olmayan partner dinamikleri, zayıf ailesel fonksiyon ve yüksek düzeyde ailesel şiddet sergilediklerini ifade etmişlerdir. Suça yönelmiş ergenler sıklıkla anti-sosyal kişilik eğilimleri, yüksek düzeyde psikosomatik semptomlar ve büyük oranda suçlu davranış belirtmişlerdir.

BÖLÜM II

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışmaya katılan araştırma grubundaki dağılım, veri toplama araçları ve bunların geçerlik güvenilirlik çalışmaları, verilerin toplanması ve verilerin çözümlenmesi için yapılan işlem basamakları ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

2.1.Araştırmanın Modeli

Araştırmada betimsel analiz modeli kullanılmıştır. Betimsel analiz modeli, bir değişkene ilişkin sayısal değerlerin toplanması, betimlenmesi ve sunulmasına olanak sağlayan istatistiksel işlemleri tanımlar (Büyüköztürk, 2007).

2.2. Araştırma Grubu

Bu araştırma 14–18 yaş arası suça yönelmiş ve yönelmemiş ergenlerin katılımları ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın örneklemini Bursa 1.ve 2.Çocuk Mahkemesinde ve 1., 2., 3., 4., ve 5. Ağır Ceza Mahkemelerinde yargılanan 14-18 yaş arası suça yönelmiş ergenler ve eğitime devam eden, suça yönelmemiş 14-18 yaşarası ergenler oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan suça yönelmiş ve yönelmemiş ergenlerin cinsiyete göre dağılımları Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1

Suçaya Yönelmiş ve Yönelmemiş Ergenlerin Cinsiyete Göre Dağılımları

Suçaya Yönelim	Cinsiyet	Ergen Sayısı	Grup İçi Yüzde	Genel Yüzde
Suçaya Yönelmiş	Kız	0	0,0	0,0
	Erkek	83	100	45,4
Suçaya Yönelmemiş	Kız	44	44,0	24,0
	Erkek	56	56,0	30,6
Toplam		183		100

n: 183

Tablo 1’den de görüldüğü gibi araştırmaya katılan suça yönelmiş kız sayısı 0 ve erkek sayısı 83 iken, suça yönelmemiş gruptaki kız sayısı 44 ve erkek sayısı 56’dır. Araştırmaya katılan toplam ergen sayısı 183’tür.

Araştırmaya katılan ergenlerden suça yönelmişlerin tamamı erkek iken, suça yönelmemiş ergenlerin %56’sı erkek, %44’ü kızdır.

Tablo 1’e bakıldığında suça yönelmiş grubun erkeklerden oluştuğu görülmektedir. Cinsiyetler açısından karşılaştırıldığında erkeklerin kızlara oranla daha çok suça yöneldiklerini söylemek mümkündür.

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu, Kuzgun ve Eldeleklioğlu (2005) tarafından geliştirilen Ana-baba Tutum Ölçeği ve Davis (1980) tarafından geliştirilen ve Duru (2002) tarafından Türkçeye uyarlaması yapılan Kişilerarası Tepkisellik Ölçeği kullanılmıştır.

2.3.1. Kişisel bilgi formu

Araştırmacı tarafından oluşturulan bu form ile kişilere ait bazı sosyo-demografik özelliklerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu formda; kişilerin yaş, eğitim durumu, madde kullanma durumu, daha önce bir suça karışıp karışmama durumu, oturulan semt, Bursa’da yaşam süreleri, kardeş sayıları, anne-babanın evlilik durumu, anne-babanın eğitim düzeyleri, çalışma durumları, gelir durumu gibi konular hakkında bilgi alma amaçlanmıştır.

2.3.2. Kişilerarası tepkisellik ölçeği

Kişilerarası tepkisellik ölçeğinin özellikleri, geçerlik ve güvenirlik çalışmaları

Davis (1980) tarafından geliştirilen bu ölçek empati kurma eğilimini kişiliğin bir boyutu olarak ele alır. Empatik duyarlılığa sahip kişilerin kişilik özellikleri dikkate alınarak hazırlanan bu ölçek, empatideki bireysel farklılıkları ölçer. Kişiler arası tepkisellik ölçeği, yedi soruluk dört alt ölçekten ve toplam 28 maddeden oluşan bir kendini ifade ölçeğidir. KATÖ likert tipinde, 0 ila 4 arasında değişen beşli bir cevaplandırma sisteminden oluşur. Ölçek 0’dan "Tamamen Aykırı" 4’e "Tamamen Uygun" uzanan tepkiler üzerinden değerlendirilmektedir. Ölçeğin bazı maddeleri tersten puanlanmakta ve ölçek üzerinden alınabilecek puan aralığı 0-112 arasında değişmektedir. Ölçeğin 2., 4.(T)., 9., 14.(T), 18.(T)., 20., 22. maddeleri empatik ilgi alt

ölçeğini; 3.(T), 8., 11., 15.(T), 21., 25., 28. maddeleri perspektif alma alt ölçeğini; 6., 10., 13.(T), 17., 19.(T), 24. ve 27. maddeleri Kişisel Sıkıntı alt ölçeğini ve 1., 5., 7.(T), 12.(T), 16., 23. ve 26. maddeleri Fantezi alt ölçeğini oluşturmaktadır.

Perspektif Alma (Perspective Taking (PT)) alt ölçeği, günlük yaşamda diğer insanların perspektiflerini alabilme eğilimlerini; Fantezi (Fantasy (FS)) alt ölçeği, bir hikaye, oyun veya romandaki karakterlerin eylem ve duygularının içine kişinin kendini koyabilme eğilimini; Empatik İlgisi (Empathic Concern (EC)) alt ölçeği, diğer insanlar için ilgi ve sıcaklık hissetme eğilimini; Kişisel Sıkıntı (Personal Distress(PD)) alt ölçeği, kişinin ihtiyaç içindeki diğerini gözlemesine bağlı olarak yaşadığı sıkıntı ve rahatsızlığı gibi tipik duygusal tepki eğilimlerini ölçmektedir.

Ölçek için yapılan uyarılama çalışmasında (Duru, 2002), dil eşdeğerliliğine yönelik yapılan analizde, Türkçe ve İngilizce uygulamalar arasındaki ilişki (n=42) , $r=.72$, $p<.01$ olarak , test- tekrar test güvenilirliği (n=84), $r=.83$, $p<.001$ olarak ve iç tutarlılık güvenilirliği analizlerinde alpha (∞) katsayısı (n=84), $\infty = .80$, $p<.001$ olarak bulunmuştur. Ölçeğin alt boyutları için bulunan alpha katsayıları; Empatik İlgisi için $\infty = .65$, Perspektif Alma için $\infty = .60$, Kişisel Sıkıntı için $\infty = .72$, Fantezi için $\infty = .76$ ' dır.

2.3.3. Ana-baba tutum ölçeği

Ana-baba tutum ölçeğinin özellikleri, geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları

Kuzgun ve Eldeleklioğlu (2005) tarafından geliştirilen Ana-Baba Tutum Ölçeği (ABTÖ), 1992-1993 öğretim yılında Gazi üniversitesi İdari Bilimler Fakültesi'nde öğrenim gören 100 öğrenciye uygulanmış, elde edilen puanlar üzerinden faktör analizi uygulanarak ölçeğin boyutları belirlenmiştir. ABTÖ, Demokratik Tutum, Otoriter Tutum ve Koruyucu/istekçi Tutum olmak üzere 3 alt ölçekten oluşmaktadır. Demokratik Tutum Ölçeği 15, Otoriter Tutum Ölçeği 10 ve Koruyucu/İstekçi Tutum Ölçeği 10 maddeden oluşmaktadır.

Ana Baba Tutum Ölçeği (ABTÖ)'nin güvenilirliğini belirlemek için önce ölçeği oluşturan alt ölçeklerin iç tutarlılık katsayıları (Cronbach Alpha) hesaplanmıştır. Sonra ölçeğin kararlı bir ölçme yapıp yapmadığı testin tekrarı yöntemi ile belirlenmiştir. Bu değerler sırasıyla; Demokratiklik alt ölçeği için iç tutarlılık katsayısı;0.89 iken, kararlılık katsayısı;0.92 dir. Koruyucu-İstekçi alt ölçeği için,iç tutarlılık katsayısı;0.82

iken, kararlılık katsayısı, 0.75'tir. Otoriter alt ölçeği için iç tutarlılık katsayısı 0.78 iken, kararlılık katsayısı; 0.79'dur. Madde sayısı diğerlerinden daha çok ve faktör yükleri daha yüksek olan demokratik alt ölçeğinin iç tutarlılık ve kararlılık katsayıları daha yüksek bulunmuştur. Koruyucu/İstekçi alt ölçeğinin iç tutarlılık katsayısı otoriter alt ölçeğinkinden biraz daha yüksektir (Kuzgun ve Eldeleklioğlu, 2005).

2.4. Uygulama

Araştırmada, 14-18 yaş arası suça yönelmiş ve yönelmemiş ergenlerin ana-baba tutumları ve empati düzeylerinin incelenmiştir. Araştırma da suça yönelmiş gruptaki ergenler Bursa 1. Çocuk Mahkemesi ve 2. Çocuk Mahkemesinde yargılanan ergenler arasından seçilmiştir. Suça yönelmemiş gruptaki ergenler ise normal eğitimine devam eden, 8. sınıf ilköğretim öğrencileri ve lise 1, 2, 3. sınıfa devam eden öğrenciler arasından seçilmiştir. Suça yönelmiş gruba ve yönelmemiş gruba araştırmacı tarafından geliştirilen Kişisel Bilgi Formu, Kuzgun ve Eldeleklioğlu (2005) tarafından geliştirilen Ana-baba Tutum Ölçeği ile Davis (1980) tarafından geliştirilen ve Türkçeye uyarlaması Duru (2002) tarafından gerçekleştirilen Kişilerarası Tepkisellik Ölçeği uygulanmıştır.

Suçta yönelmiş ergen grubuna ölçek uygulamaları öncelikle ölçekleri bireylere verip doldurmaları istenmiştir. Ancak yapılan bu pilot uygulamada ergenlerin bir kısmının ölçekleri sağlıklı bir şekilde doldurmadığı veya okuma yetersizliği gibi engellerinden dolayı sağlıklı bir şekilde doldurmadıkları gözlemlenmiştir. Bu pilot uygulamadan sonra ölçekler, ergenlerle birebir görüşmeler yapılarak, ölçek soruları ergenlere birebir okunarak veriler toplanmıştır.

Suçta yönelmemiş ergen grubu, eğitimine devam eden öğrenciler arasından belirlenmiştir. Suçta yönelmemiş ergen grubunda böyle bir yetersizlikle karşılaşmadığından ölçekleri kendilerinin okuyarak doldurmaları istenmiş ve ölçek uygulamaları u şekilde gerçekleştirilmiştir.

2.5. Verilerin Analizi

Ölçekler yardımı ile toplanan veriler SPSS-15.0 programı ile analiz edilmiştir. Gruplar arasında gözlenen farkların manidar olup olmadıklarını ya da bu farkların basit bir şekilde şansla oluşup oluşmadığını hipotez testlerini kullanarak test ederler. Bağımsız örneklem için t-testi, iki ilişkisiz örneklem ortalamaları arasındaki farkın manidar olup olmadığını test etmek için kullanılır (Büyüköztürk, 2007). Bu araştırmada

da suça y6nelmiş ve y6nelmemiş ergenlerin ana-baba tutumları ve empati d6zeyleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını analiz etmek amacıyla Bağımsız 6rneklem t-testi kullanılmıştır.

BÖLÜM III

BULGULAR

Bu bölümde araştırmaya katılan ergenlerin sosyo-demografik özelliklerine ilişkin temel istatistiklere ve suça yönelmiş ve yönelmemiş ergenlerin anne-baba tutumları ile empati düzeylerinin incelenmesine yönelik bulgulara yer verilmiştir.

3. 1. Araştırmaya Katılan Ergenlerin Sosyo-Demografik Özellikleri

3.1.1. Ergenlerin yaş grubuna göre dağılımı

Araştırmaya katılan suça yönelmiş ve yönelmemiş ergenlerin yaş gruplarına göre dağılımları Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2

Suçta Yönelmiş ve Yönelmemiş Ergenlerin Yaş Gruplarına Göre Dağılımları

Suçta Yönelim	Yaş Grubu	Ergen Sayısı	Grup İçi Yüzde	Genel Yüzde
Suçta Yönelmiş	14 yaş ve altı	8	9,6	4,4
	15 yaş	34	41,0	18,6
	16 yaş	26	31,3	14,2
	17 yaş ve üstü	15	18,1	8,2
Suçta Yönelmemiş	14 yaş ve altı	76	76,0	41,5
	15 yaş	13	13,0	7,1
	16 yaş	2	2,0	1,1
	17 yaş ve üstü	9	9,0	4,9
Toplam		183		100

n: 183

Araştırmaya katılan ergenlerden suça yönelmişlerin %9,6’sı 14 yaş ve altında, %41’i 15 yaşında, %31,3’ü 16 yaşında iken %18,1’i 17 yaş ve üzerindedir. Suça yönelmemiş ergenlerin ise %76’sı 14 yaş ve altında, %13’ü 15 yaşında, %2’si 16 yaşında iken %9’u 17 yaş ve üzerindedir.

Tablo 2’de görüldüğü gibi suça yönelmiş ergenler daha çok 15-16 yaş grubu ergenlerden oluşmaktadır. 14 yaş ve altı ergenlerin suça yönelimlerinin daha az olduğunu söylemek mümkündür. Yaş büyüdükçe suça katılma oranı artmaktadır.

3.1.2. Ergenlerin sınıflarına göre dağılımı

Araştırmaya katılan suça yönelmiş ve yönelmemiş ergenlerin sınıflarına göre dağılımları Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3

Suçta Yönelmiş ve Yönelmemiş Ergenlerin Sınıflarına Göre Dağılımları

Suçta Yönelim	Sınıf	Ergen Sayısı	Grup İçi Yüzde	Genel Yüzde
Suçta Yönelmiş	7. sınıf	16	19,3	8,7
	8. Sınıf	21	25,3	11,5
	9. Sınıf	21	25,3	11,5
	Mezun/Terk	25	30,1	13,7
Suçta Yönelmemiş	8. Sınıf	84	84,0	45,9
	9. Sınıf	7	7,0	3,8
	10. Sınıf	9	9,0	4,9
Toplam		183		100

n: 183

Araştırmaya katılan ergenlerden suça yönelmişlerin %19,3’ü 7. sınıfta, %25,3’ü 8. sınıfta, %25,3’ü 9. sınıfta öğrenim görmekte iken %30,1’i mezun ya da okuldan terk durumundadır. Suçta yönelmemiş ergenlerin ise %84’ü 8. sınıfta, %7’si 9. Sınıfta ve %9’u 10. Sınıfta öğrenim görmektedir.

Tablo 3’e bakıldığında suça yönelmiş ergenlerin daha çok 8. ve 9. sınıfa devam eden öğrenciler ile mezun ya da okulu terk etmiş ergen grubunda yoğunlaştığı görülmektedir. Suçta yönelmemiş grup ise yoğun olarak 8. sınıfa devam eden öğrencilerden oluşmaktadır.

3.1.3. Ergenlerin okul başarılarına göre dağılımı

Araştırmaya katılan suça yönelmiş ve yönelmemiş ergenlerin okul başarılarına göre dağılımları Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4

Suçta Yönelmiş ve Yönelmemiş Ergenlerin Okul Başarılarına Göre Dağılımları

Suçta Yönelim	Okul Başarısı	Ergen Sayısı	Grup İçi Yüzde	Genel Yüzde
Suçta Yönelmiş	Yüksek	1	1,2	0,6
	Orta	17	21,0	9,4
	Düşük	63	77,8	35,0
Suçta Yönelmemiş	Yüksek	30	30,3	16,6
	Orta	64	64,6	35,6
	Düşük	5	5,1	2,8
Toplam		180		100

n: 183

Araştırmaya katılan ergenlerden suça yönelmişlerin %77,8’inin dersleri iyi değil iken %21’inin dersleri biraz iyi ve sadece %1,2’sinin dersleri çok iyidir. Suça yönelmemiş ergenlerin ise %30,3’ünün dersleri çok iyi, %64,6’sının dersleri biraz iyi ve sadece %5,1’inin dersleri iyi değildir.

Suçta yönelmiş ve yönelmemiş gruptaki ergenler okula başarıları yönünden karşılaştırıldıklarında, suça yönelmiş ergenlerin okul başarılarını daha çok düşük olarak ifade ettikleri ve suça yönelmemiş ergenlerin ise okul başarılarını daha çok orta ve yüksek olarak ifade ettikleri görülmektedir.

3.1.4. Ergenlerin çalışma durumlarına göre dağılımı

Araştırmaya katılan suça yönelmiş ve yönelmemiş ergenlerin çalışma durumlarına göre dağılımları Tablo 5’de verilmiştir.

Tablo 5

Suça Yönelmiş ve Yönelmemiş Ergenlerin Çalışma Durumlarına Göre Dağılımları

Suç Yönelim	Çalışma Durumu	Ergen Sayısı	Grup İçi Yüzde	Genel Yüzde
Suça Yönelmiş	Çalışıyor	28	33,7	15,3
	Çalışmıyor	55	66,3	30,1
Suç Yönelmemiş	Çalışıyor	3	3,0	1,6
	Çalışmıyor	97	97,0	53,0
Toplam		183		100

n: 183

Tablo 5’de araştırmaya katılan ergenlerin çalışma durumları ile ilgili bilgi verilmiştir. Tabloya göre, araştırmaya katılan ergenlerin suça yönelmişlerin %33,7’si çalışıyor iken %66,3’ü çalışmamaktadır. Suça yönelmemiş ergenlerin ise %97’si çalışmıyor iken sadece %3’ü çalışmaktadır.

Suç Yönelmiş gruptaki ergenlerin çoğunluğu çalışmakta iken suça yönelmemiş ergenlerin büyük bir çoğunluğu herhangi bir işte çalışmamaktadırlar.

3.1.5. Ergenlerin madde kullanma durumlarına göre dağılımı

Araştırmaya katılan suça yönelmiş ve yönelmemiş ergenlerin madde kullanma durumlarına göre dağılımları Tablo 6’de verilmiştir.

Tablo 6

Suça Yönelmiş ve Yönelmemiş ergenlerin Madde Kullanma Durumlarına Göre Dağılımları

Suça Yönelim	Madde Kullanma	Ergen Sayısı	Grup İçi Yüzde	Genel Yüzde
Suça Yönelmiş	Kullanıyor	31	37,3	16,9
	Kullanmıyor	52	62,7	28,5
Suça Yönelmemiş	Kullanıyor	1	1,0	0,5
	Kullanmıyor	99	99,0	54,1
Toplam		183		100

n: 183

Tablo 6’da araştırmaya katılan ergenlerin madde kullanma durumlarına ilişkin bilgi verilmektedir. Buna göre, ergenlerden suça yönelmişlerin %37,3’ü madde kullanıyor iken %62,7’si madde kullanmamaktadır. Suça yönelmemiş ergenlerin ise %99’u madde kullanmıyor iken sadece %1’i madde kullanmaktadır.

Suça yönelmiş ergen grubunda madde kullanımının, suça yönelmemiş gruba oranla daha yaygın olduğunu söylemek mümkündür. Suça yönelmemiş ergen grubunun neredeyse tamamı madde kullanmamaktadır.

Suça yönelmiş çocuğun içinde bulunduğu arkadaş grubunun bireyin suça yönelmesini etkilediği gibi madde kullanımı davranışını da etkilediği düşünülmektedir.

3.1.6. Ergenlerin mahkemede dosyasının bulunup bulunmamasına göre dağılımı

Araştırmaya katılan suça yönelmiş ve yönelmemiş ergenlerin mahkemede herhangi bir suç dosyası bulunup bulunmamasına göre dağılımları Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7

**Suça Yönelmiş ve Yönelmemiş Ergenlerin Mahkemede Dosyasının Bulunup
Bulunmamasına Göre Dağılımları**

Suça Yönelim	Dosya Bulunma	Ergen Sayısı	Grup İçi Yüzde	Genel Yüzde
Suça Yönelmiş	Dosya Var	26	31,3	14,2
	Dosya Yok	57	68,7	31,1
Suça Yönelmemiş	Dosya Var	0	0	0,0
	Dosya Yok	100	100	54,7
Toplam		183		100

n: 183

Tabloda araştırmaya katılan suça yönelmiş ve yönelmemiş ergenlerin mahkemede dosyaları olup olmadığına dair bilgi verilmiştir. Buna göre, araştırmaya katılan ergenlerden suça yönelmişlerin %31,3'ünün mahkemede dosyası bulunuyorken %68,7'sinin mahkemede dosyası bulunmamaktadır. Suça yönelmemiş ergenlerin ise hiçbirinin mahkemede dosyası bulunmamaktadır.

Suça yönelmiş ergenlerin 1/3'üne yakın kısmının mahkemede farklı birkaç dosyası bulunmaktadır. Bu ergenlerin ilk kez suça yönelmedikleri ve tekrarlar şekilde suça yöneldiklerini söylemek mümkündür.

3.1.7. Ergenlerin annelerinin eğitim durumlarına göre dağılımı

Araştırmaya katılan suça yönelmiş ve yönelmemiş ergenlerin annelerinin eğitim durumlarına göre dağılımları Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8**Suçta Yönelmiş ve Yönelmemiş Ergenlerin Annelerinin Eğitim Durumlarına Göre Dağılımları**

Suçta Yönelim	Anne Eğitim Durumu	Ergen Sayısı	Grup İçi Yüzde	Genel Yüzde
Suçta Yönelmiş	Okuma Yazma Yok	26	31,3	14,2
	Okuma Yazma Var	10	12,0	5,5
	İlkokul Mezunu	31	37,3	16,9
	Ortaokul Mezunu	12	14,5	6,6
	Lise Mezunu	4	4,8	2,2
Suçta Yönelmemiş	Okuma Yazma Var	1	1,0	0,5
	İlkokul Mezunu	11	11,0	6,0
	Ortaokul Mezunu	27	27,0	14,8
	Lise Mezunu	40	40,0	21,9
	Üniversite Mezunu	21	21,0	11,4
Toplam		183		100

n: 183

Tabloya göre, araştırmaya katılan ergenlerden suçta yönelmişlerin %31,3'ünün annesi okuma yazma bilmemekte, %12'sinin annesi okuma yazma bilmekte ancak herhangi bir okul mezunu değil, %37,3'ünün annesi ilkokul mezunu, %14,5'inin annesi ortaokul mezunu ve sadece %4,8'inin annesi lise mezunudur. Suçta yönelmemiş ergenlerin ise %1'inin annesi okuma yazma bilmekte ancak herhangi bir okul mezunu değil, %11'inin annesi ilkokul mezunu, %27'sinin annesi ortaokul mezunu, %40'ının annesi lise mezunu ve %21'inin annesi üniversite mezunudur.

Suçta yönelmiş gruptaki ergenlerin annelerinin daha çok ilkokul mezunu oldukları görülmekte iken, suçta yönelmemiş gruptaki ergenlerin annelerinin daha çok lise mezunu oldukları görülmektedir. Suçta yönelmemiş ergenlerin annelerinin daha yüksek eğitim düzeyine sahip oldukları söylenebilir. Suçta yönelmiş gruptaki ergenlerden önemli bir kısmının annesinin hiçbir şekilde okuma-yazma bilmediği görülmektedir.

3.1.8. Ergenlerin babalarının eğitim durumlarına göre dağılımı

Araştırmaya katılan suça yönelmiş ve yönelmemiş ergenlerin babalarının eğitim durumlarına göre dağılımları Tablo 9’de verilmiştir.

Tablo 9

Suçta Yönelmiş ve Yönelmemiş Ergenlerin Babalarının Eğitim Durumlarına Göre Dağılımları

Suçta Yönelim	Baba Eğitim Durumu	Ergen Sayısı	Grup İçi Yüzde	Genel Yüzde
Suçta Yönelmiş	Okuma Yazma Yok	4	4,8	2,2
	Okuma Yazma Var	2	2,4	1,1
	İlkokul Mezunu	60	72,3	32,8
	Ortaokul Mezunu	11	13,3	6,0
	Lise Mezunu	4	4,8	2,2
	Üniversite Mezunu	2	2,4	1,1
Suçta Yönelmemiş	İlkokul Mezunu	6	6,0	3,3
	Ortaokul Mezunu	14	14,0	7,7
	Lise Mezunu	50	50,0	27,3
	Üniversite Mezunu	30	30,0	16,3
Toplam		183		100

n: 183

Tablo 9’a göre araştırmaya katılan ergenlerden suça yönelmişlerin %4,8’inin babası okuma yazma bilmemekte, %2,4’ünün babası okuma yazma bilmekte ancak herhangi bir okul mezunu değil, %72,3’ünün babası ilkokul mezunu, %13,3’ünün babası ortaokul mezunu, 4,8’inin babası lise mezunu ve sadece %2,4’ünün babası üniversite mezunudur. Suçta yönelmemiş ergenlerin ise %6’sının babası ilkokul mezunu, %14’ünün babası ortaokul mezunu, %50’sinin babası lise mezunu ve %30’unun babası üniversite mezunudur.

Suçta yönelmiş ve yönelmemiş ergenlerin babalarının eğitim düzeylerine bakıldığında, suça yönelmiş gruptaki ergenlerin büyük kısmının babasının ilkokul mezunu olduğu ve bir kısmının ise hiçbir şekilde okuma-yazma bilmediği

görülmektedir. Suça yönelmemiş gruptaki ergenlerin büyük çoğunluğunun babasının lise ve üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Buna göre, suça yönelmemiş gruptaki ergenlerin babalarının suça yönelmiş gruptaki ergenler ile karşılaştırıldığında yüksek eğitim düzeyine sahip oldukları söylenebilir.

3.1.9. Ergenlerin anne-babalarının evlilik durumlarına göre dağılımı

Araştırmaya katılan suça yönelmiş ve yönelmemiş ergenlerin anne-babalarının evlilik durumlarına göre dağılımları Tablo 10’de verilmiştir.

Tablo 10

Suçaya Yönelmiş ve Yönelmemiş Ergenlerin Anne-Babalarının Evlilik Durumlarına Göre Dağılımları

Suçaya Yönelim	Evlilik Durumu	Ergen Sayısı	Grup İçi Yüzde	Genel Yüzde
Suçaya Yönelmiş	Evliler ve Birlikte Yaşıyorlar	75	90,4	41,0
	Evliler ama Ayrı Yaşıyorlar	4	4,8	2,2
	Boşandılar	4	4,8	2,2
Suçaya Yönelmemiş	Evliler ve Birlikte Yaşıyorlar	93	93,0	50,8
	Boşandılar	7	7,0	3,8
Toplam		183		100

n: 183

Tablo 10’da araştırmaya katılan ergenlerden suça yönelmişlerin %90,4’ünün anne babası evli ve birlikte yaşamaktalar, %4,8’inin anne babası evliler ama ayrı yaşamaktalar ve %4,7’inin anne babası boşanmışlardır. Suça yönelmemiş ergenlerin ise %93’ünün anne babası evli ve birlikte yaşamaktalar ve %7’sinin anne babası boşanmışlardır.

Suçaya yönelmiş ve yönelmemiş ergenlerin anne ve babaların evlilik durumlarının birbirine benzer olduğunu, farklılık göstermediğini söylemek mümkündür.

3.1.10. Ergenlerin kardeş sayılarına göre dağılımı

Araştırmaya katılan suça yönelmiş ve yönelmemiş ergenlerin kardeş sayılarına göre dağılımları Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11

Suçta Yönelmiş ve Yönelmemiş Ergenlerin Kardeş Sayılarına Göre Dağılımları

Suçta Yönelim	Kardeş Sayısı	Ergen Sayısı	Grup İçi Yüzde	Genel Yüzde
Suçta Yönelmiş	2 Kardeş	22	26,5	12,0
	3 Kardeş	14	16,9	7,7
	4 Kardeş	17	20,5	9,3
	5 Kardeş ve Üzeri	30	36,1	16,4
Suçta Yönelmemiş	Tek Çocuk	8	8,0	4,4
	2 Kardeş	62	62,0	33,9
	3 Kardeş	21	21,0	11,4
	4 Kardeş ve Üzeri	9	9,0	4,9
Toplam		183		100

n: 183

Tablo 11’de araştırmaya katılan ergenlerin kardeş sayılarına göre dağılımları gösterilmiştir. Ergenlerden suça yönelmişlerin %26,5’i 2 kardeş, %16,9’u 3 kardeş, %20,5’i 4 kardeş ve %36,1’i 5 veya daha fazla kardeştir. Suça yönelmemiş ergenlerin ise %8’i tek çocuk, %62’si 2 kardeş, %21’i 3 kardeş ve sadece %9’u 4 veya daha fazla kardeştir.

Suçta yönelmiş ve yönelmemiş ergenler kardeş sayıları açısından değerlendirildiğinde, suça yönelmiş gruptaki ergenlerin önemli bir kısmının kardeş sayılarını 5 ve üzeri olarak belirttikleri görülmektedir. Suça yönelmemiş gruptaki ergenler kardeş sayıları açısından değerlendirildiğinde büyük bir kısmının iki kardeş olduğu, 4 ve üzeri kardeşe sahip ergen sayısının çok az olduğu görülmektedir.

3.1.11. Ergenlerin evde yaşayan kişi sayılarına göre dağılımı

Araştırmaya katılan suça yönelmiş ve yönelmemiş ergenlerin evlerinde yaşayan kişi sayılarına göre dağılımları Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12
Suçta Yönelmiş ve Yönelmemiş Ergenlerin Evde Yaşayan Kişi Sayılarına Göre Dağılımları

Suçta Yönelim	Evde Yaşayan Kişi Sayısı	Ergen Sayısı	Grup İçi Yüzde	Genel Yüzde
Suçta Yönelmiş	4 ve Daha Az Kişi	29	34,9	15,8
	5 Kişi	13	15,7	7,1
	6 Kişi	20	24,1	10,9
	7 ve Daha Fazla Kişi	21	25,3	11,5
Suçta Yönelmemiş	3 ve Daha Az Kişi	13	13,0	7,1
	4 Kişi	56	56,0	30,6
	5 Kişi	23	23,0	12,6
	6 ve Daha Fazla Kişi	8	8,0	4,4
Toplam		183		100

n: 183

Tablo 12’de araştırmaya katılan ergenlerden suça yönelmişlerin %34,9’unun evinde 4 ve daha az kişi yaşamakta, %15,7’sinin evinde 5 kişi yaşamakta, %24,1’inin evinde 6 kişi yaşamakta ve %25,3’ünün evinde 7 ve daha fazla kişi yaşamaktadır. Suça yönelmemiş ergenlerin ise %13’ünün evinde 3 ve daha az kişi yaşamakta, %56’sının evinde 4 kişi yaşamakta, %23’ünün evinde 5 kişi yaşamakta ve sadece %8’inin evinde 6 ve daha fazla kişi yaşamaktadır.

Suçta yönelmiş ve yönelmemiş ergenler evde yaşayan kişi sayılarına göre incelendiğinde, suça yönelmiş ergenlerin önemli bir kısmının evde yaşayan kişi sayısının 5 ve üzeri olduğu ve suça yönelmemiş ergenlerin ise evde yaşayan kişi sayısı 4 ve altında yoğunlaştığı görülmektedir.

3.1.12. Ergenlerin oturdukları evlerin kendilerinin olup olmadığına göre dağılımı

Araştırmaya katılan suça yönelmiş ve yönelmemiş ergenlerin oturdukları evlerin kendilerinin olup olmadığına göre dağılımları Tablo 13’de verilmiştir.

Tablo 13
Suçta Yönelmiş ve Yönelmemiş Ergenlerin Yaşadıkları Evlerin Kendilerine Ait Olup Olmadığına Göre Dağılımları

Suçta Yönelim	Yaşanılan Evin Mülkiyeti	Ergen Sayısı	Grup İçi Yüzde	Genel Yüzde
Suçta Yönelmiş	Ev Sahibi	43	51,8	23,5
	Ev Sahibi Değil	40	48,2	21,9
Suçta Yönelmemiş	Ev Sahibi	67	67,0	36,6
	Ev Sahibi Değil	33	33,0	18,0
Toplam		183		100

n: 183

Araştırmaya katılan ergenlerin yaşadıkları evlerin kendilerine ait olup olmadığına göre dağılımları gösterilen Tablo 13’e göre suça yönelmemiş ergenlerin çoğunluğunun kendi evlerinde yaşadıklarını ve suça yönelmiş ergenlerde ise yaşanılan evin kendilerine ait olup olmama durumunun benzer olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan ergenlerden suça yönelmişlerin %51,8’inin yaşadıkları ev kendi evleri iken, %48,2’sinin yaşadıkları ev kendi evleri değildir. Suça yönelmemiş ergenlerin ise %67’sinin yaşadığı ev kendi evleri iken, %33’ünün yaşadığı ev kendi evleri değildir.

3.1.13. Ergenlerin insanlara güvenme durumlarına göre dağılımı

Araştırmaya katılan suça yönelmiş ve yönelmemiş ergenlerin insanlara güvenme durumlarına göre dağılımları Tablo 14’de verilmiştir.

Tablo 14

Suçta Yönelmiş ve Yönelmemiş Ergenlerin İnsanlara Güvenme Durumlarına Göre Dağılımları

Suçta Yönelim	Güvenme Durumu	Ergen Sayısı	Grup İçi Yüzde	Genel Yüzde
Suçta Yönelmiş	Çok Güvenirim	7	8,4	3,8
	Biraz Güvenirim	48	57,8	26,2
	Hiç Güvenmem	28	33,7	15,3
Suçta Yönelmemiş	Çok Güvenirim	13	13,0	7,2
	Biraz Güvenirim	76	76,0	41,5
	Hiç Güvenmem	11	11,0	6,0
Toplam		183		100

n: 183

Tablo 14’de suçta yönelmiş ve yönelmemiş ergenlerin insanlara güvenme durumları ile ilgili bilgi verilmiştir. Ergenlerden suçta yönelmiş olanların büyük çoğunluğunun diğer bireylere biraz güvendiklerini ve bir kısmının ise diğer bireylere hiç güvenmediklerini ifade ettikleri görülmektedir. Suçta yönelmemiş ergenlerin büyük bir kısmı da benzer şekilde diğer bireylere çok fazla güvenmediklerini ifade etmişlerdir.

Araştırmaya katılan ergenlerden suçta yönelmişlerin %8,4’ü insanlara güvenirken, %57,8’i insanlara biraz güvenmekte ve %33,7’si insanlara hiç güvenmemektedir. Suçta yönelmemiş ergenlerin ise %13’ü insanlara güvenirken, %76’sı insanlara biraz güvenmekte ve %11’i insanlara hiç güvenmemektedir.

3.1.14. Ergenlerin bugünkü hayatlarından memnuniyet durumlarına göre dağılımı

Araştırmaya katılan suçta yönelmiş ve yönelmemiş ergenlerin bugünkü hayatlarından memnuniyet durumlarına göre dağılımları Tablo 15’de verilmiştir.

Tablo 15

Suça Yönelmiş ve Yönelmemiş Ergenlerin Bugünkü Hayatlarından Memnuniyet Durumlarına Göre Dağılımları

Suça Yönelim	Memnuniyet Durumu	Ergen Sayısı	Grup İçi Yüzde	Genel Yüzde
Suçta Yönelmiş	Memnunum	49	59,0	26,8%
	Memnun Değilim	34	41,0	18,6%
Suçta Yönelmemiş	Memnunum	85	85,0	46,4%
	Memnun Değilim	15	15,0	8,2%
Toplam		183		100

n: 183

Suçta yönelmiş ve yönelmemiş ergenlerin bugünkü hayatlarından memnuniyetlerine bakıldığında, suçta yönelmiş ergenlerin yarıdan fazlasının yaşamlarından memnun olduklarını ifade ettikleri görülmektedir. Ancak ergenlerin yarıya yakın kısmının şu anki yaşamından memnun olmadıklarını ifade etmeleri dikkate değerdir. Suçta yönelmemiş ergenlerin ise tamamına yakını ise bugünkü hayatından memnun olduklarını ifade etmişlerdir.

Araştırmaya katılan ergenlerden suçta yönelmişlerin %59'u bugünkü hayatından memnun iken, %41'i bugünkü hayatından memnun değildir. Suçta yönelmemiş ergenlerin ise %85'i bugünkü hayatından memnun iken, %15'i bugünkü hayatından memnun değildir.

3.1.15. Ergenlerin işledikleri suçlara göre dağılımı

Araştırmaya katılan suçta yönelmiş ergenlerin işledikleri suçlara göre dağılımları Tablo 16'de verilmiştir.

Tablo 16
Suça Yönelmiş Ergenlerin İşledikleri Suçlara Göre Dağılımları

İşlenen Suç	Ergen Sayısı	Yüzde
Hırsızlık	30	36,1
Yaralama	27	32,5
Mala Zarar Verme	13	15,8
Silahlı Tehdit	5	6,0
Nitelikli Yağma	4	4,8
Gasp	4	4,8
Toplam	83	100

n: 183

Tablo 16’da suça yönelmiş olan ergenlerin işledikleri suçlara göre dağılımları verilmiştir. Ergenlerin en yoğun olarak “hırsızlık” ve “yaralama” suçlarına yöneldikleri yine “mala zarar verme, silahlı tehdit, nitelikli yağma” suçlara yöneldikleri görülmektedir.

Araştırmaya katılan ergenlerden suça yönelmişlerin %6’sı silahlı tehdit, %36,1’i hırsızlık, %32,5’i yaralama, %4,8’i gasp, %15,8’i mala zarar verme ve %4,8’i nitelikli yağma suçları nedeniyle mahkemede bulunmaktadır.

3.2. Kişilerarası Tepkisellik Ölçeği ve Ana-baba Tutum Ölçeğinden elde Edilen Bulgular

3.2.1. Kişilerarası tepkisellik ölçeği, anne-baba tutum ölçeği ve alt ölçekleri için ortalama ve standart sapma değerleri

Araştırmaya katılan ergenlerin, Kişilerarası Tepkisellik Ölçeği ve Ana-baba Tutum Ölçeği ve Alt ölçeklerinden aldıkları puanlara ilişkin aritmetik ortalamalar ve standart sapmalar Tablo 17’de verilmiştir.

Tablo 17

Kişilerarası tepkisellik ölçeği, anne-baba tutum ölçeği ve alt ölçekleri için ortalama ve standart sapma değerleri

Ölçekler	Alt Ölçekler	Alınabilecek En Yüksek Puan	n	\bar{x}	ss
Kişilerarası Tepkisellik Ölçeği	Empatik İlgı	28	183	17,85	5,115
	Perspektif İlgı	28	182	14,23	5,519
	Kişisel Sıkıntı	28	182	14,30	5,316
	Fantezi	28	183	13,37	5,748
	Ölçek Toplam	112	181	59,83	14,593
Ana-Baba Tutum Ölçeği (Anne)	Demokratik Tutum	45	180	22,69	5,145
	Koruyucu Tutum	45	179	21,89	5,822
	Otoriter Tutum	30	179	19,15	3,563
	Ölçek Toplam	120	176	63,49	12,075
Ana-Baba Tutum Ölçeği (Baba)	Demokratik Tutum	45	172	21,74	5,024
	Koruyucu Tutum	45	177	20,92	5,794
	Otoriter Tutum	30	178	18,72	3,378
	Ölçek Toplam	120	167	60,81	11,433

n: 183

Tabloya göre; araştırmaya katılan ergenlerin Kişilerarası Tepkisellik Ölçeği Empatik İlgı alt ölçeği ortalaması (\bar{x}) 17,85, standart sapması 5,115, Perspektif İlgı alt ölçeği ortalaması (\bar{x}) 14,23, standart sapması 5,519, Kişisel Sıkıntı alt ölçeği ortalaması (\bar{x}) 14,30, standart sapması 5,316, Fantezi alt ölçeği ortalaması (\bar{x}) 13,37, standart sapması 5,748'dir. Kişilerarası Tepkisellik Ölçeği ortalaması (\bar{x}) 59,83,

standart sapması 14,593'tür. Buna göre; araştırmaya katılan ergenlerin en yüksek puan aldığı alt ölçek (\bar{x}) 17,85 ile Empatik İlgı iken en düşük puan aldığı alt ölçek (\bar{x}) 13,37 ile Fantezi alt ölçeğidir.

Ana Baba Tutum Ölçeğı (Anne) Demokratik Tutum alt ölçeğı ortalaması 22,69, standart sapması 5,145, Koruyucu Tutum alt ölçeğı ortalaması (\bar{x}) 21,89, standart sapması 5,822 ve Otoriter Tutum alt ölçeğı ortalaması (\bar{x}) 19,15, standart sapması 3,563'tür. Ana Baba Tutum Ölçeğı (Anne) ortalaması (\bar{x}) 63,49, standart sapması 12,075'tir.

Ana Baba Tutum Ölçeğı (Baba) Demokratik Tutum alt ölçeğı ortalaması (\bar{x}) 21,74, standart sapması 5,024, Koruyucu Tutum alt ölçeğı ortalaması 20,92, standart sapması 5,794 ve Otoriter Tutum alt ölçeğı ortalaması (\bar{x}) 18,72, standart sapması 3,378'dir. Ana Baba Tutum Ölçeğı (Baba) ortalaması (\bar{x}) 60,81, standart sapması 11,433'tür.

3.3. İkili Karşılaştırmalar

Bu bölümde, suça yönelmiş ve yönelmemiş ergenlerin Ana-Baba Tutum Ölçeği ve alt ölçekleri ile Kişilerarası Tepkisellik Ölçeği ve alt ölçeklerinden aldıkları puanlar bağımsız örneklem t testi kullanılarak analiz edilmiştir. Suça yönelmiş ve yönelmemiş ergenler arasında Ana-Baba Tutumu (demokratik-koruyucu/istekçi-otoriter) ve Kişilerarası Tepkisellik Ölçeği (empatik ilgi-perspektif alma-kişisel sıkıntı-fantezi) açısından farklılık olup olmadığı incelenmiştir.

Aşağıda sırası ile analiz sonuçları gösterilmiştir.

3.3.1. Kişilerarası Tepkisellik Ölçeği Ve Alt Ölçekleri için Suça Yönelip Yönelmeme Bakımından Farklılık Olup Olmadığının İncelenmesi (Bağımsız Örneklem T-Testi)

İki ilişkisiz örneklem ortalamaları arasındaki farkın manidar olup olmadığını test etmek amacı ile bağımsız örneklem t testi kullanılmış ve suça yönelmiş ve yönelmemiş ergen gruplarının Ana-Baba Tutum Ölçeği ve Kişilerarası Tepkisellik Ölçeği açısından değerlendirilmesi yapılmıştır.

Tablo 18
Kişilerarası Tepkisellik Ölçeği ve Alt Ölçekleri İçin
(Bağımsız Örneklem T-Testi)

Ölçekler	Suçta Yönelim	n	\bar{x}	ss	t	p
Empatik İlgı	Suçta Yönelmiş	83	16,78	5,837	-2,544*	0,012*
	Suçta Yönelmemiş	100	18,74	4,256		
Perspektif Alma	Suçta Yönelmiş	83	11,57	5,003	-6,617**	0,000**
	Suçta Yönelmemiş	99	16,45	4,931		
Kişisel Sıkıntı	Suçta Yönelmiş	83	15,49	5,593	2,789**	0,006**
	Suçta Yönelmemiş	99	13,30	4,879		
Fantezi	Suçta Yönelmiş	83	10,41	4,291	-7,362**	0,000**
	Suçta Yönelmemiş	100	15,83	5,659		
Kişilerarası Tepkisellik Ölçeği	Suçta Yönelmiş	83	54,25	13,024	-5,041**	0,000**
	Suçta Yönelmemiş	98	64,55	14,235		

*p< 0,05 **p<0,01

Tabloya 17'ye göre; araştırmaya katılan ergenlerden suçta yönelmiş olanların Empatik İlgı alt ölçeği ortalaması (\bar{x})16,78, suçta yönelmemişlerin Empatik İlgı alt ölçeği ortalaması (\bar{x}) 18,74'tür. Empatik ilgi için suçta yönelmiş ve yönelmemiş ergenlerin puan ortalamaları (\bar{x} =16,78– \bar{x} = 19,74) t testi ile karşılaştırılmış ve aradaki farkın (0,012) *p<0,05 değerinde anlamlı olduğu görülmüştür.

Ergenlerden suçta yönelmişlerin Perspektif Alma alt ölçeği ortalaması (\bar{x}) 11,57, suçta yönelmemişlerin Perspektif Alma alt ölçeği ortalaması (\bar{x}) 16,45'tir. Suçta yönelmiş ve yönelmemiş ergenlerin puan ortalamaları t testi ile karşılaştırılmış ve

perspektif alma için suça yönelmiş ve yönelmemiş gruplar arasındaki farkın $**p < 0,01$ değerinde anlamlı olduğu görülmüştür.

Ergenlerden suça yönelmişlerin Kişisel Sıkıntı alt ölçeği ortalaması (\bar{x}) 15,49, suça yönelmemişlerin Kişisel Sıkıntı alt ölçeği ortalaması (\bar{x}) 13,30'dur. T testi sonucunda İki grup arasındaki farkın $**p < 0,01$ değerinde anlamlı olduğu görülmüştür.

Ergenlerden suça yönelmişlerin Fantezi alt ölçeği ortalaması (\bar{x}) 10,41, suça yönelmemişlerin Fantezi alt ölçeği ortalaması (\bar{x}) 15,83'tür. Suça yönelmiş ve yönelmemiş ergen grupları için yapılan t testi sonucunda iki grup arasındaki farkın (0,000) $**p < 0,01$ değerinde anlamlı olduğu görülmüştür.

Suçta yönelmiş ve yönelmemiş ergen grupları için kişilerarası tepkisellik ölçeği alt ölçekleri ortalamaları için yapılan t testinden sonra bu ölçek için ortalamalara bakıldığında, ergenlerden suça yönelmişlerin Kişilerarası Tepkisellik Ölçeği ortalaması (\bar{x}) 54,25, suça yönelmemişlerin Kişilerarası Tepkisellik Ölçeği ortalaması (\bar{x}) 64,55'tir. Gruplar arası puan ortalamaları t testi ile karşılaştırılmış ve aradaki farkın $**p < 0,01$ değerinde anlamlı olduğu görülmüştür.

Uygulanan bağımsız örneklem t-testi sonucunda, bütün alt ölçekler ve Kişilerarası Tepkisellik Ölçeği için suça yönelmiş ve suça yönelmemiş ergenlerin puanları arasında anlamlı bir farklılık görülmektedir ($*p < 0,05$), ($**p < 0,01$).

Buna göre; Empatik İlgi, Perspektif Alma ve Fantezi alt ölçekleri için suça yönelmemiş ergenlerin ortalama puanları suça yönelmiş ergenlerin ortalama puanlarından daha yüksek iken, Kişisel Sıkıntı alt ölçeği için ise suça yönelmiş ergenlerin ortalama puanları suça yönelmemiş ergenlerin ortalama puanlarından daha yüksektir.

Kişilerarası Tepkisellik Ölçeği için suça yönelmemiş ergenlerin ortalama puanları suça yönelmiş ergenlerin ortalama puanlarından daha yüksektir.

Kişilerarası Tepkisellik Ölçeği için suça yönelmiş ve yönelmemiş ergenlerin ortalamaları incelenmiştir. Aşağıda suça yönelmiş ve yönelmemiş ergenlerin Ana-Baba

Tutum Ölçeği ve alt ölçeklerinden alınan puanların standart sapmaları, t değerleri hesaplanmıştır.

3.3.2. Ana Baba Tutum Ölçeği (Anne) Ve Alt Ölçekleri için Suça Yönelip Yönelmeme Bakımından Farklılık Olup Olmadığının İncelenmesi (Bağımsız Örneklem T-Testi)

Tablo 19
Ana Baba Tutum Ölçeği (Anne) Ve Alt Ölçekleri için
(Bağımsız Örneklem T-Testi)

Ölçekler	Suçta Yönelim	n	\bar{x}	ss	t	p
Demokratik Tutum	Suçta Yönelmiş	83	21,51	3,620	-3,020*	0,003*
	Suçta Yönelmemiş	97	23,70	5,993		
Koruyucu-İstekçi Tutum	Suçta Yönelmiş	83	19,28	5,008	-6,141*	0,000*
	Suçta Yönelmemiş	96	24,16	5,541		
Otoriter Tutum	Suçta Yönelmiş	83	17,52	2,993	0,835	0,597
	Suçta Yönelmemiş	96	18,31	3,522		

*p<0,05

Tablo 19'a göre; araştırmaya katılan ergenlerden suçta yönelmiş ergenlerin annelerinin Demokratik Tutum alt ölçeği ortalaması (\bar{x}) 21,51, suçta yönelmemiş ergenlerin annelerinin Demokratik Tutum alt ölçeği ortalaması (\bar{x}) 23,70'tir. Suçta yönelmiş ve yönelmemiş ergenlerin ana-baba tutum ölçeği (anne) puan ortalamaları arasındaki farklar t testi ile analiz edilmiş ve ortalamalar arası farkların 0,05 düzeyinde anlamlı olduğu bulunmuştur. Buna göre suçta yönelmemiş ergenlerin annelerinin daha demokratik bir tutuma sahip olduklarını söylemek mümkündür.

Ergenlerden suçta yönelmişlerin annelerinin Koruyucu-İstekçi Tutum alt ölçeği ortalaması (\bar{x}) 19,28, suçta yönelmemişlerin annelerinin Koruyucu-İstekçi Tutum alt

ölçeği ortalaması (\bar{x}) 24,16'dır. Koruyucu-İstekçi tutum için ortalamalar arası farkın 0,05 düzeyinde anlamlı olduğu bulunmuştur.

Suçta yönelmiş ve yönelmemiş ergenlerin anneleri için otoriter tutum alt ölçeği için anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür.

Ergenlerden suçta yönelmişlerin annelerinin Ana Baba Tutum Ölçeği (Anne) ortalaması (\bar{x}) 58,30, suçta yönelmemişlerin annelerinin Ana Baba Tutum Ölçeği (Anne) ortalaması (\bar{x}) 68,13'tür.

Uygulanan bağımsız örneklem t-testi sonucunda Ana-Baba Tutum Ölçeği (Anne) için suçta yönelmiş ve yönelmemiş ergenlerin puanları arasında demokratik ve koruyucu-istekçi alt ölçekler için anlamlı farklılıklar olduğu ancak otoriter tutum alt ölçeği için farklılık olmadığı bulunmuştur.

3.3.3. Ana Baba Tutum Ölçeği (Baba) Ve Alt Ölçekleri için Suçta Yönelip Yönelmeme Bakımından Farklılık Olup Olmadığının İncelenmesi (Bağımsız Örneklem T-Testi)

Tablo 20
Ana Baba Tutum Ölçeği (Baba) Ve Alt Ölçekleri için
(Bağımsız Örneklem T-Testi)

Ölçekler	Suçta Yönelim	n	\bar{x}	ss	t	p
Demokratik Tutum	Suçta Yönelmiş	83	20,72	3,416	-2,266*	0,009*
	Suçta Yönelmemiş	89	22,70	6,023		
Koruyucu-İstekçi Tutum	Suçta Yönelmiş	83	18,20	4,305	-4,639*	0,000*
	Suçta Yönelmemiş	94	23,31	5,902		
Otoriter Tutum	Suçta Yönelmiş	83	17,35	2,578	-0,811	0,579
	Suçta Yönelmemiş	95	18,05	3,548		

*p<0,05

Tablo 20'ye göre; araştırmaya katılan ergenlerden suçta yönelmişlerin babalarının Demokratik Tutum alt ölçeği ortalaması (\bar{x}) 20,72, suçta yönelmemişlerin

babalarının Demokratik Tutum alt ölçeği ortalaması (\bar{x}) 22,70'tir. Suça yönelmiş ve yönelmemiş ergenlerin ana-baba tutum ölçeği (baba) puan ortalamaları arasındaki farklar t testi ile analiz edilmiş ve ortalamalar arası farkların 0,05 düzeyinde anlamlı olduğu bulunmuştur. Buna göre suça yönelmemiş ergenlerin babalarının daha demokratik bir tutuma sahip olduklarını söylemek mümkündür.

Ergenlerden suça yönelmişlerin babalarının Koruyucu-İstekçi Tutum alt ölçeği ortalaması (\bar{x}) 18,20, suça yönelmemişlerin babalarının Koruyucu-İstekçi Tutum alt ölçeği ortalaması (\bar{x}) 23,31'dir. Koruyucu-istekçi tutum için puan ortalamaları t testi ile karşılaştırılmış aradaki farkın $p < 0,05$ değerinde anlamlı olduğu bulunmuştur.

Ergenlerden suça yönelmişlerin babalarının Otoriter Tutum alt ölçeği ortalaması (\bar{x}) 17,35, suça yönelmemişlerin babalarının Otoriter Tutum alt ölçeği ortalaması (\bar{x}) 18,05'tir. Suça yönelmiş ve yönelmemiş ergenlerin Ana-Baba tutum Ölçeği otoriter tutum alt ölçeği için puan ortalamaları t testi ile karşılaştırılmıştır. Aradaki farkın $P < 0,05$ değerinde anlamlı olmadığı bulunmuştur. Buna göre suça yönelmiş ve yönelmemiş ergenlerin babalarının otoriter tutum açısından farklılık olmadığı söylenebilir.

Ergenlerden suça yönelmişlerin babalarının Ana Baba Tutum Ölçeği (Baba) ortalaması (\bar{x}) 56,28, suça yönelmemişlerin babalarının Ana Baba Tutum Ölçeği (Baba) ortalaması (\bar{x}) 65,29'dur. Ana-Baba Tutum Ölçeğinden alınan puan ortalamaları karşılaştırıldığında ise suça yönelmemiş ergenlerin 0,05 düzeyinde anlamlı bir farklılık sergiledikleri görülmüştür.

Uygulanan bağımsız örneklem t-testi sonucunda, Demokratik Tutum ve Koruyucu Tutum alt ölçekleri ve Ana Baba Tutum Ölçeği (Baba) için suça yönelmiş ve suça yönelmemiş ergenlerin babalarının puanları arasında anlamlı bir farklılık görülmektedir ($p < 0,05$). Otoriter Tutum ölçeği için ise suça yönelmiş ve suça yönelmemiş ergenlerin babalarının puanları arasında anlamlı bir farklılık görülmemektedir ($p > 0,05$).

BÖLÜM IV

TARTIŞMA VE YORUM

Bu araştırmada, suça yönelmiş yönelmemiş 14-18 yaş arası ergenlerin ana-baba tutumları ve empati düzeyleri incelenmiştir. Ana-baba tutumları Ana-baba Tutum Ölçeği kullanılarak belirlenmiştir. Ana-baba Tutum Ölçeği demokratik, koruyucu-istekçi ve otoriter tutumları içermektedir. Ergenlerin empati düzeyleri ise Kişilerarası Tepkisellik Ölçeği kullanılarak belirlenmiştir. Kişilerarası Tepkisellik Ölçeği empatik ilgi, perspektif alma, kişisel sıkıntı ve fantezi boyutlarından oluşmaktadır. Araştırmada kişisel bilgi formu yardımı ile suça yönelmiş ve yönelmemiş ergenler ile ilgili bilgi edinilmiştir. Araştırma bulgularına göre 14 yaş ve altı ergenlerin suça yönelimlerinin daha az olduğunu söylemek mümkündür. Yaş büyüdükçe suça katılma oranı artmaktadır. Suça yönelmiş ergenlerin okul başarılarını daha düşük olarak ifade ettikleri görülmektedir. Yapılan bazı çalışmalar da bu sonuçları destekler niteliktedir (Gültekin, Akduman, Akduman ve Cantürk 2007; Aydın, Turla, Kocakaya ve Kararslan 2004). Suça yönelmiş ergenler yoğun olarak madde kullanmaktadırlar, okul devamsızlıkları çoktur. Bu ergenlerin okula devam etmeme, akademik olarak başarısız olma, içki, sigara, tiner, bali gibi bağımlılık yapan maddeleri sıklıkla kullandıkları görülmüştür. Bu durum ergenin, ergenlik döneminde ailesinden uzaklaşarak akran çevresi ile yakın ilişkiler geliştirmesinin bir sonucu olarak görülebilir. Ergen gruba kabul edilme, grup tarafından onaylanma, kendini iyi hissetme gibi ihtiyaçları nedeni ile bu tür davranışlar sergileyebilmektedir.

Ergenlerin ailesel özellikleri ile ilgili araştırma sonuçlarıyla tutarlı olarak, suça yönelmiş ergenlerin anne ve babaların eğitim düzeylerinin suça yönelmemiş ergenlere oranla daha düşüktür (Akduman, Akduman ve Cantürk 2007, Gürler 2005).

Araştırmada cevap aranan sorulardan biri “suça yönelmiş ergenlerin empati düzeyleri ile suça yönelmemiş ergenlerin empati düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığıdır”. Bulgulara göre, suça yönelme ve kişilerarası tepkisellik ölçeğinden alınan puanlar arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Kişilerarası

tepkisellik ölçeğinin empatik ilgi, perspektif alma ve fantezi alt boyutları için suça yönelmemiş ergenlerin ortalama puanları daha yüksek iken, kişisel sıkıntı alt boyutu için suça yönelmiş ergenlerin ortalama puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Empati, diğer kişinin duygu ve düşüncelerini, davranışlarını onun bakış açısıyla anlamadır (Dökmen, 2004). Empati düzeyi düşük olan bireyler kişiler arası ilişkilerde içtenlik, ilgi, bağlılık ve duyarlılık gibi tepkileri sergilemekte güçlük çektikleri ileri sürülebilir. Diğer bir deyişle, başkalarının duygularını ve sorunlarını anlama ve onlara saygı duyma konusunda problem yaşanmaktadır. Antisosyal kişilik özelliklerini yansıtan bu bireylerde empatik becerilerin zayıf olduğunu belirtmektedir (Öztürk, 2002). Antisosyal kişilik özellikleri olan bireylerle yapılan bir araştırmada ise bu bireylerin empatik beceri düzeylerinin düşük olduğu (Habel, Kühn, Salloum, Devos, & Scheneider, 2002) saptanmıştır. Düşük empatiye sahip olan bireyler diğerlerinin duygularını anlamada ve yanıt vermede yetersiz olduklarından suç, saldırganlık ve şiddete yönelebilmektedirler. Kaplan and Arbuthnot (1985) suça yönelmiş olan ergenlerin, suça yönelmemiş ergenlere oranla daha düşük empatik düzeye sahip olduklarını ifade etmişlerdir. Suça yönelmiş olan bu ergenler bilişsel empati açısından daha düşük düzeydedirler ve diğer bireylerin duygularını tanımada zorluk çekmektedirler. Bazı araştırmacılar saldırganlık, hırsızlık gibi şiddet içerikli davranışların düşük empatik ilgi ve yüksek fantezi ile ilişkili olduğunu ifade etmişlerdir. Yine trafik, madde kullanımı, kamu düzenini bozma gibi çok yönlü suçların da düşük empatik ilgi ile ilişkili olduğu ileri sürülmüştür (Smallbone, Wheaton ve Hourigan, 2003).

Ellis (1982) suça yönelmiş ve yönelmemiş 12-28 yaş arası bireylerle yapmış olduğu araştırmada, diğerlerine karşı şiddet davranışı gösteren bireylerin suça yönelmemiş bireylere oranla daha düşük düzeyde empatiye sahip olduklarını ifade etmişlerdir. Yüksek empatik düzey, şiddet ve saldırgan davranışlar yönünden risk altında olan ergenler için koruyucu bir faktör olarak hizmet edebilmektedir (Cohen ve Strayer, 1996; Feshbach ve Feshbach, 1982).

Araştırmada kişilerarası tepkisellik ölçeği ve alt ölçekleri, ana-baba tutum ölçeği ve alt ölçekleri için suça yönelip yönelmeme bakımından farklılık olup olmadığını

saptamak amacı ile bağımsız örneklem t-testi kullanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre suça yönelmiş ergenlerin ana-baba tutum ölçeği (anne) ortalaması 58,30 ve suça yönelmemiş ergenlerin ortalaması ise 68,13'tür ve tüm alt alt boyutlar açısından bakıldığında anlamlı bir farklılık görülmektedir ($P<0,05$). Ana-baba tutum ölçeği (baba) ortalaması ise suça yönelmiş ergenler için 56,28 ve suça yönelmemiş ergenler için ise 65,29'dur ve uygulanan bağımsız örneklem t-testi sonucunda demokratik tutum ve koruyucu tutum boyutları arasında anlamlı farklılık olduğu ancak otoriter tutum alt boyutu için bir farklılık olmadığı görülmektedir ($P>0,05$). Suça yönelmiş ergenlerin kişilerarası tepkisellik ölçeği ortalaması 54,25, suça yönelmemiş ergenlerin ise 64,55'tir. Uygulanan bağımsız örneklem t-testi sonucunda kişilerarası tepkisellik ölçeği için tüm boyutları arasında anlamlı bir farklılık görülmektedir ($P<0,05$).

Bu bulgulara göre, demokratik-koruyucu-otoriter ana-baba tutumları ile suça yönelme arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Anne ve baba için, demokratik-koruyucu tutum ve suça yönelme arasında anlamlı fark görülürken, otoriter tutum ve suça yönelme arasında anlamlı fark görülmemiştir.

Aile içi ilişkiler ve ana-baba tutumları, çocuğun psiko-sosyal gelişimini etkileyen en önemli etmenlerden biridir. Bireyin dengeli, uyumlu ve sağlıklı bir kişilik yapısına sahip olması, içinde yetiştiği aile ortamının niteliği ile ilişkilidir. Çocuğun anne babası ile kurduğu ilişki, diğer bireylerle kuracağı ilişkiyi de önemli oranda etkileyecektir. Çocukların ve ergenlerin psiko-sosyal gelişimleri için en uygun aile ortamının temelinde sevgi ve saygının olduğu demokratik ebeveyn ana baba çocuk ilişkisi olduğu belirtilmektedir (Kuzgun ve Eldeleklioğlu, 2005). Suça yönelme davranışı üzerinde de bireyin içinde bulunduğu yakın çevrenin en önemlisi de ailenin etkisi büyüktür. Rutter (1985), saldırgan ya da suçlu çocukların aileleri konusunda yaptığı araştırmada ailelerin çocukların davranışlarını yeterli biçimde gözleme ve denetlemede yetersizliğin söz konusu olduğunu belirtmiştir. Ana-babanın çocuğun nerede ve ne yapıyor olduğundan habersiz olmaları nedeni ile çocuğu etkileme güçlerinin yetersiz olduğunu ve bazı suçlu çocukların ailelerinin kendilerinden nelere bekledikleri konusunda herhangi bir fikre sahip olmadıklarını belirtmiştir. Bu ana-babalar çocuklarına yol göstermedikleri gibi çocukların suçlu davranışlarına da

doğrudan tepki göstermemektedirler. Bu gibi ailelerde sevgi, hoşgörü, sınır koyma gibi yetersizlikler ve yoksunluklar nedeni ile çocuğun suça yönelmesi kaçınılmazdır. Bu çalışma araştırmada cevaplanmaya çalışılan suça yönelme ve ana-baba tutumları arasında anlamlı bir farklılık olduğunu destekler niteliktedir. Bazı araştırmacılar çocuk ve ergenler tarafından sergilenen suç ve saldırgan davranışların “ebeveyn ihmali, ailede çatışma ve parçalanma, çocuk istismarı gibi aile fonksiyonundaki boyutlar ile ilişkili olduğunu ve bunlara bağlı olarak yordanabileceğini belirtmişlerdir.

Yapılan araştırma sonucunda, suça yönelmiş ve yönelmemiş 14-18 yaş arası ergenlerin empati düzeyleri ve ana-baba tutumları incelenmiş ve anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Suça yönelmiş ergenlerin empati düzeyleri daha düşük bulunmuştur. Bu sonuç diğer araştırma sonuçları ile de benzerlik göstermesine karşın, ana-baba tutumları için sonuçlar beklendiği gibi çıkmamıştır. Bunun nedeninin, ergenlerin içinde yaşadıkları toplumda yanlış olan bazı ana-baba davranışlarını doğru olarak kabul etmelerinin olabileceği düşünülmektedir. Yine suça yönelmiş olan ergenlerin daha sık madde kullandıkları, mahkemede farklı dosyalarının olduğu, kalabalık ailede yaşadıkları, okul başarılarının ve hayatlarından memnuniyet düzeylerinin daha düşük olduğu görülmüştür.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Suçta yönelmiş ve yönelmemiş 14–18 yaş arası ergenlerin kişilerarası tepkisellik (empatik ilgi, kişisel sıkıntı, perspektif alma, fantezi) ve ana-baba tutum (demokratik, koruyucu-istekçi, otoriter) ölçeklerinden aldıkları puanlar arasında farklılık olup olmadığının araştırıldığı bu çalışmada şu sonuçlar elde edilmiştir; Suçta yönelmiş ve yönelmemiş ergenlerin ana-baba tutum ölçeği, demokratik ve koruyucu-istekçi alt boyutları açısından bakıldığında, puanlar arasında anlamlı bir farklılık olduğu, ancak otoriter tutum alt boyutu için bir farklılık olmadığı bulunmuştur. Suçta yönelmiş ergenlerin kişilerarası tepkisellik ölçeği ve empatik ilgi, kişisel sıkıntı, perspektif alma, fantezi alt boyutları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Araştırma sonuçlarından anlaşılacağı gibi suçta yönelmede anne ve babanın sahip olduğu tutum büyük önem taşımaktadır. Çocuğun ilk sosyalleşme alanı olan aile, çocuğa ilk eğitimin verildiği ortamdır ve çocuk ilk öğrenmelerini aile ortamında gerçekleştirir. Anne ve babanın çocuğa karşı olan tutumları, çocuğun ileriki yıllarda çevresi ile ilişkilerini belirlemede en etkili faktörlerden bir tanesidir. Yine araştırma sonuçlarında da görüldüğü gibi; çocuğun sahip olduğu empatik beceriler de çocuğun suçta yönelip yönelmemesinde etkili değişkenler olduğu gibi, empatik becerilerin de ilk öğrenildiği ortam aile ortamıdır. Bu nedenle aile çocuğun gelişimi ve sosyal hayata sağlıklı bir şekilde uyum sağlayabilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Bu bulgular ışığında, ailelere çocukların sağlıklı gelişimi, kendini gerçekleştirebilmesi ve topluma sağlıklı uyum sağlayabilmesinde büyük önem taşıdıkları ve çocuğun sağlıklı gelişimi için en uygun ana-baba tutumunun ise demokratik ana-baba tutumu olduğu anlatılabilir. Çocuk gelişiminde otoriter ve koruyucu-istekçi tutumun olumsuz etkilere sahip olduğu da ifade edilmelidir.

Aşağıda araştırma sonuçlarına dayanılarak yapılabilecek olanlar ve ileride bu konuda yapılacak benzer araştırmalar için öneriler aşağıda sunulmuştur.

Suçta yönelmiş ve yönelmemiş ergenlerin ana-baba tutumlarını demokratik, koruyucu-istekçi ve otoriter olarak algılamaları ve empatik ilgi, perspektif alma, fantezi ve kişisel sıkıntı boyutlarında empati düzeylerinin incelendiği bu araştırma sonucunda;

suça yönelmemiş olan ergenlerin, anne ve babalarını demokratik olarak algıladıkları ve empati düzeylerinin suça yönelmiş ergenlere oranla daha yüksek olduğu görülmüştür. Ana-baba tutumları ve empatinin suça yönelmede önemli bir faktör olduğu görülmüştür. Bu nedenle, toplumu oluşturan en küçük ve en önemli yapı birimi olan çocuğun sağlıklı, toplumla uyum içinde, kendini gerçekleştirme isteği ve becerisine sahip, kendisi ve diğerleri için yararlı bir şekilde yetişmesi beklenmektedir. Çocuğun bu şekilde yetişmesi ilk olarak ailesine bağlıdır. Çocuğun ilk sosyalleştiği, davranış kalıplarını öğrendiği yer olan aile çevresi, çocuk için en önemli kaynaklardan biridir. Bu çevredeki yetersizlikler, çocuğun içinde yaşadığı dönemde ve sonrasında bazı sapma davranışları sergilemesine neden olabilmektedir. Bu sapma davranışlarından en önemlisi ve günümüzde sıklıkla karşılaşılan problem, çocuk suçluluğudur. Çocuk suçluluğu genellikle yanlış bir şekilde kişisel olgu olarak ele alınmakta ve olayın toplumsal yönlerine yeterince değinilmemektedir. Oysa çocuk suçluluğu, toplumu oluşturan bireylerin ortak problemidir. Bu konuda uygulanan ceza uygulaması problemin çözümünde yeterli başarılı değildir. Çocuk suçluluğunu önleme çalışmalarında başarı, suçluların bireysel değil grup davranışlarıyla ilişkili olarak düşünülmesine bağlıdır. Ülkemizde son yıllarda artan kapkaç, dolandırıcılık, hırsızlık gibi olguların içerisinde profesyonel çetelerin yer almaya başlaması konunun geniş çaplı düşünülmesi gerektiğini göstermektedir.

Suçta yönelmiş çocukların yargılanması sürecinde çocuk mahkemeleri büyük önem taşımaktadır. Çocuk mahkemelerinde bulunan çocuk mahkemesi hakimleri ve çocuk mahkemesi uzmanları çocuklarla yeterli ve sağlıklı iletişim kurmalıdırlar. Çocuk mahkemelerinde görev yapan psikolojik danışman, psikolog ve sosyal hizmet uzmanlarına çocuk suçluluğu, nedenleri ve önleme ile ilgili olarak yapılabilecekler konusunda eğitimlerin sağlanması yarar sağlayacaktır.

Çocuk suçluluğunu önlemede yurt dışından doğrudan alınan projeler sosyo-kültürel farklılıklar nedeniyle sorunun çözümünde yeterli olmamaktadır. Bu nedenle öncelikle çocukları suça iten nedenler tespit edilmeli, suça yönelmedeki sosyo-kültürel faktörler incelenmeli ve bu incelemeler sonucunda tespit edilen konularda çocuklar desteklenmeli, ilgi ve becerileri geliştirilmeli ve tekrar suça yönelmemesi sağlanmalıdır. Bunu için ise çocuklara katı ceza uygulamaları yerine kendilerini geliştirebilecekleri,

rehberlik ve izleme hizmeti alabilecekleri, bilgi ve beceri sahibi olabilecekleri, çocukların yaşına ve gelişimsel ihtiyaçlarına uygun merkezlerin sağlanması gerekmektedir.

Çocuk suçluluğu alanında deneysel çalışmaların yetersiz olduğu görülmektedir. Bu konu ile ilgili deneysel ve betimsel çalışmaların artırılmasının alan için büyük önem taşıyacağı düşünülmektedir.

Yine çocuk ve genç suçluluğunu önleme ve bu çocukların topluma sağlıklı uyumları için programlar geliştirilmesi gerekmektedir. Gerek önleme gerekse rehabilitasyon programlarının geliştirilmesi ve uygulanması gerekmektedir.

Araştırmada sadece ana-baba tutumları ve empati düzeyleri incelenmiştir. Bunların yanında yaş, daha önce suça karışıp karışmadığı, anne ve babanın eğitim, evlilik ve gelir durumu gibi faktörler incelenmiştir. Ancak gelecekteki çalışmalarda suça yönelmede cinsiyetin rolü daha ayrıntılı bir şekilde incelenebilir. Cinsiyetin yanı sıra suça yönelmede etkili olabileceği düşünülen akran baskısı ve arkadaş ilişkileri gibi konularda da çalışmalar yapılmalıdır.

Elinizdeki çalışmada suça yönelme davranışı ve empati incelenmiş olsa da bu konuda yapılan çalışmaların ulusal düzeyde yetersiz olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle bu konuda çalışmalar artırılmalıdır.

Çocuk suçluluğu psikolojik danışma ve rehberlik alanı için yeni bir konu olmakla birlikte son yıllarda psikolojik danışma ve rehberlik alanı mezunlarının çocuk mahkemelerinde sosyal çalışma görevlisi (pedagog) olarak çalışmaları nedeni ile konu daha fazla önem kazanmıştır. Psikolojik danışma ve rehberlik alanı öğrencilerine bu konuda daha fazla bilgi sağlanmalıdır. Öğrenciler, çocuk mahkemelerinde çalışma konusunda bilgilendirilmeli ve çocuk suçluluğu, çocuk istismarı gibi konularda bilgilendirilmelidirler.

KAYNAKLAR

- Adams, Gerald - Thomas Gullotta
1989 *Adolescent Life Experiences*, Second Edition, California: Brooks/Cole Publishing Company.
- Akalın, Nejat
1999 *Çocuğun Suça İtilmesinde Toplumsallaşma Öğelerinin Etkisi*, 1.İstanbul Çocuk Kurultayı Bildiriler.
- Akan, Vildan
2000 “Gençliğin Değerlendirilmesinde Yeni Sosyolojik Bir Yaklaşım”, *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, c.IV, s.2-3.
- Akers, Ronald L
1977 *Deviant Behavior: A Social Learning Approach (2nd edn)*, Belmont, CA: Wadsworth.
- Akduman, G. Gülümser - Akduman, Barış - Cantürk, Gürol
2007 “Ergen Suçluluğunda Bazı Kişisel ve Ailesel Özelliklerin İncelenmesi”, *Türk Pediatri Arşivi*;42:156-61.
- Akgün, Saadet
2005 *Akran Zorbalığı Anne-Baba Tutumları ve Anne-Baba Ergen İlişkisi Açısından Değerlendirilmesi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- Akıncı, Yılmaz - Atakan, Tahsin
1968 *Psikolojik-Pedagojik-Hukuki Yönleriyle Suça Giden ve Suç İşleyen Çocuklar*, İstanbul: Mim yayımları.
- Akyüz, Yahya
2001 “Çocuk Suçluluğu Konusunda Türk Eğitim Tarihinde İlk Önemli Araştırma”, 1. Ulusal Çocuk ve Suç: Nedenler ve Önleme Çalışmaları Sempozyumu, Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı Yayını, Ankara, ss 35-49.
- Aksaray, Semra
1992 *Adolesanların Benlik İmajlarını Etkileyen Etmenlerden Ana-Baba Tutum Algısı*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi), Adana.
- Akkoyun, Füsün
1982 “Empatik Anlayış Üzerine”, *A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 15, 1, 63-69.1982

- Alisinanoğlu, Fatma- Köksal Aysel
2000 “Gençlerin Ben Durumları (Ego State) ve Empatik Becerilerinin İncelenmesi”, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18: 11-16.
- Alkaya, Yılmaz
2004 Lise Öğrencilerinin İletişim ve Empati Becerilerinin Sosyo-demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir.
- Alltucker, K.W., Bullis, M., Close, D., Yovanoff, P.
2006 “Different Pathways to Juvenile Delinquency: Characteristics of Early and Late Starters in a Sample of Previously Incarcerated Youth”, *Journal of Child and Family Studies*, 15 (4): 479-492.
- Amerikan Psikiyatri Birliği
1995 “Mental Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı (DSM-IV)”, çev. E. Köroğlu, 4.bs., Hekimler Yayın Birliği, Ankara.
- Atkinson, R.L.- Atkinson, R.C.- Smith, E.E.- Bem, D.J.- Hoeksema, S.
1996 “Psikolojiye Giriş”, 12.bs. çev. Yavuz Alogan, Ankara: Arkadaş Yayınları. (s. 790).
- Aral, Neriman
1991 *Ailede Ana-Baba Tutumları. Ailenin Güçlenmesinde Aile Bireylerinin Sorumlulukları*, Aile Araştırma Kurumu, Eğitim:3. Ankara.
- Argun, Yasemin
1995 Anne-Babaların Çocuk Yetiştirme Tutumlarının Ortaokul Öğrencilerinin Denetim Odağı Üzerine Etkileri, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir.
- Ayanoğlu, Hüseyin
2002 Çocuk Suçluluğu ve Nedenleri ile Uluslararası ve Ulusal Hukukta Çocuğun Hakları, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir.
- Aydın, Arzu
1996 Empatik Becerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir.

- Aydın B., Turla A., Kocakaya, M., ve Kararslan, B.
2004 “Samsun’da Suç İşlediği İddiası ile Emniyet Müdürlüğü’ne Gelen/getirilen Çocuklar”, *Adli Psikiyatri Dergisi*, 1: 45-53.
- Bal, Hüseyin
2004 *Çocuk Suçluluğu*, Fakülte Kitapevi, Isparta.
- Baklaya, Ayşen- Ceyhan, Esra
2007 “ Lise Öğrencilerinin Suç davranışı Düzeylerinin Bazı Kişisel ve Ailesel Nitelikler Bakımından İncelenmesi”, *Aile ve Toplum Dergisi*, 9, 3 (11), 13-27.
- Balo, Solmaz Yusuf
1995 Suç Mağduru ve Suç Faili Olan Çocuklar Açısından Çocuk Suçluluğu ve Çocuk Mahkemeleri, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- Bandura, A.
1977 *Social Learning Theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Bartol, R. Curt
1999 *Criminal Behaviour: A Psychosocial Approach*, New Jersey: Prentice Hall.
- Berklin, Cezmi Tahir
1974 *Öğrenci Problemleri*, Türkiye İş Bankası Yayınları, Tisa Matbaacılık, Ankara.
- Bıyıklı, H.İ.,
1972 “Çocuk Suçluluğunun Nedenleri Ülkemizde Çocuk Mahkemeleri”, *Adalet Dergisi*, (1), ss 760-772.
- Bıyıklı, Latife
1983 *Gelişmiş Ülkelerde Suçlu ve Korunmaya Muhtaç Çocuklar İçin Koruyucu Aile Uygulaması*, Çocuk Suçluluğu ve Çocuk Mahkemeleri Sempozyumu, Ankara Ün. Eğitim Bil. Fak. Yayınları, Ankara, 1983, s.61-63.
- Bilal, Gülден
1984 Demokratik ve Otoriter Olarak Algılanan Ana-Baba Tutumlarının Çocukların Uyum düzeylerine Etkisi, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

- Binder, A
1988 "Juvenile Delinquency", *Annual Review of Psychology*, 39, 253-282.
- Beijing Kuralları
1985 "Birleşmiş Milletler Çocuk Ceza Adaleti Sisteminin Uygulanması Hakkında Asgarî Standart Kurallar"
<http://www.turkhukuksitesi.com/showthread.php?t=10270> 30 Temmuz 2009
- Bohm, Robert M.
1997 *A Perimer on Crime And Delinquency*, USA: Wadsworth Pub.
- Bozkurt, Yahya
2006 14-18 Yaş Grubu Tutuklu Olan ve Olmayan Ergenlerin Reddetme Becerilerinin Bazı değişkenler Açısından İncelenmesi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- Bronson, W. C., Katten E. S., Livson, N.
1959 "Patterns of Authority and Affection in Two Generations", *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 58, 143-152.
- Bronte Tinkew, J.- Moore, K. A.
2006 "The Father-Child Relationship, Parenting Styles, and Adolescent Risk Behaviors in Intact Families" *Paper presented at the annual meeting of the American Sociological Association, Hilton San Francisco & Renaissance Parc 55 Hotel, San Francisco, CA.*
http://www.allacademic.com/meta/p108344_index.html 26 Mayıs 2009.
- Burgess, R.- Akers, R.L.
1966 "A Differential Association-Reinforcement Theory of Criminal Behavior", *Social Problems*, vol. 14, pp. 363-383.
- Buri, J. R., Louiselle, P. A., Misukanis, T. M., Mueller, R. A.
1988 "Effects of Parental Authoritarianism and Authoritativeness on Self-esteem", *Personality and Social Psychology Bulletin*, 14, 271-282.
- Burt, C.L.
1925 *The Young Delinquent*. London: University of London Press.
- Bush, C. A.-Mullis, R.L.-Mullis, A.K.
2000 "Differences in Empathy Between Offender and Nonoffender Youth", *Journey of Youth and Adolescence*, 29 (4): 467-478.

- Buss A.H.- Warren W.L.
2000 "Aggression Questionnaire-Manuel", Western Psychological Services, 1-53.
- Büyüköztürk, Şener
2002 *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*, Pegem Yayınları, Ankara.
- Ceyhan, Aykut Aydoğan
1993 Anne-Babaların Empatik Eğilim Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- Chlopan, B. E., M. L. McCain, J. L. Carbonnell, ve R.L. Hagen
1985 "Empathy: Review of Available Measures", *Journal of Personality and Social Psychology*, 48, 3, 635-653.
- Cook, Dennis- J. Dayley.
2001 "Developmental psychology-student netletter",
www.mc.maricopa.edu/academic/psychology/dev/fall99/peer_pressure.
- Cortes, D.E.- Malgady, R.G.- Rogler, L. H.
1991 "Acculturation and Mental Health Status Among Hispanics: Convergence and new directions for research", *American Psychologist*, 46, 585-597.
- Cohen, D.- Strayer, J.
1996 "Empathy in Conduct Disordered Youth", *Developmental Psychology*, 32, 988-998.
- Cooney, Lisa
1999 "Hypnotherapy And Sexual Offenders: The First Steps Towards Empathy And Healing", *Journal Of Heart Centered Therapies*, Wellness Institute In Association With The Gale Group And Looksmart. Gale Group, Spring.
- Çelikel, A.
1997 *Milletlerarası Özel Hukuk: Genel Kurallar, Milletlerarası Özel Hukuk Milletlerarası Usûl Hukuku*, Beta, İstanbul.
- Çetin, Özgül
2005 Suçlu ve Normal Ergenlerde Algılanan Anne-Baba Kabul ve Reddi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir.
- Çocuk Haklarına Dair Sözleşme
1989 <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/24448.html> 30 Temmuz 2009.

Çocuk Koruma Kanunu.

2005 <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/1527.html> 30 Temmuz 2009.

Çoğan, Onur

2006 Çocuk Suçluluğunun Nedenleri ve Edirne Ceza Mahkemelerinde Açılan Davaların Bu Yönden İncelenmesi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi), Ankara.

Davis, M.H.

1994 *Empathy, A Social Psychological Approach*, A Division Of Harper Collins Publishers, Westview Press, p.6

1980 *A Multidimensional Approach to Individual Differences in Empathy*. JSAS: Catalog of Selected Documents; 10:85.

1983 “Measuring Individual Differences In Empathy: Evidence For Multidimensional Approach”, *Journal of Personality and Social Psychology*, vol, 44.1, 113-126.

Deitz, S. R.- Blackwell, K. T.- Daley, P. C.- Bentley, B. J.

1982 “Measurement of empathy toward rape victims and rapists”, *Journal of Personality and Social Psychology*, 43, 372–384.

Dereli, Elif Yalçın

2000 Çocuk Mahkemelerinde Yargılanan Çocukların, Ahlak ve Adalet Anlayışlarının Gelişimi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.

Demir, G.

2003 Adli Psikoloji Ders Notları, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Demirbaş, Timur

2001 *Kriminoloji*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Deschenes EP,- Esbensen F-A

1999 “Violence and Gangs: Gender Differences in Perception and Behavior”, *J Quant Criminol* 15(1):63–96

Dilekmen, Mücahit

1999 Grupla Psikolojik Danışmanın Öğretmen Adaylarının Demokratik Tutum ve Empatik Beceri Düzeylerine Etkisi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Erzurum.

Doğan, Serdar

2001 Farklı Sosyo-ekonomik Düzeylere Mensup Ergenlik Çağındaki Kız ve Erkeklerin Saldırgan Davranışlarıyla Ana-Baba Tutumları Arasındaki

İlişkiler, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kocaeli.

Dökmen, Üstün

1987 “Epati Kurma Becerisi ile Sosyometrik Statü Arasındaki İlişki”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 20, 1-2, 183-207.

1988 “Empatinin Yeni Bir Modele Dayanılarak Ölçülmesi ve Psikodrama ile Geliştirilmesi”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 21, 1-2, 155-190.

2003 *İletişim Çatışmaları ve Empati*, Sistem Yayıncılık, İstanbul.

Dökmen, Zehra

1997 “Çalışma, Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerini Evişleri ve Depresyon İlişkisi”, *Türk Psikoloji Dergisi*, 12(39), 39-56.

Dönmezer, Sulhi

1994 *Kriminoloji*, Beta Yayınları, İstanbul, 396 s.

Duan, Changming- Hill, Clara

1996 "The Current State of Empathy Research", *Journal of Counseling Psychology* 43/3: 261–274.

Duru Erdinç

2002 Öğretmen Adaylarında Kişi-Durum Yaklaşımı Bağlamında Yardım Etme Davranışı Eğilimi, Empati ve Düşünme Stilleri İlişkisi ve Bu Değişkenlerin Bazı Psikososyal Değişkenler Açısından İncelenmesi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir.

Eisenberg, Nancy

1989 *Empathy and Related Emotional Responses*, Jossey Pub. San Francisco.

2000 *Empathy and Sympathy*. In M. Lewis & J. M. Haviland-Jones (Eds.), *Handbook of emotions* (2nd ed., pp. 677–691). New York: Guilford.

Eldeleklioğlu, Jale

1996 Karar Stratejileri ile Ana-Baba Tutumları Arasındaki İlişki, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara.

Elliott, Delbert S.

1994 “Serious Violent Offenders: Onset, Developmental Course, and Termination”, *Criminology*, 32, 1–21.

- Ellis, P.L.
1982 "Empathy: A Factor in Antisocial Behavior", *Journal of Abnormal Child Psychology*, 10, 1, 123-133.
- Ellis, Lee- Anthony Walsh
2000 *Criminology: A Global Perspective*, Allyn and Bacon, USA.
- Emery, E.
1987 "Empathy: Psychoanalytic and Client Centered", *American Psychologist*, May, 513-515.
- Erbaş, Ergin
2003 Sivas'ta Çocuk ve Genç Suçluluğu, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sivas.
- Erem, Faruk
1962 "Muhakemenin Yenilenmesi Hakkında Genel Bilgiler", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 19, 1-4, 3-48.
- Erkan, Rüstem- Erdoğan, M.Yüksel
2006 "Göç ve Çocuk Suçluluğu", *Aile ve Toplum-Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi*, c. III, sy. 9, Yıl 8, Ankara, ss. 79-90.
- Evik, Ali Hakan
1998 Çocuk Suçluların Yargılanması ve yaptırımların Uygulanması Rejimi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- Evrin Selim
1970 *Psikolojik Açıdan Suçluluk Sorunu*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, No: 1531, İstanbul, 1970.
- Farrington, David P.
1991 "Childhood Aggression and Adult Violence: Early Precursors and Later-life Outcomes", *The Development and Treatment of Childhood Aggression*, ed. D.J. Pepler - K.H. Rubin, Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum, ss. 5-29.
- Feshbach, N.D.
1978 "Studies of Empathic Behavior Children", *Progress in Experimental Personality Research*, 8, 1-47.
- Feshbach, N.D.- Feshbach, S.
1982 "Empathy Training and the Regulation of Aggression: Potentialities and limitations", *Academic Psychology Bulletin*, 4, 399-412.

- Gander, M.J.- Gardiner, H.W.
2001 *Çocuk ve Ergen Gelişimi*, çev. Ali Dönmez, Nermin Çelen ve Bekir Onur, İmge Kitapevi, Ankara.
- Gelir, Erdal
2009 *Ana-Baba Tutumları, Aile Sosyal Atomu ve Cinsiyete Göre İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Öğrenilmiş Çaresizlik ve Akademik Başarılarının İncelenmesi*, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Adana.
- Gibbons, D.C.
1970 *Delinquent Behavior*, Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall Inc.
- Giddens, Anthony
2000 *Sosyoloji*, çev. Hüseyin Özel- Cemal Güzel, Ayraç Yayınevi, Ankara.
- Glueck, Sheldon- Glueck, Eleanor T.
1950 *Unraveling Juvenile Delinquency*. Cambridge, Mass.: Harvard University Pres.
1956 *Physique and Delinquency*. New York: Harper and Brothers.
- Goldstein, A.P.- Michaels, G.Y.
1985 *Empathy: Development, Training, Consequences*, Hillsdale, N.J.:Lawrence Erlbaum, Assoc. Pub.
- Gölcüklü, Feyyaz
1962 *Türkiye’de Çocuk Suçluluğu Hakkında Bir Araştırma*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Sevinç Matbaası, Ankara.
- Göç, Lütfü
2006 *Çocuk Suçluluğu ve Polisin Yaklaşımı*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- Guttman, Herta A.- La Porte, L.
2000 “Empathy in Families of Women with Borderline Personality Disorder, Anorexia Nervosa, and a Control Group”, *Family Process*, 39(3), 345–358.
- Guzzetta, R.
1976 “Acquisition and Transfer of Empathy by the Parents of Early Adolescents Through Structured Learning Training”, *Journal of Counseling Psychology*, 23, 5, 449-453.
- Gürler, Adem

- 2005 Çocuğun Suça Yönelmesinde Aile Faktörünün ve Akran Gruplarının Rollerinin İncelenmesi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta.
- Gültekin Akduman G.
2007 Suça Karışan 12-15 Yaş Grubundaki Çocuklarda Akran İstismarı ve Kendilik Algısının Karşılaştırılmalı Olarak İncelenmesi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara.
- Habel, U., Kuehn, E., Salloum, J. B., Devos, H., Schneider, F.
2002 “Emotional Processing in Psychopathic Personality”, *Aggressive Behavior*, 28, 394-400.
- Hallahan, Daniel P.- Kauffman, James M.
1988 *Exceptional Children*, 4.bs. New Jersey: Prentice-Hall International Editons.
- Hall, C. - Lindzey, G.
1978 *Theories of Personality*, Third Second, John Wiley and Sons, New York.
- Hancı, H.
1995 “Gecekondulaşma ve Çocuk Suçluluğu”, *Adli Tıp Dergisi*, (11), ss 55-62.
- Hanson, R. A., ve Mullis, R. L.
1985 “Age and Gender Differences in Empathy and Moral Reasoning Among Adolescents”, *Child Study Journal*, 15, 181-188.
- Haskell, M.R.- Yablonsky, L.
1974 *Juvenile Delinquency*, Chicago: College Publishing Comp.
- Havighurst, R.J.
1972 *Developmental Tasks and Education*. 3.bsk. New York: David McKay Co.
- Hawkins, J.D.- Catalano, R.F.- Miller, J.A.
1992 “ Risk and Protective Factors for Alcohol and Other Drug Problems in Adolescence and Early Adulthood: Implications for Substance Abuse Prevention”. *Psychological Bulletin*, 112, 64-105.
- Hess, R.D.- Holloways, S.D.
1984 Family and School as Educational Institutions. In: Parke RD (eds). Review of Child Development Research. Chicago: University of Chiago Press, 7:179-222.

- Herken, Hasan- Özkan, İshak- Kaya, Nazmiye- Turan, Metin- Aşkın, Rüstem
1997 “Gençlerde Sigara Kullanımı ile Anne-baba Tutumu ve Sosyo-demografik Özelliklerinin İlişkisi”, *Genel Tıp Dergisi*,7(4):189-93.
- Hoffman, M.L.
1978 *Empathy, Its Development and Prosocial Implications*. In H.E. Howe, Jr. (Ed) Nebraska, Syposium on Motivation London: University of Nebraska Press.
- Hotsa, Nilay
2005 Çocuk Suçluluğu (Sosyal Ekoloji Teorisi Çerçevesinde Bir Araştırma), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya.
- İçli, Tülin
1992 *Türkiye’de Suçlar (Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Özellikler)*, 2.bs. Bizim Büro Basımevi, Ankara.
- İnal, Bekir Behlül
1984 12 ile 18 Yaş Arası Suçlu Erkek Çocukların Suça Yönelmelerinin Zeka ve Kişilik Faktörleri ile İlgisinin Araştırılması, İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul.
- Juvenile Court Statistics
2005 <http://ojjdp.ncjrs.org/ojstatbb/njcda/pdf/jcs2005.pdf> 16 Haziran 2009.
- Kaner, S.
1991 Gerçeklik Terapisinin ve Psikodramanın Antisosyal Davranış Gösteren Gençlerin Benlik Algıları ve Empati Düzeylerine Etkisi. Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara.
- 1992 “Suçlu Çocuklara/Gençlere ve Sorunlarına Genel Bir Bakış”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 24, 1.
- 1993 “Suçluluğu Açıklayan Yaklaşımlar”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 25, 2.
- Kaplan, P. J.- Arbuthnot, J.
1985 “Affective Empathy and Cognitive Role-Taking in Delinquent and Nondelinquent Youth”, *Adolescence*, 20 (78), 323-333.
- Katz, Robert L.
1963 *Empathy, Its Nature And Uses*, The Free Press Of Glencoe, A Division Of The Macmillan Company, Printed In The United States America.

- Kılıççı, Yadigar
1989 *Okulda Ruh Sağlığı*, Ankara: Şafak Matbaacılık.
- Kırımsoy, Emrah
2002 Suç İşlemiş ve Suç İşlememiş Ergenlerin Algıladıkları Duygusal İstismar ve Benlik Saygılarının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- Kim Hun-Soo- Kim Hyun-Sil
2008 *Juvenile delinquency and youth crime*, New York: Nova Science.
- Konanç, Esin
1989 *Türk Hukuk Sisteminde Çocuğun Korunması*, Türkiye’de Çocuğun Durumu, Unicef Maya Matbaası, Ankara.
- Kunt, Veysel
2003 Suç ve Çocuk, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- Kuzgun, Yıldız
1972 Anne-Baba Tutumlarının Bireyin Kendini Gerçekleştirme Düzeyine Etkisi, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara.
- Kuzgun, Yıldız ve Eldeleklioğlu, Jale
2005 *Rehberlik ve Psikolojik Danışmada Kullanılan Ölçme Araçları ve Programlar Dizisi*. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Landis, P.H. ve Stone, C.L.
1952 *The Relationship of Parental Authority Patterns of Teenage Adjustments*. Bull. No 538 Dupman, Wash, State Collage of Washington.
- Lewis, D. O., Moy, E., Jackson, L. D., Aaronson, R., Restifo, N., Serra, S., Simos, A.
1985 “Biopsychosocial Characteristics of Children who Later Murder: A prospective study”, *American Journal of Psychiatry*, 142, 1161–1166.
- Lizak, D.- Ivan, C.
1996 “Deficits in Intimacy and Empathy in Sexually Aggressive Men”, *Journal of Interpersonal Violence*, 10, 296–308.
- Loevinger, J., ve Wessler, R.

- 1970 Measuring ego development: Vol.1. Construction and use of a sentence completion test. San Francisco: Jossey-Bass.
- Magwaza, A.S.
1994 "Migration and Psychological Status", *J Gen Psychol*, 155: 283–289.
- Mangır, M.- Silleli, N.
1987 *Çocuk Suçluluğu*, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, Ankara, 21 s.
- Marshall, W.L.- Hudson, S.M.- Jones, R.- Fernandez, Y.M.
1995 "Empathy in Sex Offenders", *Clinical Psychology Review*, 15(2), 99-113.
- Mehrabian, A.- Epstein, N.
1972 "A Measure of Empathy" , *Journal of Personality*, 40, 525-543.
- Miller, P.A.- Haar, M.A.J.
1997 "Emotional, Cognitive, Behavioral and temperament Characteristics of High-Empathy Children", *Motivation and Emotion*, 1997, 21 (1):109-125.
- Morgan C. T.
1991 *Psikolojiye Giriş*, Ed: Karakaş S., Ankara.
- Muller, R. T.- Caldwell, R. A.- Hunter, J. E.
1994 "Factors Predicting the Blaming of Victims of Physical Child Abuse or Rape", *Canadian Journal of Behavioural Science*, 26, 259–279.
- Nestor, P.G.
1992 "Neuropsychological and Clinical Correlates of Murder and Other Forms of Extreme Violence in a Forensic Psychiatric Population", *Journal Nervous and Mental Disease*, 180(7), 418-423.
- Nimsi, Esra
2006 İlköğretim İkinci Sınıf Öğrencilerinin Ana-Baba Tutumları ile Okul Başarıları ve Sınıf İçi Etkinlik Düzeylerinin Karşılaştırılması, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bursa.
- Onur, Bekir
1997 *Gelişim Psikolojisi Yetişkinlik-Yaşlılık-Ölüm*, İmge Kitapevi Yayınları. 4.bs. Ankara.
- Öktem F.- ark.

- 2000 *Ergenlik Döneminde Değişim*, Öğretmen Yardımcı kitabı, Milli Eğitim Bakanlığı Sağlık İşleri Daire Başkanlığı, Ankara.
- Öner, Nagehan
2001 Farklı Cinsiyet Rol Yönelimli Kız ve Erkek Üniversite Öğrencilerinin Empatik Beceri Düzeylerinin Karşılaştırılması, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- Öter G.- Akalın N.
1993 Paşakapısı Cezaevindeki Tutuklu Çocukların Psikososyal-Sosyokültürel, Ekonomik ve Kriminolojik Özellikleri, M.Ü.Hukuk Fakültesi 10.Yılı Adliye ve Çocuk Suçluluğu Sempozyumu, 392 s., İstanbul, M.Ü., ss 115-126
- Özsan, Muharrem
1991 *Çocuk Suçlarında Aile ve Anne-Baba İlişkilerinin Rolü*. Birey, Kişilik ve Toplum. Bilim Serisi, Aile Yazıları. (Der.:B. Dikeçligil-A. Çiğdem). Yayın No: 5, Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, s.:35-41.
- Özkan, Ö.
1994 Hukuki ve Sosyolojik Açından Ülkemizde Çocuk ve Çocuk Suçluluğu, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul.
- Öztürk, Mücahit
2007 *Çocuk Psikiyatrisi*, Uçurtma Yayınları, İstanbul.
- Polat, Onur
2004 *Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Notlar*, Ankara: Seçkin.
- Quay, H.C.
1987 *Patterns of Delinquent Behaviour*. H.C. Quay (Ed.) Handbook of juvenile delinquency (118-138). New York: A. Wiley Interscience Publication.
- Pecukonis, E.V.
1990 "A Cognitive/ Affective Empathy Training Program of Ego Development in Agressive Adolescent Females", *Adolescence*, 12, 97, 59-76.
- Püsküllüoğlu, A.
2004 Türkçe Sözlük. İstanbul: Can Yayınları.
- Rehber, Elife

- 2007 İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Empatik Eğilim Düzeylerine Göre Çatışma Çözme Davranışlarının İncelenmesi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Adana.
- Renk, K.- Creasey, G.
2003 "The Relationship of Gender, Gender Gdentity, and Coping Strategies in Late Adolescents", *J Adolesc*, 26: 159-168.
- Rogers, C.R.
1970 *Carl Rogers on Encounter Groups*. New York: Harper and Row Publishers.
- Rowe, D.C.- Osgood, D.W.
1984 "Heredity and Sociological Theories of Delinquency: A reconsideration", *American Sociological Review*, 49 (Aug.) 526-540.
- Rutter, M.
1985 "Resilience in the Face of Adversity: Protective Factors and Resistance to Psychiatric disorders", *Br J Psychiatry*, 147: 598-611.
- Saran, N.
1968 *İstanbul Şehrinde Polisle İlgisi Olan Onsekiz Yaşından Küçük Çocukların Sosyo-Kültürel Özellikleri Hakkında Bir Araştırma*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No:1362, İstanbul, 1968.
- Savaşır, Y.
1990 *Suçlu Çocuklarda Atipik Aile Fatörü*, Aile Yazıları Birey, Kişilik ve Toplum, Cilt:3, Derleyenler: B. DİKEÇLİGİL ve A., ÇİĞDEM, Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1990.
- Sevük, Yokuş, H.
1998 *Uluslararası Sözleşmelerdeki İlkeler Açısından Çocuk Suçluluğu İle Mücadelede Kurumsal Yaklaşım*, Beta Kitapevi, İstanbul, 310 s.
- Sebük, M.A.
1942 *Kriminoloji*, Türk Hukuk Kurumu, Serbest Kürsü Dersleri Serisi:1, 207 s.
- Shoemaker, Donald J.
1990 *Theories of Delinquency: An Examination of Explanations of Delinquent Behavior*, USA: Oxford Univ. Pres.
- Siegel, L.J.- Sena, J.J.
1981 *Juvenile Delinquency*, New York: West Publication Company.

- Smallbone, S.W., Wheaton, J., Hourigan, D.
2003 Trait Empathy and Criminal Versatility in Sexual Offenders, *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 15, 49–60.
- Sokullu-Akıncı, Füsün
2007 *Kriminoloji*. İstanbul: Beta Basım Yayın.
- Stotland, Ezra- Sherman, Stanley E.- Shaver, Kelly G.
1971 *Empathy And Birth Order, Some Experimental Explorations*, International Standart Book Number 0-8032-0797-2, University Of Nebraska Press.
- Stueber, Karsten R.
2006 *Rediscovering Empathy: Agency, Folk Psychology and the Human Sciences*. Cambridge, MA: M.I.T. Press.
- Sutherland, E.H.- Cressey, D.
1978 *Criminology*, (10th ed.). Philadelphia: J.B. Lippincott.
- Şemin, Refia Uğurel
1984 *Gençlik Psikolojisi*, Acar Matbaa, İstanbul.
- Şensoy, N.
1949 *Çocuk Suçluluğu, Küçüklük, Çocuk Mahkemeleri ve İnfaz Müesseseleri*, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul, 215 s.
- Tierney, D.W.- McCabe, M.P.
2001 “An Evaluation of Self-Report Measures of Cognitive Distortions and Empathy Among Australian Sex Offenders”, *Archives of Sexual Behavior*, 30 (5): 495-519.
- Tomanbay, İ.
1999 *Sosyal Çalışma Sözlüğü: Toplumbilim, Ruhbilim, Eğitim, Yöntembilim, Nüfusbilim, Hukuk ve Ekonomi Boyutlarıyla*. Selvi Yayınevi, Ankara, 488 s.
- Trajanowitz, R.C.- Marash, M.
1983 *Juvenile Delinquency, Concepts and Control*, Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall Inc.
- Tuzgöl, Meliha
1998 *Ana-Baba Tutumları Farklı Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- Türk Medeni Kanunu

- 2001 <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4721.html> 30 Temmuz 2009.
- Türk Ceza Kanunu
2004 <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5237.html> 30 Temmuz 2009.
- UNICEF,
1998 *Çocuk Haklarına Dair Sözleşme*, Ajans-Türk Basın ve Basım A.Ş., Ankara.
- Uluğtekin, Sevda
1991 *Hükümlü Çocuk ve Yeniden Toplumsallaşma*. Bizim Büro, Ankara.
1994 *Çocuk Mahkemeleri ve Sosyal İnceleme Raporları*, Ankara, 192s.
- Ünal, H.Ö.
1999 Ailesi Göç Etmiş Tutuklu Çocukların Uyumsal Davranış Özelliklerinin İncelenmesi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- Vatansever, Nedret
1999 Göçmen Olan ve Olmayan Ailelerin Oniki Yaş Grubundaki Çocuklarının Anne-baba Tutumları ve depresyon Düzeylerinin İncelenmesi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- West, D.J.
1982 *Delinquency, Its Roots, Careers and Prespects*. London:Heinman.
- Wispe, L.
1986 "The Distinction Between Sympathy and Empathy: To call forth a concept, a world is needed", *Journal of Personality and Social Psychology*, 50(2); 314- 321.
1987 *History of the Concept of Empathy*, in E. J. S. Nancy Eisenberg (ed.), *Empathy and its Development* (New York: Cambridge University Press), 17-37.
- Yavuzer, Haluk- Güngörmüş, O.- Minibaş, J.
1994 "Suçlu Gençlerin Yakın Çevre Özellikleri", *İ.Ü Pedagoji Dergisi*, (2), İstanbul.
- Yavuzer, Haluk
1981 *Psikososyal Açından Çocuk Suçluluğu*, İ.Ü.E Fakültesi Yayınları, İstanbul
1996 *Çocuk Eğitimi El Kitabı*, Remzi kitapevi, İstanbul, 176 s.
2001 *Çocuk ve Suç*, Remzi Kitapevi, İstanbul.

- 2007 *Ana-Baba ve Çocuk*, Remzi Kitapevi, Ankara.
- Yeşilyaprak, Binnur
1989 Anne Baba Tutumlarının Kişilik Gelişimi Üzerindeki Etkisine İlişkin Bir Aaştırma, Ya-Pa 6. Okulöncesi Eğitimi Yaygınlaştırılması Semineri, s.105-117. İstanbul.
- Yörükoğlu, Atalay
2007 *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk*, Özgür Yayınları, İstanbul.
- Yılmaz, Yüksel Asuman
2003 Empati Eğitim Programının İlköğretim Öğrencilerinin Empatik Becerilerine Etkisi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi) , Ankara.
- Yılmaz, Ejder
1992 Hukuk Sözlüğü, dördüncü baskı, Ankara: Yetkin Basım Yayım ve Dağıtım .A.Ş.
- Yücel, M.T.
1986 *Kriminoloji- Suç ve Ceza*, Emekli Ofset, İstanbul.
- Yüksel, N.
1982 *Çocuk Suçluluğu*, 1981-1982 Hukuk Fakültesi Ceza Hukuku Kürsüsü Seminer Çalışmaları, Pehlivan Matbaası, İstanbul, 46 s.

EKLER

EK 1. Kişisel Bilgi Formu

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

1.Suç:

2.Doğum Tarihi:

Nüfusa Kayıtlı Olduğu Yer:

3.Cinsiyet: ()Kız ()Erkek

4.Okula Gidiyor musun? ()Evet ()Hayır

5.Genel Olarak Okul Başarımı Nasıl Buluyorsun?

() Çok İyi

() Biraz İyi

() İyi Değil

6.Eğitim Durumun:

()Okuma-yazması yok

()Lise

()Okuma-yazması var

()Meslek Lisesi

()İlkokul

()Üniversite

()Ortaokul

7.Çalışıyor musun? ()Evet ()Hayır

8.Madde Kullanıyor musun? ()Evet ()Hayır

9.Başka Bir Dosyan Var mı? ()Evet ()Hayır

10.Annen: ()Öz/()Üvey ()Sağ/()Ölü

Baban: ()Öz/()Üvey ()Sağ/()Ölü

() Okuma-yazması yok

() Okuma-yazması yok

() Okuma-yazması var

() Okuma-yazması var

() İlkokul

() İlkokul

() Ortaokul

() Ortaokul

() Lise

() Lise

() Üniversite

() Üniversite

11.Anne-Babanın Evlilik Durumu:

() Evliler ve birlikte yaşıyorlar

() Evliler ama ayrı yaşıyorlar

() Boşandılar

12.Sende Dahil Olmak Üzere Kaç Kardeşsiniz?

13.Evinizde Sende Dahil Kaç Kişi Yaşıyor?

14.Oturduğunuz Ev Sizin mi? () Evet () Hayır

15.İnsanlara Ne Kadar Güvenirsin?

() Çok Güvenirim

() Biraz Güvenirim

() Hiç Güvenmem

16.Bugünkü Hayatından Genel Olarak Memnun musun?

() Memnunum

() Memnun Değilim

EK 2. Ana-Baba Tutum Ölçeği

ANA BABA TUTUM ÖLÇEĞİ

Size anne babaların çocuklarını hangi yöntemlerle eğittiğini, çocuklarına toplumsal davranışlar kazandırırken nasıl davrandığını ifade eden cümlelerden oluşan bir liste verilmiştir. Sizden istenen, bu cümleleri okuyup bunların annenizin ya da babanızın sizi eğitirken genellikle benimsediği davranışlara *ne derece benimsediğini, onların tutumuna ne kadar uyduğunu düşünerek* cevap kâğıdınızdaki seçeneklerden uygun bulduğunuzu işaretlemenizdir.

Örnek:

Okula gidiş geliş saatlerimi çok sıkı kontrol eder, kimlerle arkadaşlık ettiğimi sorgular.

1. Hiç uygun değil
2. Pek uygun değil
3. Biraz uygun
4. Çok uygun

Eğer anne ya da babanız sizin hangi saat nerede olduğunuzu ve kimlerle ne yaptığınızı çok sıkı bir biçimde izliyorsa “*Çok uygun*” karşılığı olarak 4’ü, bunu çoğunlukla yapıyor ama bazen sizi serbest bırakıyorsa “*Biraz uygun*” karşılığı olarak 3’ü, sizi genellikle serbest bırakıyorsa “*Pek uygun değil*” karşılığı olarak 2’yi, sizin ne yaptığımızla hiç ilgilenmiyorsa “*Hiç uygun değil*” karşılığı olarak 1’i işaretlenmeniz beklenmektedir.

Cevaplarınızı size verilen cevap kağıdına işaretleyiniz.

Cevaplarınızda içten davranmaya çalışınız. Çünkü cevaplarınız araştırma amacı ile kullanılacak, hiçbir kurum ya da şahsa bildirilmeyecektir. Sonucu öğrenmek isterseniz size açıklama yapılacaktır.

- 1) Bana her zaman güven duygusu vermiş ve beni sevdiğini hissettirmiştir.
- 2) Çok yönlü gelişmem için beni olanakları ölçüsünde desteklemiştir.
- 3) Her yaptığım işin olumlu yanlarını değil kusurlarını görmüş ve beni eleştirmiştir.
- 4) Her zaman başıma kötü bir şey gelecekmiş gibi beni koruyup kollamaya çalışır.
- 5) Aramızdaki ilişki ona içimi açmaya cesaret edemeyeceğim kadar resmidir.
- 6) Arkadaşlarımı eve çağırmana izin verir, geldiklerinde onlara iyi davranırdı.
- 7) Elinden geldiği kadar, her konuda fikrimi almaya özen gösterir.
- 8) Çevremizdeki çocuklarla beni karşılaştırır, onların benden daha iyi olduklarını söylerdi.
- 9) Bana hükmetmeye çalışır.
- 10) Bugün bile alışverişe çıkacağım zaman, kandırılacağımı düşünerek benimle gelmek ister.
- 11) Benden her zaman gücümün üstünde başarı beklemiştir.

- 12) Fiziksel ve duygusal olarak kendisine yakın olmak istediğim zaman soğuk ve itici davranırdı.
- 13) Sorunlarımı onunla rahatlıkla konuşabilirim.
- 14) Neden bazı şeyleri yapmam ya da yapmamam gerektiğini bana açıklar.
- 15) Birlikte olduğumuz zamanlar ilişkimiz çok arkadaşçadır.
- 16) Kendi istediği mesleği seçmem konusunda beni zorlamıştır.
- 17) Sevmediğim yemekleri, yarayacağı düşüncesiyle, zorla yedirirdi.
- 18) Sınavlarda hep üstün başarı göstermemi istemiştir.
- 19) Kendimi yönetebileceğim yaşlarda bile her gittiği yere beni de götürür, evde yalnız kalmamdan kaygılanır.
- 20) Evde bir konu tartışılırken görüşlerimi söylemem için beni teşvik eder.
- 21) Küçük yaşımdan itibaren ders çalışma ve okuma alışkanlığı kazanmam konusunda bana yardımcı olmuştur.
- 22) Küçüklüğümde bana yeterince vakit ayırır; parka, sinemaya götürmeyi ihmal etmezdi.
- 23) Benim gibi bir evladı olduğu için kendini rahatsız hissettiğini sanıyorum.
- 24) Okulda başarılı olmama konusunda beni zorlar, kırık not aldığımda cezalandırırdı.
- 25) Beni kendi emellerine ulaşmak için bir araç olarak kullanırdı.
- 26) Beni daima yapabileceğimden fazlasını yapmaya zorlamıştır.
- 27) Paramı nerelere harcadığımı ayrıntılı bir biçimde denetler.
- 28) Her zaman, her işte kusursuz olmam gerektiği inancındadır.
- 29) Ona yaklaşmak istediğimde daima bana sıcak bir biçimde karşılık verir.
- 30) Bana önemli ve değerli bir kişi olduğum inancını aşılamiştir.
- 31) Cinsellik konusunda karşılaştığım sorunları kendisine anlatmak istediğimde hep ilgisiz kalmıştır.
- 32) Benim iyiliğimi istediğini, benim için neyin iyi olduğunu ancak kendisinin bileceğini söyler.
- 33) Her zaman nerede olduğumu ve ne yaptığımı merak eder.
- 34) İyi bir iş yaptığımda beni övmekten çok daha iyisini yapmam gerektiğini söyler.
- 35) Cinsel konularda çok tutucu olduğu için onun yanında bu konulara ilgi gösteremem.
- 36) Aile ile ilgili kararlar alınırken benim de fikrimi öğrenmek ister.
- 37) Beni olduğum gibi kabul etmiştir.
- 38) Başkalarına benden daha çok önem verir ve onlara daha nazik davranır.
- 39) Günlük olaylar hakkında anlattıklarımı ilgi ile dinler ve bana açıklayıcı cevaplar verir.
- 40) Benimle genellikle sert bir tonda ve emrederek konuşur.

EK 3. Kişiler Arası Tepkisellik Ölçeği

KİŞİLER ARASI TEPKİSELLİK ÖLÇEĞİ

Aşağıdaki ifadeler sizin çeşitli durumlardaki duygu ve düşüncelerinizi irdeler niteliktedir. Her madde için sayfanın üzerindeki çizelgeden sizi en iyi tarif eden uygun rakamı seçerek gösterin (1 2 3 4 5). Cevabınızı belirlediğinizde her ifadenin karşısındaki derecelendirmeden belirlediğiniz rakamı karalayınız. Cevaplamadan önce her bir maddeyi dikkatlice okuyarak sizin için en uygun cevabı vermeye özen gösteriniz.

1	Beni Hiç Tanımlamaz/bana uygun değil
2	Beni kısmen tanımlar
3	Kararsızım
4	Beni oldukça tanımlar
5	Beni çok iyi tanımlar/bana tamamen uygun

	1	2	3	4	5
1. Başıma gelebilecek şeyler hakkında düzenli olarak gündüz rüyası görür hayal kurarım.....	()	()	()	()	()
2. Sık sık benden daha talihsiz insanlara karşı hassasiyet ve şefkat duyguları taşıyırım.....	()	()	()	()	()
3. Bazen olayları “başkalarının” bakış açısından görmekte zorluk çekiyorum.....	()	()	()	()	()
4. Bazen diğer insanlar problem yaşadıklarında onlar için çok fazla üzülüyorum.....	()	()	()	()	()
5. Bir romandaki karakterlerin duygularından gerçekten önemli ölçüde etkilenirim.....	()	()	()	()	()
6. Acil durumlarda heyecanlanırım ve kendimi kötü hissederim.....	()	()	()	()	()
7. Bir film veya oyun seyrederken genellikle objektif olurum ve kendimi ona tamamen Kaptırmam.....	()	()	()	()	()
8. Uzlaşmaya dair bir karar vermeden önce, olayı herkesin açısından görmeye çalışırım.....	()	()	()	()	()
9. Birisinin zaafından faydalandığımı görürsem, ona karşı bir tür korumacı tavır alırım.....	()	()	()	()	()
10. Bazen çok duygusal bir durumun ortasında kaldığımda kendimi çaresiz hissederim.....	()	()	()	()	()
11. Bazen olayların arkadaşlarımda gözünde nasıl gözüktüğünü hayal ederek onları daha iyi anlamaya çalışırım.....	()	()	()	()	()
12. Bir film yada güzel bir kitaba kendimi kaptırmam benim için ender rastlanan bir durumdur.....	()	()	()	()	()
13. Birini acı çekerken gördüğümde, sakın kalmaya çalışırım.....	()	()	()	()	()
14. Diğer insanların talihsizlikleri genelde beni çok fazla rahatsız etmez.....	()	()	()	()	()
15. Bir şey hakkında haklı olduğuma eminsem diğer insanların tartışmalarını dinleyerek vakit Kaybetmem.....	()	()	()	()	()
16. Bir filmi veya oyunu seyrettikten sonra, kendimi karakterlerden biriyim gibi hissederim.....	()	()	()	()	()
17. Gergin duygusal bir durumun içinde olmak beni korkutur.....	()	()	()	()	()
18. Birine adaletsiz davranıldığını gördüğümde, bazen onlara çok fazla acımam.....	()	()	()	()	()
19. Genellikle acil durumlarla başetmede kendimi oldukça etkili bulurum.....	()	()	()	()	()
20. Sıklıkla gördüğüm şeylerden oldukça etkilenirim.....	()	()	()	()	()
21. Her sorunun iki yönü (tarafı) olduğuna inanır ve onların her ikisini de görmeye çalışırım.....	()	()	()	()	()
22. Kendimi oldukça yumuşak kalpli bir insan olarak tanımlayabilirim.....	()	()	()	()	()
23. İyi bir film seyrettiğimde, kendimi kolaylıkla bir baş karakterin yerine koyabilirim.....	()	()	()	()	()
24. Acil durumlarda kontrolümü kaybetme eğilimindeyim.....	()	()	()	()	()
25. Birine kızdığımda, genellikle bir süre için kendimi onun yerine koymaya çalışırım.....	()	()	()	()	()
26. İlginç bir hikaye veya roman okuduğumda eğer hikayedeki olaylar benim başıma gelirse kendimi nasıl hissedeceğimi hayal ederim.....	()	()	()	()	()
27. Zor bir durumda yardıma ihtiyacı olan birini gördüğümde kendimi kaybederim (Harap olurum).....	()	()	()	()	()
28. Birini eleştirmeden önce, eğer onun yerinde olsaydım nasıl hissedeceğimi hayal etmeye çalışırım.....	()	()	()	()	()

Ekleme İstedikleriniz.....
.....